

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Sukupuoli uutena rangaistuksen koventamisperusteena

Prosessioikeuden eurooppalaistuminen
Pro Gradu -tutkielma

Laatija:
Adaliina Häyhä

20.11.2023

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Prosessioikeus

Tekijä: Adaliina Häyhä

Otsikko: Sukupuoli uutena rangaistuksen koventamisperusteena

Ohjaaja: Tuomas Hupli

Sivumäärä: XIX + 63 s.

Päivämäärä: 20.11.2023

Tutkielman aiheena on rikoslain uusi koventamisperuste (RL 6:5.1 kohta 4), jonka mukaan rangaistusta voidaan koventaa, jos rikos on tehty uhrin sukupuolesta johtuvasta vihavaikuttimesta. Sukupuolta rangaistuksen koventamisperusteena voidaan soveltaa kaikkiin rikostyyppisiin. Lainsäädäntöhankkeen tarkoituksena on puuttua erityisesti naisiin kohdistuvaan vihapuheeseen ja järjestelmälliseen häirintään, kuten maalittamiseen ja uhkailuun. Rikoslaki perustuu sukupuolineutraalille lähtökohdalle, jolloin ihmisiä ei voida sukupuolen perusteella asettaa eri asemaan. Väkivalta on kuitenkin sukupuolistunut ilmiö ja naiset kohtaavat erilaista vihapuhetta kuin miehet. Naisiin kohdistuva vihapuhe sisältää usein uhkailua seksuaalisella väkivallalla ja siinä esitetään ulkonäköön ja sukupuolirooleihin liittyviä kommentteja.

Tutkielma sijoittuu oikeuden ja sukupuolen tutkimuksen traditioon ja se on metodiltaan lainopillinen. Tutkielmassa selvitän, kuinka rangaistusta voidaan koventaa sukupuolen perusteella ja miten sukupuoleen perustuva vihamotiivi tulisi näyttää toteen. Tutkimuksen tarkoituksena on lisäksi tuottaa uusia indikaattoreita vihamotiivin tunnistamiseksi, jotka huomioivat sukupuoleen perustuvan vihan paremmin.

Tutkimukseni johtopäätös on, että lainsäädäntömuutos ei ole itsessään riittävä toimi naisvihaan puuttumiseksi, koska koventamisperusteen soveltamisala on hyvin kapea. Sukupuolen määrittelyn osalta hallituksen esityksen perusteluja voidaan pitää epäonnistuneena, koska esityksessä omaksuttu sukupuolen määritelmä ei huomioi riittävästi sukupuolten moninaisuutta. Koventamisperuste ei myöskään sovellu lähisuhdeväkivaltaan, joka on ilmiön kannalta keskeinen ongelma. Sukupuoli ei sisälly kiihottamisrikoksen kansanryhmän käsitteeseen, koska naiset eivät ole vähemmistö. Naisiin kohdistuva vihapuhe on siis nykylainsäädännön mukaan sallittua vihapuhetta, jos se kohdistuu yleisesti naisiin eikä yksittäiseen henkilöön. Näyttökynnys koventamisperusteen soveltamistilanteessa on asetettu hyvin korkealle (vailla varteenotettavaa epäilyä), joka todennäköisesti johtaa siihen, että rangaistuksia tullaan koventamaan vain harvoin sukupuolen perusteella. Koventamisperusteen soveltamisen kannalta on olennaista hankkia näyttöä vihamotiivista mahdollisimman varhaisessa rikosprosessin vaiheessa ja huomioida teon sukupuolistunut konteksti. Vihamotiivin selvittämisessä erityisesti sukupuolisensitiivisistä vihamotiivien indikaattoreista on hyötyä.

Avainsanat: rangaistuksen määrääminen, koventamisperuste, sukupuolistunut väkivalta, oikeuden ja sukupuolen tutkimus, viharikokset, vihamotiivi

Sisällys

Sukupuoli uutena rangaistuksen koventamisperusteena.....	I
Lähteet.....	V
Lyhenteet.....	XIX
1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkimuksen tausta.....	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenne.....	4
1.3 Metodi.....	5
2 Sukupuoli rikosoikeudessa.....	7
2.1 Teoriatausta.....	7
2.1.1 Naisiin kohdistuva väkivalta ja feministisen tutkimuksen kasvu.....	7
2.1.2 Lähtökohtana sukupuolineutraali rikoslaki.....	10
2.1.3 Feministiseen oikeuteen kohdistuva kritiikki.....	12
2.2 Sukupuolen käsite.....	13
2.2.1 Sukupuolen käsite lainsäädännössä.....	13
2.2.2 Sukupuolen käsite uudessa koventamisperusteessa.....	15
3 Viharikokset.....	18
3.1 Viharikokset ilmiönä.....	18
3.1.1 Suvaitsematon viha.....	18
3.1.2 Vihapuhe.....	19
3.1.3 Sukupuolistunut vihapuhe.....	21
3.2 Viharikoksiin soveltuvat tunnusmerkit.....	23
3.2.1 Kaksoiskvalifioinnin kieltö viharikoksissa.....	23
3.2.2 Vihamotiivin sisältävät tunnusmerkit.....	24
3.2.3 Rangaistuksen koventaminen vihamotiivin perusteella.....	26
4 Rangaistuksen koventaminen.....	29
4.1 Rangaistuksen koventamisperusteet.....	29
4.2 Vihavaikuttimen lainsäädäntöhistoria.....	30
4.3 Rangaistuksen mittaaminen.....	33
4.3.1 Tekorikosoikeus rangaistuksen mittaamisen lähtökohtana.....	33
4.3.2 Suhteellisuusperiaate.....	35
4.3.3 Yhdenvertaisuusperiaate.....	37

4.4	Rangaistuksen koventamisen oikeutus.....	39
5	Vihamotiivin arvioiminen rikosprosessissa	44
5.1	Vihamotiivin näyttäminen.....	44
5.1.1	Yleistä näyttökynnyksestä	44
5.1.2	Vihamotiivin näyttökynnys	46
5.2	Vihamotiivin tunnistaminen.....	48
5.2.1	Viharikosluokitus ja motiivin tunnistaminen esitutkinnassa	48
5.2.2	Viharikoksen eteneminen rikosprosessissa	50
5.3	Sukupuoleen perustuvan vihamotiivin indikaattorit.....	52
5.3.1	Yleiset vihamotiivin indikaattorit.....	52
5.3.2	Uhriin liittyvät tekijät	53
5.3.3	Epäiltyyn liittyvät tekijät.....	55
5.3.4	Järjestäytyneet viharyhmät	57
5.3.5	Teon olosuhteet	58
5.3.6	Tekijän ja uhrin välinen suhde	59
5.3.7	Väkivallan luonne ja muun motiivin puute	60
6	Johtopäätökset	62

Lähteet

Kirjallisuus

- Aalto, Juho, Nordic Feminist Perspectives on Law, New Materialist Insights, and the Renewal of the Finnish Personal identification Code. *Retfaerd: Nordisk Juridisk Tidsskrift*. Vol 44(3–4) 2021, s. 1–12.
- Aaltonen, Milla, Viharikokset käräjäoikeuksissa vuonna 2018. Oikeusministeriö 2019.
- Aaltonen, Milla – Illman, Mika – Mantila, Anu, Tietoa ja tapausesimerkkejä vihapuheesta ja viharikoksista – käsikirja lainkäyttäjille. Oikeusministeriö 2019.
- Alaattinoğlu, Daniela – Kainulainen, Heini – Niemi, Johanna, Raiskausrikosten eteneminen rikosprosessissa. Turun yliopisto 2020.
- Alaattinoğlu, Daniela – Niemi, Johanna, Sokea rikosoikeus ja feministinen kritiikki, s. 313–329 teoksessa Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Yli-Hemminki, Esko (toim.), Rikoksen ja rangaistuksen filosofia. *Gaudeamus* 2022.
- Anti-Racist Forum, Yhdessä vihaa vastaan -varjoraportti. Anti-Racist Forum ry 2022.
- Anti-Racist Forum, Yhdessä vihaa vastaan -varjoraportti II. Anti-Racist Forum ry 2023.
- Attila, Henna – Keski-Petäjä, Miina – Pietiläinen, Marjut – Lipasti, Laura – Saari, Juhani – Haapakangas, Kimmo, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021: Loppuraportti. Tilastokeskus 2023.
- Björk, Anna – Paavola, Juho-Matti – Strik, Tineke – Tanhua, Inkeri – Vainio, Arttu, Finland in the International Human Rights System. Valtioneuvoston kanslia 2019.
- Bladini, Moa, Hat och hot på nätet - rättsliga utmaningar i de nordiska länderna. NIKK Nordisk information för kunskap om kön, på uppdrag av Nordiska ministerrådet 2017.
- Butler, Judith, *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. 10th anniversary edition. Routledge 1999.
- Danielsson, Petri – Näsi, Matti, Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 - Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Helsingin yliopisto 2019.
- Duff, Anthony, *Punishment, Communication and Community*. Oxford University Press 2001.

- Fineman, Martha Albertson, *The Vulnerable Subject: Anchoring Equality in the Human Condition*. *Yale Journal of Law and Feminism* vol. 20(1) 2008, s. 1–24.
- Fineman, Martha, *Equality, Autonomy, and the Vulnerable Subject in Law and Politics*, s. 13–27 teoksessa Fineman, M.A. – Grear, A. (toim.): *Vulnerability: Reflections on a New Ethical Foundation for Law and Politics*. Routledge 2013.
- FRA, *Hate crime recording and data collection practice across the EU*. European Union Agency for Fundamental Rights. Publications Office of the European Union 2018.
- Frände, Dan – Rautio, Jaakko, *Todistelu: Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun kommentaari*. 2. uudistettu painos. Edita 2020.
- Fredman, Markku – Kanerva, Janne – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko, *Esitutkinta ja pakkokeinot*. 6., uudistettu painos. Alma Talent 2020.
- Ging, Debbie, *Alphas, Betas, and Incels: Theorizing the Masculinities of the Manosphere*. *Men and Masculinities* 22(4) 2019, s. 638–657.
- Hannonen, Jasmin – Hyttinen, Tatu, *Kiihottaminen kansanryhmää vastaan alioikeuskäytännössä*. *Defensor Legis* 2/2023, s. 307–330.
- Heikkilä, Päivi – Hirvelä, Satu, *Ihmisoikeudet. Käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön*. Alma Talent 2017.
- Hirvonen, Ari, *Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan*. Helsingin yliopiston yleisen oikeustieteen julkaisuja 2011.
- Hong, Tuuli, *Yhteisö, kontrolli ja oikeuden konteksti – suojaako rikoslaki yhteisöllisen väkivallan uhria?* *Lakimies* 3–4/2017, s. 362–386.
- Hyttinen, Tatu, *Syytön tai syyllinen: Tutkimus syyllisyyskysymyksen ratkaisemisesta*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2015.
- Hyttinen, Tatu – Tapani, Jussi, *Rikoksen ja rangaistuksen äärellä*. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2018.
- Iganski, Paul, *Hate Crimes Hurt More*. *The American Behavioral Scientist* (Beverly Hills) 45(4) 2001, s. 626–638.
- Jauhola, Laura – Siltala, Jenna – Nieminen, Kati, *”Että puututtaisiin konkreettisesti” Seurantaselvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri väestöryhmiin*. Oikeusministeriö 2022.
- Jonkka, Jaakko, *Syytekyynnys: tutkimus syytteen nostamiseen vaadittavan näytön arvioinnista*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1991.

- Juutinen, Marko, Viharikokset ja niiden käsittely rikosprosessissa. Oikeusministeriö 2021.
- Jyrkkiö-Shamsi, Terhi, Viharikokset tuomioistuimissa – ns. vihamotiivi
Koventamisperusteena hovioikeuksien käytännössä, s. 47–74 teoksessa
Koponen, Pekka – Lahti, Raimo – Elo, Elina (toim.), Valittuja kysymyksiä rikos-
ja prosessioikeudesta II. Helsingin hovioikeuden julkaisuja 2019.
- Kainulainen, Heini – Niemi, Johanna, Parisuhdeväkivallan tunnistaminen
rikosoikeudellisessa järjestelmässä, s. 138–155 teoksessa Niemi, Johanna –
Kainulainen, Heini – Honkatukia, Päivi (toim.), Sukupuolistunut väkivalta.
Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino 2017.
- Kanerva, Janne, Maalittamisen rikosoikeudellinen sääntely Lausuntotiivistelmä.
Oikeusministeriö 2022.
- Kantola, Johanna – Nousiainen, Kevät – Saari, Milja, Tasa-arvo toisin nähtynä:
Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen.
Gaudeamus 2012.
- Karkkulainen, Jussi, Milloin rikos on tehty sukupuoleen perustuvasta vaikuttimesta?
Defensor Legis 1/2022, s. 40–59.
- Kaskenmäki, Marjatta, Rangaistuksen määräämisen perustelemineen, s. 328–351
teoksessa Huovila, Mika – Lahti, Raimo – Ojala, Timo (toim.), Rikostuomion
perustelemineen. Helsingin hovioikeus 2005.
- Kemppinen, Heikki, Rangaistuksen määräämisen perustelemineen. Suomalainen
Lakimiesyhdistys 2021.
- Kimpimäki, Minna, Onko sukupuolineutraali rikoslaki yhdenvertainen? Haaste
3/2022.
- Klami, Hannu Tapani, Todistusratkaisu. Lakimiesliiton kustannus 2000.
- Knuutila, Aleksu – Kosonen, Heidi – Saresma, Tuija – Haara, Paula – Pöyhtäri,
Reeta, Viha vallassa: Vihapuheen vaikutukset yhteiskunnalliseen
päätöksentekoon. Valtioneuvoston kanslia 2019.
- Korpisaari, Päivi, Sananvapaus verkossa – yksilöön kohdistuva vihapuhe ja
verkkoalustan ylläpitäjän vastuu. Lakimies 7–8/2019, s. 928–952.
- Koskela, Tarja, KKO 2020:32 Rasistinen motiivi rangaistuksen
koventamisperusteena, s. 263–266 teoksessa Timonen, Pekka (toim.), KKO:n
ratkaisut kommentein 2020:I. Alma Talent 2020.

- Kuuliala, Matti, Tekijän aikaisempi rikollisuus rangaistuksen koventamisperusteena, s. 172–193 teoksessa Juhana Riekkinen (toim.), Oikeutta oikeudenkäynnistä täytäntöönpanoon. Juhlajulkaisu Tuula Linna 1957–25/9–2017. Alma Talent 2017.
- Lakeus, Maria – Keskinen, Laura, Verkossa satutetut: Selvitys naisiin ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvan verkkohäirinnän seurauksista. Naisten Linja ry 2021.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Rikosten seuraamukset. WSOY 2000.
- Lauri, Marcus – Carbin, Maria – Linander, Ida, The rise of carceral feminism in Sweden: Analysing political debate and policy on men's violence against women. *Women's Studies International Forum* 99/2023, s. 1–9.
- Leskinen, Minni, Feministinen oikeusfilosofia - fenomenologia lähtökohtia oikeuden ja sukupuolen tutkimukseen. *Oikeus* 4/2020, s. 447–471.
- Leskinen, Minni, Seksuaalinen itsemääräämisoikeus – Rikosoikeuden muutos ja feministisen oikeusfilosofian mahdollisuus. Turun yliopisto 2022.
- MacKinnon, Catharine, *Sexual Harassment of Working Women: A Case of Sex Discrimination*. Yale University Press 1979.
- MacKinnon, Catharine, *Toward a Feminist Theory of the State*. Harvard University Press 1989.
- Matikkala, Jussi, Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Edita 2021.
- Melander, Sakari, Kriminalisointiteoria – rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2008.
- Melander, Sakari, Rikosoikeus vuonna 2010 – kriminalisointiteoria ja rikosoikeuden nykytila. *Lakimies* 7–8/2009, s. 1181–1187.
- Melander, Sakari, Yhdenvertaisuus rikosoikeudessa. *Oikeus* 2/2011, s. 175–198.
- Mogensen, Christian – Holding Rand, Stine, *The Angry Internet a Threat to Gender Equality, Democracy & Well-being*. Centre for Digital Youth Care 2020.
- Neuvonen, Riku (toim.), *Vihapuhe Suomessa*. Edita Publishing Oy 2015.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna, Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. WSOY 2004.
- Niemi, Johanna, Onko "oikeus ja sukupuoli" oikeudenala? *Lakimies* 7–8/2015, s. 1022–1039.
- Niemi, Johanna, "Excluding Power from a Narrative: Sexual Harassment in a Criminal Law Reform." *Rape Narratives in Motion*, s. 17–41 teoksessa

- Andersson, Ulrika – Edgren, Monika – Karlsson, Lena – Nilsson, Gabriella (toim.), *Rape Narratives in Motion*. Springer International Publishing 2019.
- Niemi, Johanna, *Oikeus konstruktionistisena käytäntönä*. *Oikeus* 4/2020, s. 494–502.
- Nieminen, Kati – Jauhola, Laura, *Syrjintä, intersektionaalisuus ja oikeussuojan rajat*. *Oikeus* 2/2022, s. 168–190.
- Nousiainen, Kevät, *Sukupuolierosta oikeudessa*. *Lakimies* 6–7/1998, s. 1014–1026.
- Nousiainen, Kevät – Pentikäinen, Merja, *Väkivallan vastaisen sopimuksen kivinen ratifiointi Suomessa*. *Oikeus* 4/2013, s. 455–462.
- Nousiainen, Kevät – Pentikäinen, Merja, *Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä*. *Suomi alisuorittajana*, s. 51–67 teoksessa Niemi, Johanna – Kainulainen, Heini – Honkatukia, Päivi (toim.), *Sukupuolistunut väkivalta*. *Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Vastapaino 2017.
- Nousiainen, Kevät – Pylkkänen, Anu, *Sukupuoli ja oikeuden yhdenvertaisuus*. Helsingin yliopisto 2001.
- Nuotio, Kimmo, *Vihapuheen rikosoikeudellinen sääntely*, s. 139–164 teoksessa Neuvonen, Riku (toim.), *Vihapuhe Suomessa*. Edita 2015.
- Nuutila, Ari-Matti, *Rikoslain yleinen osa*. Lakimiesliiton Kustannus 1997.
- Ollus, Natalia – Tanskanen, Maiju – Honkatukia, Päivi – Kainulainen, Heini, *Sukupuolistunut vihapuhe, seksuaalinen häirintä ja risteävät yhteiskunnalliset erot*, s. 32–56 teoksessa Aapola-Kari, Sinikka – Honkatukia, Päivi – Ollus, Natalia – Riukula, Krista – Salmi, Minna – Tanskanen, Maiju – Teräsaho, Mia – Ylöstalo, Hanna, *Näkökulmia sukupuolten tasa-arvoon: Analyysseja tasa-arvobarometrista 2017*. *Terveysten ja hyvinvoinnin laitos* 2017.
- Peutere, Laura, *Rasistisia piirteitä sisältävät rikosepäilyt rikosprosessissa*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 73/2008.
- Peutere, Laura, *Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2009*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 88/2010.
- Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti, *Todistelu oikeudenkäynnissä*. Tietosanoma 2015.
- Pöyhtäri, Reeta, *Vihapuhe haasteena uutismedialle ja journalismille*, s. 241–266 teoksessa Riku Neuvonen (toim.), *Vihapuhe Suomessa*. Edita 2015.
- Pöyhtäri, Reeta – Haara, Paula – Raittila, Pentti, *Vihapuhe sananvapautta kaventamassa*. Tampere University Press 2013.
- Pylkkänen, Anu, *Muodollisen tasa-arvon pitkä historia ja sen sisäänrakennetut erot*, s. 57–73 teoksessa Kantola, Johanna – Nousiainen, Kevät – Saari, Milja,

- Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Gaudeamus Oy 2012.
- Radicalisation Awareness Network EU, Incels: A First Scan of the Phenomenon (in the EU) and its Relevance and Challenges for P/CVE. Publications Office of the European Union 2021.
- Rantala, Marjo, Sukupuoleen sopeutetut – intersukupuolisten ja transsukupuolisten henkilöiden oikeusasema Suomessa. Oikeus 1/2016, s. 8–28.
- Rauta, Jenita, Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2020. Poliisiammattikorkeakoulu 2021.
- Rauta, Jenita, Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2021. Poliisiammattikorkeakoulu 2022.
- Rauta, Jenita, Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2022. Poliisiammattikorkeakoulu 2023.
- Ronkainen, Suvi, Mitä väkivalta on?, s. 19–35 teoksessa Niemi, Johanna – Kainulainen, Heini – Honkatukia, Päivi (toim.), Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino 2017.
- Rudanko, Jorma, Näkökohtia todistusharkinnasta. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2020.
- Saarinen, Ville, Kaksinkertaisen kvalifioinnin kiellon vaikutus rangaistuksen määräämiseen. Edilex-sarja 56/2021.
- Saresma, Tuija – Pöyhtäri, Reeta – Kosonen, Heidi – Haara, Paula – Knuutila, Aleks, Poliittisten toimijoiden kokema vihapuhe sukupuolittuneena poliittisena väkivaltana. Sukupuolentutkimus 33(4) 2020, s. 18–38.
- Svensson, Eva-Maria – Bladini, Moa – Fejös, Anna – Igareda Gonzales, Noelia – Pascale, Adrián Alberto – Schultz, Andreas – Sette, Raffaella – Tuzza, Simone – Wilhelm, Claudia – Zentai, Violetta, Report on legal and public policies proposals to address anti-gender hate speech. The European Commission 2021.
- Tallgren, Immi – Korpiola, Mia – Niemi, Johanna, Näkyväksi? Sukupuoli ja itseymmärrys oikeudessa, sen ammateissa ja tutkimuksessa. Lakimies 7–8/2022, s. 1232–1260.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti, Rikosoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. 3., uudistettu painos. Talentum 2016.

- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Hyttinen, Tatu, Rikosoikeuden yleinen osa. Vastuuoppi. 3. uudistettu painos. Talentum 2019.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Kempainen, Heikki, Rikosoikeus: rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. 4. uudistettu painos. Alma Talent 2022.
- Tranchese, Alissia – Sugiura, Lisa, “I don’t hate all women, just those stuck-up bitches”: How incels and mainstream pornography speak the same extreme language of misogyny. *Violence Against Women* 27(14) 2021, s. 2709–2734.
- USKOT-foorumi ry – Rikosuhripäivystys, Uhrien kokemuksia viharikoksista Suomessa 2014–2018. Rikosuhripäivystys 2019.
- Vainikka, Eliisa, Naisvihan tunneyhteisö: Anonyymisti esitettyä verkkovihaa Ylilaudan ihmissuhdekeskusteluissa. *Media & viestintä* 42/2019, s. 1–25.
- Vepsä, Suvi, Ohjeita journalisteille: Verkkohäirinnän riskien ennakointi ja hallinta. IDA - intiimiys datavetoisessa kulttuurissa. Turun yliopisto 2021.
- Vepsäläinen, Janne – Kaakinen, Markus – Vauhkonen, Teemu – Näsi, Matti – Kirjonen, Aleks, Viharikosten tekijät. Oikeusministeriö 2023.
- Verdu Sanmartin, Amalia, Trapped in gender: understanding the concept of gender and its use in law. Turun yliopisto 2020.
- Viljanen, Veli-Pekka, Perusoikeuksien rajoitusedellytykset, teoksessa Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka, Perusoikeudet. Alma Talent 2011. Päivittyvä sähköinen teos (päivitetty 17.1.2011).
- Virkkala, Marja-Leena, Rangaistuksen koventamisperusteet, s. 304–320 teoksessa Raimo Lahti – Timo Ojala (toim.): Rikosoikeuden uudistuneet yleiset opit. Helsingin hovioikeus 2004.
- Vuorenpää, Mikko – Virolainen, Jyrki, Johdatus prosessioikeuteen, teoksessa Vuorenpää, Mikko – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki, Prosessioikeus. Alma Talent 2021. Päivittyvä sähköinen teos (päivitetty 12.4.2022).
- Weston-Scheuber, Kylie, Gender and the prohibition of hate speech. *QUT Law & Justice Journal* 12(2) 2012, s. 132–150.
- Ylevä, Lasse, Syyllisyyskysymyksen ratkaisemiseen liittyvästä todistusharkinnasta. *Defensor Legis* 6/2012, s. 797–807.

Yli-Hemminki, Esko, Syllisyysperiaatteen oletama toimija ja tämän ominaisuudet, s. 216–238 teoksessa Yli-Hemminki, Esko – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo (toim.), Rikoksen ja rangaistuksen filosofia. Gaudeamus 2022.

Yli-Hemminki, Esko – Melander, Sakari – Nuotio Kimmo, Johdatus rangaistusteorioihin. Miksi rangaista ja millä perusteella?, s. 11–17 teoksessa Yli-Hemminki, Esko – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo (toim.), Rikoksen ja rangaistuksen filosofia. Gaudeamus 2022.

Virallislähteet

CEDAW Committee, Concluding observations on the seventh periodic report of Finland 10.3.2014.

CEDAW Committee, General Recommendation No. 19. Violence against women. United Nations Committee on the Elimination of Discrimination against Women. A/47/38, 1992.

Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus No. R (97) 20, 30.10.1997.

Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous, 25.01.2022, Combating rising hate against LGBTI people in Europe, Päätöslauselma 2417 (2022).

Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous: 12.10.2017, Promoting the human rights of and eliminating discrimination against intersex people, Päätöslauselma 2191 (2017).

Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous: 22.04.2015, Discrimination against transgender people in Europe, Päätöslauselma 2048 (2015).

ECRI, Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio, Yleinen politiikkasuositus nro 15 vihapuheen torjunnasta CRI(2016)15, 12.8.2015.

ECRI, Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio yleinen politiikkasuositus, Suomea koskeva raportti (viides raportointikierrös) CRI(2019)38, 10.9.2019.

GREVIO, General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women 2021.

GREVIO, GREVIO's Baseline Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention). GREVIO/Inf(2019)9, 2019.

- HE 125/1975 II vp. Hallituksen esitys eduskunnalle Rikoslain 6 luvun ja siihen liittyvien säännösten muuttamisesta.
- HE 94/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.
- HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
- HE 222/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.
- HE 317/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan, joka koskee tietojärjestelmien välityksellä tehtyjen luonteeltaan rasististen ja muukalaisviihamielisten tekojen kriminalisointia, hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laeiksi rikoslain ja tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 15 §:n muuttamisesta.
- HE 7/2021 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta.
- HE 189/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi.
- LaVM 6/2020 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi.
- LaVM 16/2022 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta.
- Oikeusministeriö, Against hate -projekti. OM005:00/2018.
- Oikeusministeriö, Tiedolla vihaa vastaan -hanke. OM043:00/2019.
- Oikeusministeriö, Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen rangaistavuuden selkeyttäminen rikoslaisissa. Oikeusministeriö 2023.
- PeVM 25/1994 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä (HE 309/1993 vp) perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.
- PeVL 23/1997 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi.
- PeVL 29/2001 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä lahjontaa koskevan Euroopan neuvoston rikosoikeudellisen yleissopimuksen eräiden

määräysten hyväksymisestä sekä eräiden virkarikoksia ja niihin liittyviä rikoksia koskevien säännösten muuttamisesta.

PeVL 29/2002 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi muinaismuistolain 20 §:n muuttamisesta.

PeVL 5/2009 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta.

PeVL 16/2013 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.

PeVL 52/2014 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto ulkoasiainvaliokunnalle Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteosta 2014 (VNS 6/2014 vp).

PeVL 56/2014 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä rikoslain 20 luvun 8 §:n muuttamisesta.

Poliisihallitus, Syyttäjälle ilmoitettavat rikosasiat, ilmoitusmenettely ja syyttäjän toimenpiteet. Dnro POL-2018-50758, 2018.

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019: Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31.

Sisäministeriö, Sanat ovat tekoja. Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen. Sisäministeriö 2019.

Ulkoasiainministeriö, Yhdessä väkivaltaa vastaan – Naisiin kohdistuvan väkivallan poistaminen kehitysyhteistyössä. Ulkoministeriö 2001.

Valtakunnansyyttäjävirsto, Syyttäjälle ilmoitettavat rikosasiat, ilmoitusmenettely ja syyttäjän toimenpiteet. Yleinen ohje VKS:2018:1, Dnro 042/31/18.

Valtiovarainministeriö, Henkilötunnuksen uudistamista ja valtion takaaman identiteetin hallinnoimista koskeva hanke. VM183:00/2020.

Valiokuntien asiantuntijalausunnot hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp

Hyttinen, Tatu, valiokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta. LaV 11.11.2021 ja 29.10.2021.

Melander, Sakari, valiokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta. LaV 11.11.2021 ja 29.10.2021.

- Miesjärjestöjen keskusliitto ry, valiokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta. LaV 27.10.2021.
- Naisjärjestöjen keskusliitto, valiokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta. LaV 27.10.2021.
- Niemi, Johanna, valiokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta. LaV 31.03.2022.
- Nousiainen, Kevät, valiokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta. LaV 31.03.2022 ja 19.04.2022.
- Ojanen, Tuomas, valiokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta. LaV 19.11.2021.
- Seta ry, valiokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta. LaV 27.10.2021.
- Sisäministeriö, valiokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta. LaV 28.10.2021.
- Sosiaali- ja terveysministeriö, valiokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta. LaV 22.10.2021.
- Syyttäjälaitos, valiokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta. LaV 22.10.2021.
- Tasa-arvovaltuutetun toimisto, valiokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta. LaV 27.10.2021.
- Tolvanen, Matti, valiokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta. LaV 11.11.2021 ja 29.10.2021.
- Trasek ry, valiokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta. LaV 11.11.2021.
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu, valiokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta. LaV 29.10.2021.

Lausunnot luonnoksesta hallituksen esitykseksi HE 7/2021 vp

Amnesty International Suomen osasto, Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta. Asia: VN/18059/2020

Miessakit ry, Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta. Asia: VN/18059/2020

Miesten tasa-arvo ry, Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta. Asia: VN/18059/2020

Nuotio, Kimmo, Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta. Asia: VN/18059/2020

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry, Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta. Asia: VN/18059/2020

Oulun käräjäoikeus, Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta. Asia: VN/18059/2020

Poliisihallitus, Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta. Asia: VN/18059/2020

Suomen Psykologiliitto, Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta. Asia: VN/18059/2020

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta. Asia: VN/18059/2020

Tolvanen, Matti, Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta. Asia: VN/18059/2020

Tuomioistuinvirasto, Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta. Asia: VN/18059/2020

Internetlähteet

Helsingin Sanomat, Kun perussuomalaisia katsoo somen näkökulmasta, kuva heistä muuttuu – ja se on aiheuttanut ongelmia toimittajille jo pitkään. Helsingin Sanomat 2023. (2023 a)

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009685526.html> (Luettu 17.11.2023.)

Helsingin Sanomat, Tohtori sai törky-viestien ryöpyn, kun antoi lausunnon Provinssirock-kohusta – Tällaista ryönää asiantuntijat joutuvat sietämään. Helsingin Sanomat 2023. (2023 b)

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009698702.html> (Luettu 17.11.2023.)

Hyttinen, Tatu, Joillekin poliitikoille vihapuhetuomiot ovat sulka sananvapaustaistelijan hattuun” – vihapuheen kontrollointi ei onnistu vain

lainsäädännön keinoin. MustRead 2021.

<https://www.mustread.fi/artikkelit/joillekin-poliitikoille-vihapuhetuomiot-ovat-sulka-sananvapaustaistelijan-hattuun-vihapuheen-kontrollointi-ei-onnistu-vain-lainsaadannon-keinoin/> (Luettu 17.11.2023.)

Journalistiliitto, Uhkailun ja maalittamisen kitkeminen yhteiskunnallisesti tärkeää, oikeusministeriö oikeilla jäljillä. Journalistiliitto 2020.

<https://journalistiliitto.fi/fi/journalistiliitto-uhkailun-ja-maalittamisen-kitkeminen-yhteiskunnallisesti-tarkeaa-oikeusministerio-oikeilla-jaljilla/> (Luettu 17.11.2023).

Journalistiliitto, Journalistien tiedonsaanti vaikeutunut: poliitikot ja viranhaltijat välttelevät haastatteluja. Journalistiliitto 2023.

<https://journalistiliitto.fi/fi/journalistien-tiedonsaanti-vaikeutunut-poliitikot-ja-viranhaltijat-valttelevat-haastatteluja/> (Luettu 17.11.2023.)

Linna, Tuula, Oikeudenhoidon toimijoiden riippumattomuus turvattava – maalittaminen pitää kriminalisoida. Juristiliitto 2023.

<https://juristiliitto.fi/blogit/oikeudenhoidon-toimijoiden-riippumattomuus-turvattava-maalittaminen-pitaa-kriminalisoida/> (Luettu 17.11.2023).

Päätoimittajien yhdistys, PTY vetoaa: journalistien työrauhaa puolustettava. Päätoimittajien yhdistys 2023.

<https://www.paatoimittajat.fi/uutiset/pty-vetoaa-journalistien-tyorauhaa-puolustettava/> (Luettu 17.11.2023).

Sisäministeriö, Suomalaisten turvallisuuden tunne on heikentynyt viime vuodesta. Sisäministeriö 2023.

<https://intermin.fi/-/suomalaisten-turvallisuuden-tunne-on-heikentynyt-viime-vuodesta> (Luettu 17.11.2023).

Valtioneuvosto, Maalittamisesta ei erillistä rikosta, uhrien tuki varmistetaan.

Valtioneuvosto 2023.

<https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/maalittamisesta-ei-erillista-rikosta-uhrien-tuki-varmistetaan> (Luettu 17.11.2023.)

Oikeustapaukset

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Kontrová v. Slovakia (31.5.2007)

Opuz v. Turkki (9.6.2009)
B.S. v. Espanja (24.7.2012)
Škorjanec v. Kroatia (28.3.2017)
Stoyanova v. Bulgaria (14.6.2022)

Korkein oikeus

KKO 1973 II 73 (Ään.)
KKO 2002:47
KKO 2005:137 (Ään.)
KKO 2008:85 (Ään.)
KKO 2012:58
KKO 2014:91
KKO 2015:41 (Ään.)
KKO 2016:97
KKO 2018:46
KKO 2019:2
KKO 2020:20
KKO 2020:32 (Ään.)
KKO 2020:33
KKO 2021:20
KKO 2022:63

Hovioikeudet

Kouvolan hovioikeus 11.12.2008 nro 1335
Helsingin hovioikeus 4.5.2012 nro 1169
Helsingin hovioikeus 26.1.2018 nro 103510

Käräjäoikeudet

Helsingin käräjäoikeus 22.10.2018 nro R 18/1093
Helsingin käräjäoikeus 6.5.2019 nro R 17/3619

Lyhenteet

CEDAW	kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (SopS 68/86), Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women
EU	Euroopan unioni
FRA	Euroopan unionin perusoikeusvirasto, European Union Agency for Fundamental Rights
GREVIO	Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä, Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence
HE	hallituksen esitys
Istanbulin sopimus	Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (SopS 52–53/2015)
OK	oikeudenkäymiskaari (4/1734)
RL	rikoslaki (39/1889)
vp	valtiopäivät
KKO	korkein oikeus
ECRI	Euroopan neuvoston rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komitea, European Commission against Racism and Intolerance
Tasa-arvolaki	laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)
YK	Yhdistyneet kansakunnat
SopS	Suomen säädöskokoelman sopimussarja
EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 18–19/1990)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
ETL	esitutkintalaki (805/2011)

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta

Sukupuoli lisättiin uudeksi rangaistuksen koventamisperusteeksi vuoden 2023 alussa. Lainsäädäntöhanke alkoi vuonna 2019 ja pohjautui silloisen pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman tavoitteeseen puuttua naisiin kohdistuvaan väkivaltaan.¹ Rikoslain (39/1889) 6 luvun 5 §:n 1 momentin 4 kohdassa säädetään rangaistuksen koventamisesta vihavaikuttimen perusteella. Säännöksen mukaan rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen, etniseen alkuperään, uskontoon, vakaumukseen, sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen, vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta tai niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta on rangaistusta ankaroittava tekijä. Uuden lainsäädäntöhankkeen tavoitteena oli korostaa sellaisten tekojen moitittavuutta, joiden vaikuttimena on sukupuoleen perustuva viha. Sukupuoleen kohdistuvaa vihavaikutinta on tarkoitus arvioida samalla tavalla kuin muita koventamisperusteiden vihavaikuttimia, jolloin lain soveltamisessa tulkinta-apua voidaan hakea vihavaikuttimia koskevasta oikeuskäytännöstä ja oikeuskirjallisuudesta.²

Tutkielman tarkoituksena on jäsentää uutta koventamisperustetta oikeudellisesti ja kehittää indikaattoreita sukupuoleen perustuvan vihavaikuttimen tunnistamiseksi. Lainmuutos valikoitui pro gradu -tutkielmani aiheeksi vuonna 2021, kun lakimuutos oli vielä esitysvaiheessa. Aiheessa minua kiinnosti etenkin hallituksen esityksen ristiriitaisuus rikoslain sukupuolineutraaliuden ja säädeltävän ilmiön eli naisvihan välillä. Uusi koventamisperuste on lakiteknisesti sukupuolineutraali, mutta lain tarkoituksena on puuttua etenkin naisiin kohdistuvaan vihapuheeseen.³

Rikoslaki on lähtökohtaisesti sukupuolineutraali, jolloin jokaiseen ihmiseen suhtaudutaan samalla tavalla, ikään kuin sokeasti. Sukupuolineutraali kieli ei kuitenkaan merkitse käsitteiden, instituutioiden ja menettelytapojen olevan todellisuudessa sukupuolineutraaleja.⁴ Pahimmillaan sokean yhdenvertaisuuden tavoittelemisen ohittaa sukupuolten asemien tosiasialliset eroavaisuudet yhteiskunnassa, jolloin sukupuolten väliset valtasuhteet voivat jäädä piiloon.⁵

---

¹ Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019, s. 90.

² HE 7/2021 vp, s. 13.

³ HE 7/2021 vp, s. 11.

⁴ Nousiainen – Pylkkänen 2001, s. 47–48; Pylkkänen 2012, s. 60–61; Niemi-Kiesiläinen 2004, s. 79.

⁵ MacKinnon 1987, s. 50–52; Niemi-Kiesiläinen 2004, s. 134–139; Hong 2017, s. 377.

Sukupuolta rangaistuksen koventamisperusteena voidaan soveltaa kaikkiin rikostyyppisiin. Uuden koventamisperusteen tarkoituksena on puuttua erityisesti naisiin kohdistuvaan seksuaalissävytteiseen vihapuheeseen ja järjestelmälliseen häirintään, kuten maalittamiseen ja uhkailuun.⁶ Uusi koventamisperuste ei lain esitöiden mukaan sovellu lähisuhdeväkivaltaan. Lain esitöissä perusteltiin tätä lähtökohtaa sillä, että lähisuhdeväkivalta voidaan huomioida raskauttavana seikkana rangaistuksen mittaamista koskevien rikoslain 6 luvun 4 §:n yleisten periaatteiden nojalla.⁷ Lähestymistapaa on kritisoitu, sillä etenkin naisiin kohdistuva väkivalta on usein lähisuhdeväkivaltaa.⁸ Myös monet kansainväliset velvoitteet edellyttävät Suomea puuttumaan naisiin kohdistuvaan väkivaltaan.⁹ Kansainvälisistä velvoitteista keskeisimpinä voidaan pitää CEDAW-sopimusta¹⁰ ja Istanbulin sopimusta.¹¹

Sukupuoli rangaistuksen koventamisperusteena on poikkeuksellinen lainsäädäntöratkaisu. Sukupuolen kytkeminen viharikoksiin on haastavaa, koska naisia ei voida samalla tavalla pitää vähemmistöryhmänä, joita viharikoskriminalisoinneilla pääsääntöisesti suojellaan. Yleisesti naisiin kohdistuvaa vihapuhetta ei nähdä yhtä haavoittavana kuin vähemmistöryhmiin kohdistuvaa vihapuhetta.¹² Suomi on ainoa Pohjoismaa, jolla on käytössä sukupuoleen perustuva koventamisperuste. Kuitenkin rangaistuksen koventaminen vihamotiivin perusteella on mahdollista kaikissa Pohjoismaissa, lukuun ottamatta Islantia. *Moa Bladinin* tekemän tutkimuksen mukaan Pohjoismaissa sukupuolen perusteella verkkovihaa kohdanneilla henkilöillä on heikompi oikeusturva verrattuna muihin vähemmistöryhmiin. *Bladini* suositteli jo vuonna 2017 sukupuolen huomioimista viharikoksissa.¹³

Oikeustieteessä viharikoksella ja vihapuheella ei ole vakiintunutta määritelmää. Samalla kuitenkin viharikokset ovat nousseet yhdeksi 2010-luvun keskeisimmäksi keskusteluaiheeksi, jossa yhdistyy poliittinen polarisoituminen sekä kamppailu sananvapauden sisällöstä.¹⁴

---

⁶ HE 7/2021 vp, s. 11.

⁷ HE 7/2021 vp, s. 22; LaVM 16/2022 vp, s. 5–6. Syyllisyyden huomioiminen rangaistuksen mittaamisessa on näyttökynnykseltään alhaisempi kuin koventamisperusteen osalta, jolta edellytetään tuomitsemiskynnystä (KKO 2020:32).

⁸ Attila – Keski-Petäjä – Pietiläinen – Lipasti – Saari – Haapakangas 2023, s. 9.

⁹ Ks. lähisuhdeväkivaltaa koskevien velvoitteiden huomioimisesta seuraamusharkinnassa Matikkala 2021, s. 221–222.

¹⁰ Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (SopS 68/86).

¹¹ Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (SopS 52–53/2015).

¹² Svensson – Bladini – Fejös – Igarreda Gonzales – Pascale – Schultz – Sette – Tuzza – Wilhelm – Zentai 2021, s. 58–59.

¹³ Bladini 2017, s. 58–65.

¹⁴ Ks. keskustelusta Riku Neuvosen toimittama kirja *Vihapuhe Suomessa*, Neuvonen 2015.

Informaatioyhteiskunnan seurauksena vihapuheesta on muodostunut globaali ongelma, joka on jatkuvasti läsnä yhteiskunnallisissa muutostilanteissa. Viimeaikaisia kriisitilanteita ovat olleet esimerkiksi sodan uhka Euroopassa, Covid-19-pandemiatilanne, Black Lives Matter -ja Me Too -liikehdintä ja kasvanut radikalisoitumisen uhka.¹⁵ Erityisesti sukupuolistuneen vihapuheen taustalla vaikuttaa miesliikehdinnän (manosfääri¹⁶) ja anti-gender-liikehdinnän¹⁷ globaali kasvu. Etenkin manosfäärin käsitteen alle lukeutuva incel-ilmiö (involuntary celibate eli tahdonvastainen selibaatti) levittää naisiin kohdistuvaa vihaa.¹⁸ Tämä kehityskulku näkyy esimerkiksi internetin naisvihamielisissä ryhmissä, kuten Ylilaudalla.¹⁹ Vuonna 2020 julkaistun tutkimuksen mukaan Pohjoismaissa vaikuttaa noin 850 nuorta miestä, jotka toimivat aktiivisesti naisvihamielisessä verkkoyhteisössä.²⁰

Vihapuheen ja erityisesti kasvavan verkkohäirinnän pelätään johtavan sanojen lisäksi yhä vakavampiin vihatekoihin.²¹ Vihapuheella on erityisen haitallinen vaikutus demokratialle, jos se hiljentää julkiseen keskusteluun osallistujia (chilling effect).²² Suomessa toimittajat²³, asiantuntijat²⁴ ja poliitikot²⁵ ovat huolestuneita vihapuheen seurauksista, joka on johtanut esimerkiksi itesesensuuriin verkkohäirinnän pelon vuoksi. Journalistiliiton julkaiseman kyselytutkimuksen mukaan poliittisilta päättäjiltä on nykyään huomattavasti hankalampaa saada haastatteluita, koska yhä useampi pelkää haastattelun seurauksia sosiaalisessa mediassa.²⁶

---

¹⁵ Vepsäläinen – Kaakinen – Vauhkonen – Näsi – Kirjonen 2023, s. 7. Suomessa etenkin alle 30-vuotiaiden miesten turvallisuuden tunne on tutkimuksen mukaan heikentynyt viime vuosien aikana. Ilmiö on huolestuttava, sillä alle 30-vuotiaista miehistä noin 26 % katsoo, että joissakin tilanteissa on hyväksyttävää ajaa omia etujaan väkivaltaa käyttäen. Ks. Sisäministeriö 2023.

¹⁶ Manosfäärille ei ole selkeää määritelmää. Termillä kuvataan verkkoalustoilla vaikuttavia alaryhmiä, joihin lukeutuvat esimerkiksi incelit ja miesaktivistit (men's rights activists). Näillä ryhmittymillä ei välttämättä ole selkeää agenda, mutta ilmiölle on tyypillistä miesten oikeuksien ajaminen tai naisvihamielinen käytös. Mogensen – Holding Rand 2020, s. 35; Ging 2019, s. 638–641; Vainikainen 2019, s. 7–8.

¹⁷ Anti-gender-liikehdintä on vastaliike seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksille. Liikehdinnällä on usein uskonnollinen tausta, johon yhdistyy myös konservatiivisten sukupuoliroolien kannattaminen ja abortin vastustaminen. Ks. Björk – Paavola – Strik – Tanhua – Vainio 2019, s. 105–106.

¹⁸ The Radicalisation Awareness Network EU 2021, s. 4–5; Tranchese – Sugiura 2021, s. 2710–2712.

¹⁹ Vainikka 2019, s. 7.

²⁰ Mogensen – Holding Rand 2020, s. 8.

²¹ Vepsäläinen – Kaakinen – Vauhkonen – Näsi – Kirjonen 2023, s. 7.

²² HE 7/2021 vp, s. 12.

²³ Päätoimittajien yhdistys vetosi päättäjiin mediaan kohdistuneista laajamittaisista häirintä- ja vaikuttamisyhteyksistä, ks. Päätoimittajien yhdistys 2023. Lisäksi journalistiliitto on ehdottanut, että journalisteihin kohdistuvan häirinnän tulisi olla rangaistuksen koventamisperuste, ks. Journalistiliitto 2020. Rangaistuksen koventaminen journalisteihin kohdistuvissa tilanteissa on mahdollista Ruotsissa (Brottsbalk 29:2). Myös Helsingin Sanomat on julkaissut analyysin oikeistopuolueiden vaikutusyhteyksistä mediaan, ks. Helsingin sanomat 2023a. Toimittajiin kohdistuvasta vihapuheesta yleisesti ks. Vepsä 2021, s. 10–14.

²⁴ Helsingin Sanomat 2023b. Ks. Vepsä 2021, s. 22–25.

²⁵ Knuutila – Kosonen – Saresma – Haara – Pöyhtäri 2019, s. 19–20; Vepsä 2021, s. 16–22.

²⁶ Ks. Journalistiliitto 2023.

Vihapuhe voi esiintyä osana järjestelmällistä häirintää tai maalittamista. Oikeusministeriö ilmoitti syksyllä 2023 Petteri Orpon johtaman hallituksen linjauksen mukaisesti, ettei maalittamista säädetä rikoslaissa rangaistavaksi. Ratkaisua perusteltiin sillä, että rikoslaki mahdollistaa maalittamiseen puuttumisen muilla keinoin, mutta näitä keinoja ei käytetä riittävästi oikeusprosessien aikana.²⁷ Oikeudelliset asiantuntijat ovat lainvalmistelussa tulleet eriävään johtopäätökseen ja katsovat erillisääntelylle olevan tarvetta.²⁸

Tutkimuksien mukaan verkossa tapahtuva vihapuhe on viime aikoina lisääntynyt huomattavasti ja sen vaikutukset sukupuoliin ovat erilaiset.²⁹ Tätä vahvistaa vuonna 2019 poliittisille päättäjille kohdistettu kyselytutkimus, jonka mukaan kolmasosa päättäjistä kertoi joutuneensa vihapuheen kohteeksi työssään. Lisäksi kaksi kolmasosaa päättäjistä koki vihapuheen kasvaneen viime vuosien aikana.³⁰ *Bladinin* tutkimuksen mukaan naisiin kohdistuvassa verkkovihassa korostuvat seksuaalisen väkivallan uhka, kun taas miehiin kohdistuva vihapuhe sisältää enemmän ammattiin tai ammattitaidon puutteeseen liittyviä uhkauksia ja solvauksia.³¹ Hallituksen esityksessä on tunnistettu, että naisiin kohdistuva vihapuhe sisältää usein huorittelua, brutaaleja uhkauksia raiskauksesta tai väkivallasta, ja siinä esitetään ulkonäköön, seksuaalisuuteen tai sukupuolirooleihin liittyviä uhkaavia kommentteja.³² Naiset kokevat seksuaalista häirintää ja sukupuolistunutta vihapuhetta useammin kuin miehet.³³ Haavoittuvammassa asemassa ovat etenkin naiset, jotka kuuluivat lisäksi johonkin vähemmistöryhmään.³⁴

1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenne

Tutkielmassa selvitän, kuinka rangaistusta voidaan koventaa sukupuolen perusteella ja miten sukupuoleen perustuva vihamotiivi tulisi näyttää toteen. Tutkimuksen tarkoituksena on lisäksi tuottaa uusia indikaattoreita vihamotiivin tunnistamiseksi, jotka huomioivat sukupuoleen perustuvan vihan paremmin. Tiivistetysti tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

---

²⁷ Ks. valtioneuvosto 2023.

²⁸ Maalittamisen arviomuiston lausuntokierroksen perusteella merkittävä osa lausunnonantajista piti maalittamisen erilliskriminalisointia tarpeellisena. Kanerva 2022, s. 9–20. Ks. myös Tuula Linnan kirjoitus Juristiliiton blogissa, Linna 2023.

²⁹ Knuutila – Kosonen – Saresma – Haara – Pöyhtäri 2019, s. 25.

³⁰ Knuutila – Kosonen – Saresma – Haara – Pöyhtäri 2019, s. 19–20; HE 7/2021 vp, s. 5–6.

³¹ Bladini 2017, s. 59.

³² HE 7/2021 vp, s. 6.

³³ Ollus – Tanskanen – Honkatukia – Kainulainen 2019, s. 33; Daniellson – Näsi 2019, 25.

³⁴ Ollus – Tanskanen – Honkatukia – Kainulainen 2019, s. 38–39 ja 48–49.

1. Mitä rangaistuksen koventaminen sukupuolen perusteella tarkoittaa oikeudellisesti?

2. Miten sukupuoleen perustuva vihamotiivi voitaisiin näyttää paremmin toteen?

Pääluvussa 2 tutkin sukupuolen käsitettä lähtökohtaisesti sukupuolineutraalissa rikosoikeudessa. Pääluvussa 3 systematisoin viharikoksen käsitettä ja taustoitan sukupuolistunutta vihapuhetta ilmiönä. Pääluvussa 4 käsittelen rangaistuksen koventamista osana seuraamusharkintaa ja esittelen vihamotiivin lainsäädäntöhistoriaa. Viimeisessä pääluvussa 5 arvioin vihamotiivin näyttämistä rikosprosessissa ja sovellan aiempia vihamotiivin indikaattoreita sukupuoleen kohdistuvaan vihaan.

1.3 Metodi

Tutkielma sijoittuu oikeuden ja sukupuolen tutkimuksen traditioon.³⁵ Uusi koventamisperuste voidaan nähdä sukupuolispesifinä lainsäädäntömuutoksena, jonka tarkoituksena on puuttua juuri sukupuolistuneeseen väkivaltaan. Tutkimuksen näkökulma on kriittinen lähtökohtaisesti sukupuolineutraaliin oikeudelliseen ajatteluun.³⁶ Oikeuden ja sukupuolen tutkimuksessa väkivalta ymmärretään laajana ilmiönä, johon suoran väkivallan lisäksi lukeutuu epäsuora väkivalta, johon myös häirintä ja vihapuhe lukeutuu.³⁷ Feministisen näkökulman mukaan rikosoikeudessa tulee huomioida valtasuhteet ja konteksti, kuten vihapuheen sukupuolittunut luonne.³⁸ Käsittelen syvemmin oikeuden ja sukupuolen tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia pääluvussa 2, jossa tarkastelen myös sukupuolen tutkimuksen kehitystä omaksi oikeudenalaksi (2.1.1) ja feministiseen oikeuteen kohdistuvaa kritiikkiä (2.1.3).

Metodiltaan tutkimukseni on lainoppia, koska tutkimus systematisoi ja tulkitsee voimassa olevaa oikeutta.³⁹ Tutkielmassa systematisoin sukupuolen uutena koventamisperusteena osaksi rikosoikeudellista järjestelmää. Tutkimuksessa rikosoikeus ja rikosprosessioikeus ovat

---

³⁵ Oikeudenalana sukupuolen (gender) tutkimus on syntynyt naisoikeudesta, jota pidetään nykyään vanhentuneena terminä. Naisoikeutta on käsitteenä kritisoitu muun muassa siitä, ettei se huomioi riittävästi sukupuolten ja seksuaalisuuden moninaisuutta taikka intersektionaalisia näkökohtia. Leskinen 2020, s. 451; Tallgren – Korpiola – Niemi 2022, s. 1255–1256; Kainulainen – Niemi 2017, s. 12.

³⁶ Juristikunta on historiallisesti ollut hyvin miesvaltainen. Oikeuden ja sukupuolen tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, kuka tuottaa rikosoikeudellista tietoa sekä kenen näkökulmasta tietoa tuotetaan. Juristikunnan naisvaltaistumisen seurauksena on alettu kyseenalaistamaan oikeuden neutraaliuden harhaa. Ks. Alaattinoglu – Niemi 2022, s. 315–319 ja Tallgren – Korpiola – Niemi 2022, s. 1258.

³⁷ Suoran ja epäsuoran väkivallan määritelmistä Ronkainen 2017, s. 29–33. Ks. myös Ollus – Tanskanen – Honkatukia – Kainulainen 2019 s. 33.

³⁸ Alaattinoglu – Niemi 2022; Niemi-Kiesiläinen 2001, s. 134–136; MacKinnon 1987, s. 50–53.

³⁹ Ks. esimerkiksi Hirvonen 2011, s. 21–26.

erottamattomasti yhteydessä toisiinsa, koska tutkimukseni käsittelee rikoslain koventamisperusteiden näyttämistä toteen rikosprosessissa.⁴⁰

Tutkimuksen keskeisinä lähteinä ovat lainopille tyypillisesti lainsäädäntö, lain esityöt, oikeuskäytäntö ja oikeuskirjallisuus. Virallislähteistä keskeisin on hallituksen esitys HE 7/2021 sukupuolen lisäämisestä rangaistuksen koventamisperusteisiin ja muut valmisteluasiakirjat, kuten lakivaliokunnan mietintö LaVM 16/2022 vp sekä hanketta koskevat asiantuntijalausunnat. Lisäksi hyödynnän aiempia koventamisperusteita koskevia hallituksen esityksiä ja selvityksiä viharikoksia koskevan lainsäädännön kehitystarpeista, joita on tuotettu esimerkiksi oikeusministeriön Tiedolla vihaa vastaan -hankkeessa.⁴¹ Hyödynnän keskeistä oikeuskirjallisuutta rikosoikeudesta, prosessioikeudesta ja oikeuden sukupuolen tutkimuksesta.⁴² Käytän lisäksi poliisiammattikorkeakoulun tuottamaa tilastotietoa viharikoksista⁴³ sekä empiirisiä selvityksiä ilmiön kuvaamiseen⁴⁴. Sukupuolesta rangaistuksen koventamisperusteena ei ole ennakkoratkaisuja lainsäädännön tuoreuden vuoksi. Oikeuskäytännöstä keskeisin ratkaisu on KKO 2020:32, jossa käsitellään koventamisperusteen soveltamiselta edellytettyä näyttökynnystä vihamotiivin osalta.

---

⁴⁰ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 22–26.

⁴¹ Oikeusministeriön hanke OM043:00/2019.

⁴² Keskeisin aihetta käsittelevä kirjoitus on Jussi Karkkulaisen artikkeli, joka käsittelee uuden koventamisperusteen soveltamista. Ks. tarkemmin Karkkulainen 2022.

⁴³ Rauta 2021; Rauta 2022; Rauta 2023.

⁴⁴ Esimerkiksi Ollus – Tanskanen – Honkatukia – Kainulainen 2019.

2 Sukupuoli rikosoikeudessa

2.1 Teoriatausta

2.1.1 Naisiin kohdistuva väkivalta ja feministisen tutkimuksen kasvu

Uusi sukupuoleen perustuva koventamisperuste haastaa perinteisen rikosoikeudellisen sääntelyn, joka perustuu sukupuolineutraaliuden ajatukselle. Sukupuolispesifejä kansainvälisiä sääntelyinstrumentteja on kuitenkin ollut olemassa jo pitkään etenkin naisiin kohdistuvan väkivallan kontekstissa. Uraauurtava kansainvälinen sopimus on vuonna 1979 solmittu YK:n CEDAW-sopimus.⁴⁵ Vielä tällöin sopimuksessa ei määritelty naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, mutta vuonna 1992 sopimusta valvova komitea täydensi syrjintäkäsitteen kattavan myös naisiin kohdistuvan väkivallan.⁴⁶

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin asettaa valtiolle positiivisia toimintavelvoitteita Euroopan ihmisoikeussopimuksen⁴⁷ artiklojen 2 (oikeus elämään) ja 3 (kidutuksen kielto) nojalla. Positiiviset toimintavelvoitteet edellyttävät valtiolta tehokkaita keinoja puuttua naisiin kohdistuvaan väkivaltaan.⁴⁸ Merkittävimpänä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevana sopimuksena voidaan pitää Euroopan neuvoston Istanbulin sopimusta. Istanbulin sopimus määrittelee laajasti väkivallan käsitteen, sekä perustaa lähtökohtansa miesten ja naisten valtasuhteiden epätasapainoon. Sopimus edellyttää valtioita suojaamaan naisia kaikilta väkivallan muodoilta ja määräämään tehokkaita ja oikeasuhtaisia rikosoikeudellisia seuraamuksia. Keskeisenä veloitteena on myös ehkäistä naisiin kohdistuvia stereotyyppioita, jotka perustuvat käsitykseen naisten alhaisemmasta asemasta (artikla 12).⁴⁹

Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanoa valvoo GREVIO, joka on Suomea koskevassa maaraportissaan kritisoinut, ettei Suomi ole riittävästi täyttänyt kaikkia sopimusvelvoitteitaan. Kritiikki suuntautuu etenkin naisiin kohdistuvien tekojen lieviin rangaistuksiin. GREVIO on lisäksi kritisoinut Suomen rikoslain sukupuolineutraalia kieltä ja edellyttänyt aktiivisempaa

---

⁴⁵ Sopimusta voidaankin pitää Suomen tasa-arvolain esikuvana (laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, 609/1986).

⁴⁶ CEDAW Committee 1992. Komitea määritteli sukupuoleen kohdistuvan väkivallan tarkoittavan väkivaltaa, joka kohdistuu naisiin heidän sukupuolensa vuoksi ja vaikuttaa täten negatiivisesti teon kohteeseen. Väkivaltaan sisältyy fyysinen, henkinen, että seksuaalinen väkivalta. Ks. ulkoasiainministeriö 2001, s. 5; Nousiainen – Pentikäinen 2017, s. 51–54; Nousiainen – Pentikäinen 2013, s. 455–456.

⁴⁷ Euroopan neuvoston yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (SopS 63/1999).

⁴⁸ Ks. esimerkiksi *Kontrová v. Slovakia* (31.5.2007); *Opuz v. Turkki* (9.6.2009).

⁴⁹ Myös CEDAW-sopimuksen artikla 5 edellyttää myös sukupuoliin sisältyvien stereotyyppien ehkäisemistä.

sukupuolisensitiivisyyden huomioon ottamista lainsäädäntötyössä.⁵⁰ Myös feministisen oikeuden tutkijat ovat kritisoineet Suomen puutteellisia toimia Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanossa.⁵¹

Sukupuolten tasa-arvo on yksi Euroopan unionin keskeisistä periaatteista, mutta tällä hetkellä yksikään EU-säädös ei kattavasti sääntele naisiin kohdistuvaa väkivaltaa.⁵² Myöskään Istanbulin sopimus ei kata erikseen naisiin kohdistuvaa verkkoväkivaltaa.⁵³ Euroopan unionissa on kuitenkin vireillä merkittävä direktiiviesitys, jonka tavoitteena on torjua ensimmäisenä EU-tasoisena säädöksenä naisiin kohdistuvaa verkkoväkivaltaa ja lähisuhdeväkivaltaa. Direktiiviehdotus edellyttää myös ottamaan moniperusteisen syrjinnän huomioon. Ehdotuksessa verkkoväkivallalla tarkoitetaan ilman suostumusta tapahtuvaa intiimien kuvien jakamista, verkkoahdistelua, verkkohäirintää ja yllyttämistä väkivaltaan tai vihaan.⁵⁴

Kansainvälisen sääntelyn ja sukupuolineutraalin rikoslainsäädännön välillä on siis ristiriita, jota etenkin feministinen oikeustutkimus on tuonut esiin.⁵⁵ *Immi Tallgren, Mia Korpiola ja Johanna Niemi* kutsuvat tätä kehityskulkua sukupuolen näkyväksi tulemisella, jolloin naisista on tullut tiedon tuottajia tutkimuksen ja juristiprofession naisvaltaistumisen myötä.⁵⁶ Feministisessä tutkimuksessa tämä kehitys on jaoteltu feminismin aaltojen avulla kolmeen eri vaiheeseen: naisten muodollisten oikeuksien tavoittelemiseen, naisnäkökulman yleistymiseen tutkimuksessa ja konstruktionistiseen sukupuolen rakentumiseen.⁵⁷

Feminismin ensimmäisenä aallon aikana Suomessa uudistettiin lainsäädäntöä tasa-arvoisemmaksi 1910–1920-luvulla siten, että suuri osa sukupuolisidonnaisista lakimääräyksistä poistettiin.⁵⁸ Suomalaisen oikeuden myöhäinen modernisoituminen mahdollisti nopeat

⁵⁰ GREVIO 2019, kohta 155, 186, 187 ja 188.

⁵¹ Taustalla on esimerkiksi riittävät taloudelliset resurssoinnit puuttua naisiin kohdistuvaan väkivaltaan. Ks. esim. Nousiainen – Pentikäinen 2017, s. 51 ja Kainulainen – Niemi 2017, s. 151–152.

⁵² EU:n tasa-arvostrategiasta ks. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Tasa-arvon unioni: sukupuolten tasa-arvostrategia 2020–2025 COM(2020) 152 final.

⁵³ Sen sijaan GREVIO on antanut digitaalista väkivaltaa koskevan yleissuosituksen, GREVIO 2021.

⁵⁴ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta COM(2022) 105 final.

⁵⁵ Naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimus kasvoi Suomessa etenkin 1990-luvulla. Ks. tarkemmin Kainulainen – Niemi 2017, s. 12.

⁵⁶ Tallgren – Korpiola – Niemi 2022, s. 1232–1235.

⁵⁷ Feministisessä tutkimuksessa on useita eri koulukuntia, joita voidaan jäsentää eri tavoin. Tallgren, Korpiola ja Niemi kuvaavat aaltometaforaan teoreettisena kehityksenä, joka auttaa hahmottamaan oikeuden ja sukupuolen tutkimuksen käsitteellisiä muutoksia eri aikakausina. Ks. tarkemmin Tallgren – Korpiola – Niemi 2022, s. 1250–1257; Niemi 2015, s. 1025–1029; Verdu Sanmartin 2020, s. 62–63.

⁵⁸ Kantola – Nousiainen – Saari 2012, s. 57.

yhteiskunnalliset muutokset, joista merkittävimpänä esimerkkinä voidaan pitää naisten äänioikeuden saamista vuonna 1906.⁵⁹

Feminismin toisena aaltona voidaan pitää 1960–1980-lukujen kehitystä, jolloin muodollisen tasa-arvon sijasta alettiin kiinnittämään huomioita tosiasialliseen tasa-arvoon.⁶⁰ Muodollisessa tasa-arvossa oikeudenmukaisuus perustui säännöksiin sukupuolineutraaliuteen, jolloin lainsäädännöksiin katsottiin toteuttavan yhdenvertaisuutta parhaiten suhtautumalla kaikkiin ihmisiin samalla tavalla eli sokeasti. Toisen aallon keskeisimpänä huomiona olikin, että lainsäädäntötoimilla pitäisi kiinnittää enemmän huomiota sosiaaliseen todellisuuteen.⁶¹ Yhteiskunnallinen murros näkyi esimerkiksi naisjärjestöjen- ja erilaisten liikkeiden kasvuna sekä asennemuutoksena, jossa naisen rooli laajeni äidistä myös työntekijäksi.⁶² Tasa-arvokehitystä voitiin kuitenkin kritisoida siitä, että muutokset hyödyttivät eniten keskiluokkaisia valkoisia naisia.⁶³

Kolmantena feminismin aaltona voidaan pitää kehitystä, jossa haavoittuvuuteen alettiin kiinnittää enemmän huomiota.⁶⁴ Keskeiseksi käsitteeksi muodostui intersektionaalisuus, joka tarkoittaa esimerkiksi syrjinnän kontekstissa samanaikaisesti esiintyviä syrjintäperusteita, kuten etnistä taustaa ja sukupuolta. Moniperusteisen syrjinnän vaikutusta ei usein tunnusteta riittävästi. Tämä voi johtaa siihen, ettei syrjintää oteta riittävästi huomioon lain tasolla.⁶⁵ Myös sukupuolen käsite nousi feministisen tutkimuksen keskiöön, mutta sen sisällöstä ei ole yksimielisyyttä.⁶⁶ *Amalia Verdu Sanmartin* kiteyttää sukupuolen käsitteestä käytyä keskustelua siten, että sukupuolen käsitteestä on erotettavissa useita tulokulmia, kuten 1. sukupuoli

---

⁵⁹ Erityisesti suomalaisille tämä kehitysaskel on ollut suuri ylpeyden aihe, sillä naiset saivat ensimmäisenä koko maailmassa kattavan äänioikeuden ja oikeuden asettua ehdolle vaaleissa. Muita keskeisiä 1900-luvun alussa tapahtuneita oikeuksia olivat yhtäläiset oikeudet avioliitossa (1929) ja yhtäläinen oikeus lasten huoltoon. Lakimuutoksille yhtenäistä oli naisen toimintavapauden laajeneminen. Niemi 2015, s. 1025–1027; Pylkkänen 2007, s. 154.

⁶⁰ Niemi 2015, s. 1025.

⁶¹ Kantola – Nousiainen – Saari 2012, s. 57.

⁶² Kehityksestä huolimatta naiset saavat yhä vähemmän palkkaa ja naisiin kohdistuva lähisuhdeväkivalta on Suomessa iso ongelma. Pylkkänen 2007, s. 153; Tallgren – Korpiola – Niemi 2022, s. 1251.

⁶³ Tallgren – Korpiola – Niemi 2022, s. 1233.

⁶⁴ Etenkin Martha Fineman on korostanut yhteiskunnan velvollisuutta tunnustaa laajalti yksilöiden haavoittuvia asemia. Fineman 2008, s. 8–19. Ks. myös Niemi 2015, s. 1028.

⁶⁵ Nieminen ja Jauhola erittelevät intersektionaalisuuden käsitteen eri merkityksiä syrjinnässä, jolloin se voi näkyä moninkertaisena, kumulatiivisena tai risteävänä. Nieminen – Jauhola 2022, s. 173. Ks. myös Pylkkänen 2012, s. 69; Tallgren – Korpiola – Niemi 2022, s. 1253–1254; Niemi 2015, s. 1028.

⁶⁶ Nousiainen 1998, s. 1022–1026. Etenkin Judith Butlerin vaikutus on ollut merkittävä feministisessä oikeudessa. Butlerin käsityksen mukaan sukupuoli ymmärretään tietynlaisena performanssina ja gender/sex- jaotteluun tulisi suhtautua kriittisesti. Butler 1999, s. 7–30 ja 163–180.

sosiaalisena konstruktiona, 2. binäärijako biologiseen sukupuoleen (sex) ja sosiaaliseen sukupuoleen (gender) sekä 3. sukupuolen ja seksuaalisuuden välinen suhde.⁶⁷ Tämän kehityskulun voi nähdä myös siirtymänä feminismin neljänteen aaltoon, jolloin huomio kiinnittyy siihen, millaisia oletuksia sukupuolesta sisältyy oikeusjärjestykseen ja millaista sukupuolta yhteiskunnan käytännöt tuottavat.⁶⁸

2.1.2 Lähtökohtana sukupuolineutraali rikoslaki

Suomen oikeuden ja sukupuolen tutkimuksen uranuurtajat, *Kevät Nousiainen* ja *Anu Pylkkänen*, tekivät 2000-luvun alussa olennaisen huomion, jonka mukaan oikeustiede ja oikeudellinen kieli ovat korostuneen sukupuolineutraaleja.⁶⁹ Etenkin rikosoikeudessa sukupuolineutraalius on omaksuttu lähtökohdaksi, ja sitä pidetäänkin osoituksena muodollisen tasa-arvon saavuttamisesta. Rikosoikeudessa sukupuolineutraaliuden taustalla on yhdenvertaisuusperiaate ja tarkoituksena on korostaa, että rikoksiin suhtaudutaan samalla riippumatta henkilön sukupuolesta.⁷⁰

Rikoslain sukupuolineutraaliuden vaatimus ei ole kuitenkaan poikkeukseton, sillä esimerkiksi lapsensurma (RL 21:4) ja raskauden keskeyttäminen (RL 22:1) ovat aiemmin lakiteknisinä viittauksina soveltuneet ainoastaan naisiin.⁷¹ Vuonna 2022 lainkohtia muutettiin sukupuolisensitiivisemmäksi poistamalla viittaukset naissukupuoleen, jotta lainkohdat huomioisivat soveltamisalaltaan paremmin sukupuolten moninaisuuden sekä kielen syrjimättömyyden.⁷² Muutos kertoo sensitiivisyyden lisääntymisestä lainvalmistelussa.

Sukupuolineutraaliuden tavoite näkyy edelleen vahvana rikosoikeudessa, mutta sen asemasta ei olla yksimielisiä. Hyvänä esimerkkinä kipuilusta sukupuolispesifin sääntelyn kanssa toimii oikeusministeriön asettama työryhmä sukuelinten silpomista koskevan sääntelyn

⁶⁷ Verdu Sanmartin 2020, s. 12 ja viittaukset; ks. myös Niemi 2015 s. 1029; Butler 1999, s. 7–30 ja 163–180; Catharine Mackinnonin tutkimuksen keskiössä on valtasuhteiden vaikutus naisten alisteiseen asemaan. Ks. Mackinnon 1989.

⁶⁸ Tallgren – Korpiola – Niemi 2022, s. 1233. Etenkin Verdu Sanmartin on tutkinut väitöskirjassaan millaista kuvaa oikeus tuottaa sukupuolesta. Ks. Verdu Sanmartin 2020.

⁶⁹ Nousiainen – Pylkkänen 2001, s. 48.

⁷⁰ Yhdenvertaisuuden vaatimus voidaan johtaa perustuslain 2 luvun 6 §:stä. Yhdenvertaisuusperiaate vaikuttaa olennaisesti myös seuraamusharkinnassa rikoslain 6 luvun 3 §:ssä, joka edellyttää huomioimaan rangaistuskäytännön yhtenäisyyden. Yhdenvertaisuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että rikoslain tulisi olla sokea Tarkemmin rikoslain yhdenvertaisuudesta ks. Melander 2011, s. 175–198; Niemi-Kiesiläinen 2004, s. 73.

⁷¹ Lapsensurma liittyy synnytyksen jälkeisiin hormonaalisiin muutoksiin, jonka vuoksi tekijä voidaan katsoa syyntakeettomaksi tai vähentyneesti syyntakeiseksi, HE 94/1993 vp, s. 95.

⁷² Ks. HE 189/2022 vp.

selkeyttämisestä Suomessa.⁷³ Työryhmä päätyi selvityksen perusteella siihen, ettei rikoslakiin esitetä sukuelinten silpomista koskevia muutoksia, sillä nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa tilanteeseen puuttumisen pahoinpitelyä koskevan tunnusmerkistön kautta. Mielenkiintoista oli kuitenkin se, miten voimakkaasti lainsäädäntöehdotusta vastustettiin, sillä se olisi vaatinut poikkeamista rikoslain sukupuolineutraaliudesta.⁷⁴ Lakivaliokunnan mietinnön mukaan sukupuolineutraali kirjoitustapa ei poista mahdollisuutta toteuttaa lainsäädäntömuutoksia, jossa suojataan jompaakumpaa sukupuolta, jos siihen on erityisiä hyväksyttäviä syitä.⁷⁵ *Minna Kimpimäki* on arvostellut oikeusministeriön työryhmän lopputulemaa, sillä sukupuolispesifit säännökset ovat Istanbulin sopimuksen mukaan hyväksyttäviä. *Kimpimäki* kiinnittää huomiota myös siihen, että sukupuolispesifit rikoslain säännökset ovat mahdollisia esimerkiksi Ruotsin parisuhdeväkivaltaa ja naisrauhaa koskevassa sääntelyssä.⁷⁶

Ajatus rikoslain objektiivisuudesta on lähtökohtaisesti hyvä, sillä on perusteltua kohdella ihmisiä yhdenmukaisesti riippumatta henkilökohtaisista ominaisuuksista. Kuitenkin rikosoikeuden sokeutta on kritisoitu, siitä, että todellisuudessa esimerkiksi väkivalta on ilmiönä sukupuolistunut.⁷⁷ Oikeuden ja sukupuolen tutkimuksessa väkivalta ymmärretään laajana ilmiönä, johon suoran väkivallan lisäksi lukeutuu epäsuora väkivalta, kuten häirintä ja vihapuhe.⁷⁸ Ihmisten ominaisuuksilla kuten sukupuolella, iällä, vammaisuudella tai sosioekonomisella taustalla voi olla merkitystä esimerkiksi rikoksen uhriksi valikoitumisessa.⁷⁹ Pahimmillaan sukupuolineutraalius voi aiheuttaa sen, että esimerkiksi häirinnän ja vihapuheen sukupuolittuneet piirteet jäävät tunnistamatta. Tästä seuraa, että ongelmiin ja niiden juurisyihin on vaikeampaa puuttua, kun asioista ei puhuta niiden oikeilla nimillä. Sukupuolineutraaleja säännöksiä tulisi Istanbulin sopimuksen mukaisesti tulkita sukupuolisisensitiivisesti.⁸⁰

Oikeudellisissa käytännöissä omaksuttu neutraali kieli häivyttää sukupuolen. *Niemi* on kiinnittänyt huomiota siihen, että oikeustapauksien tiivistelmät on usein kirjoitettu tavalla, jossa henkilökohtaisia ominaisuuksia, kuten sukupuolta tai etnisyyttä, ei mainita selosteessa, vaan

---

⁷³ Työryhmän taustalla oli eduskunnalle vuonna 2019 luovutettu kansalaisaloite (KAA1/2019 vp) tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltämisestä, josta eduskunnan lakivaliokunta antoi vuonna 2020 mietinnön (LaVM 6/2020 vp)

⁷⁴ Oikeusministeriö 2023.

⁷⁵ LaVM 6/2020 vp s, 10. Esimerkiksi positiivinen erityiskohtelu työelämässä on sallittua.

⁷⁶ *Kimpimäki* 2022.

⁷⁷ Ronkainen 2017, s. 29–33.

⁷⁸ Ollus – Tanskanen – Honkatukia – Kainulainen 2019 s. 33; Ronkainen 2017, s. 29–30.

⁷⁹ Alaattinoğlu – Niemi 2022, s. 323–326.

⁸⁰ Nousiainen – Pentikäinen 2017, s. 66. Lisäksi Nousiainen painottaa tämän saman tulkinnan puolesta hallituksen esityksen asiantuntijalausunnossa.

oikeustapauksien asianosaiset merkitään tyypistetyin aakkoskirjaimin. Tämä käytäntö korostaa rikosoikeudelle ominaista tekorikosoikeuden periaatetta, jolloin henkilön ominaisuuksille ei anneta huomiota, vaan tapahtumankuvaus keskittyy henkilöiden tekoihin. Todellisuudessa henkilön ominaisuuksilla voi olla olennaista merkitystä oikeudellisessa päätöksenteossa ja lainvalmistelutyössä.⁸¹ Anonyymien kirjoitustapojen tarkoituksena on korostaa henkilöiden yksityisyyden suojaa, mutta samalla kirjoitustyyli viestii, ettei asianosaisten persoonallisuus ja ruumiillisuus ole rikosoikeudellisessa arvioinnissa olennaista.⁸²

Feministinen oikeustutkimus tuo näkyväksi, että myös rikosoikeus on sukupuolittunut käytäntö. Rikosoikeudessa tietoa tuottavat monet eri tahot, kuten lainvalmistelijat, lainkäyttäjät ja tutkijat. *Daniela Alaattinoğlu* ja *Johanna Niemi* ovat kritisoineet juristikuntaa harhasta, jossa oikeustiedettä tuotetaan ”neutraalista” maailmankuvasta käsin. Kuitenkin kaikki tutkimus tuotetaan jonkin maailmankuvan ja taustan kautta. Historiallisesti juristikunta on ollut hyvin miesvaltainen ja edustanut valtaväestöä. Edelleenkin suurin osa rikosoikeuden professoreista on miehiä. Rikosoikeuden professorit ovat tärkeä osa lainvalmistelua antaessaan asiantuntijalausuntoja ja määrittäessään oikeudellisen tutkimuksen kiinnostuksenkohteita. *Alaattinoğlu* ja *Niemi* kuvaavat professoreita rikosoikeudellisen tiedon ”portinvartijoiksi”.⁸³ Myös oikeudellisen tiedon tuottajien on ymmärrettävä, minkälaisesta näkökulmasta ja valtaperspektiivistä rikosoikeuden tietoa tuotetaan.⁸⁴

2.1.3 Feministiseen oikeuteen kohdistuva kritiikki

Istanbulin sopimus on nostanut esiin Suomen oikeusjärjestyksen tarvetta huomioida paremmin naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, sekä lähisuhdeväkivaltaa. Istanbulin sopimus edellyttää, että lähisuhdeväkivallan rangaistusarvoa korotettaisiin. Tämä näkökulma on ollut päinvastainen oikeustieteen ja etenkin rikosoikeuden kehitykselle, jossa yleisesti tunnustetaan ajatus, ettei kovemmat rangaistukset välttämättä vähennä rikollisuutta.⁸⁵

Feminististä oikeutta on siten kritisoitu sen rangaistushalukkuudesta (carceral feminism).⁸⁶ Termillä viitataan feministiseen lähestymistapaan, jonka tarkoituksena on puuttua

---

⁸¹ Niemi-Kiesiläinen 2004, s. 79.

⁸² Alaattinoğlu – Niemi 2022, s. 323–326.

⁸³ Alaattinoğlu – Niemi 2022, s. 317–318. Ks. tarkemmin myös Niemi-Kiesiläinen 2004, s. 79.

⁸⁴ Tallgren – Korpiola – Niemi 2022, s. 1258.

⁸⁵ Kainulainen – Niemi 2017, s. 141.

⁸⁶ Rangaistushaluisesta feminismistä ks. Lauri – Carbin – Linander 2023, s. 1–9.

sukupuolistuneeseen väkivaltaan rikosoikeudellisin keinoin esimerkiksi rangaistuksia koventamalla. *Sakari Melander* on väitöskirjassaan tarkastellut feministisen oikeuden rangaistushalukkuutta, jossa sukupuolittuneen väkivallan huomioiminen samaistetaan rangaistusarvojen korottamiseen. *Melander* kuitenkin huomauttaa osuvasti, että Suomen rikosoikeudessa feministinen kritiikki ei aina edellytä, että rangaistusarvoja korotettaisiin. Sen sijaan suomalaisen feministisen kritiikin keskiössä on lainsäädännön riittämättömyys sekä vaatimus väkivallan kontekstuaalisuuden huomioimisesta. *Melander* kuitenkin huomauttaa, että feministisen tutkimuksen tulee olla ”vastavuoroista”.⁸⁷

Minni Leskinen tulkitsee *Melanderin* tarkoittaneen, ettei feministinen oikeus riittävästi huomioi rikosoikeuden todellisuutta, kuten kriminalisointiperiaatteiden asettamia rajoituksia.⁸⁸ Sukupuoli rangaistuksen koventamisperusteena on tästä hyvä esimerkki, kun useat rikosoikeuden asiantuntijat kritisoivat sitä symboliseksi säännökseksi. Toisin sanoen viesti on, että koventamisperusteen tarkoitus on hyvä, mutta toteutus ei vastaa rikosoikeuden asettamia reunaehtoja. Rangaistushaluisen feminismin heikkous piilee juuri siinä, että symboliset rangaistussäännökset ovat tehottomia, eivätkä todellisuudessa poista ilmiötä.

2.2 Sukupuolen käsite

2.2.1 Sukupuolen käsite lainsäädännössä

Oikeustieteen yhtenä tehtävänä on oikeudellisesti merkittävien käsitteiden määrittelemineen. Oikeustieteellisessä tutkimuksessa sukupuoli on pitkään nähty ongelmattomana käsitteenä, eikä sille löydy tarkkaa määritelmää laista.⁸⁹ *Niemi* kuvaa sukupuolta semi-oikeudelliseksi käsitteeksi.⁹⁰ Väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain (661/2009) 11 §:n mukaan henkilölle on annettava henkilötunnus, joka sisältää tiedon hänen sukupuolestaan. Väestötietolaissa ei ole kuitenkaan täsmennetty sitä, miten sukupuoli määritellään eikä laki edellytä sukupuolen määrittelyä binäärisesti siten, että sen on oltava joko mies tai nainen.⁹¹

---

⁸⁷ Melander 2008, s. 107–108. Melanderin mukaan rangaistushaluinen feminismi muistuttaa ”law and order” -tyylistä näkemystä.

⁸⁸ Leskinen 2022, s. 62.

⁸⁹ Nousiainen – Pylkkänen 2001, s. 32.

⁹⁰ Niemi 2020, s. 496.

⁹¹ Sukupuoli itsessään määritetään sairaalassa syntymän jälkeen ulkoisten sukuelinten perusteella. Intersukupuolisten osalta lääkäriyhmä määrittää sukupuolen, joka ilmoitetaan väestötietojärjestelmään. Marjo Rantala on kirjoittanut aiheesta artikkelin, jossa hän kuvaa tilanteen hankaluutta intersukupuolisten henkilöiden osalta. Ks. Rantala 2016, s. 9–10.

Vaikka oikeusjärjestelmä ei sisällä sukupuolen määritelmää, oikeus on keskeisessä roolissa luomassa käsitystämme sukupuolesta tunnustamalla vain binäärisen määritelmän sukupuolesta.⁹² Tämä näkyy käytännössä siten, että sukupuolen vahvistaminen ei ole Suomessa mahdollista esimerkiksi muunsukupuolisille tai intersukupuolisille, sillä oikeusjärjestelmä tunnustaa vain kaksi sukupuolta. Kysymys on ajankohtainen, sillä valtiovarainministeriöllä oli vireillä lainsäädäntöhanke henkilötunnuksen uudistamisesta. Hankkeen tarkoituksena oli muun muassa mahdollistaa sukupuolineutraali henkilötunnus, mutta hanke raukesi eduskunnassa aikataulullisista syistä keväällä 2023.⁹³ Suomessa ei ole myöskään aloitettu lainsäädäntötyötä kolmannen sukupuolen käyttöönoton eteen, vaikka tätä on kansainvälisesti suositeltu.⁹⁴

Vaikka Suomen oikeusjärjestelmä pohjautuu binääriselle sukupuolen ajattelutavalle, huomioidaan sukupuolten moninaisuus nykyään paremmin esimerkiksi syrjintäkieltojen kautta. Sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun määritelmät lisättiin naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986; tasa-arvolaki) 3 §:n 5–6 momentteihin vuonna 2015. Kyseisessä laissa määritellään sukupuoli-identiteetti henkilön omaksi kokemukseksi sukupuolestaan. Sukupuolen ilmaisu ymmärretään laajasti siten, että sitä voidaan ilmentää esimerkiksi pukeutumisella, käytöksellä tai muulla vastaavalla tavalla. Määritelmät ovat olennaisia, sillä tasa-arvolain 7 §:ssä kielletään välillinen ja välitön syrjintä sukupuolen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella. Säännöstä sovelletaan myös syrjintään, joka perustuu siihen, että henkilön fyysiset sukupuolta määrittävät ominaisuudet eivät ole yksiselitteisesti naisen tai miehen.

Lainsäädännön ja viranomaistoiminnan on seurattava kielen kehitystä. Hallintolain (434/2003) 9 § edellyttää viranomaisilta asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Oikeudellisen kielen on seurattava muun kielenkäytön kehitystä ja pyrittävä välttämään käsitteitä, jotka voidaan kokea ongelmallisiksi. Myös lainvalmistelussa tulee käyttää sensitiivistä kieltä. Viranomaisilla on tasa-arvolain 4 §:n mukaan velvollisuus kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset

---

⁹² Rantala 2016, s. 24.

⁹³ Hanke VM183:00/2020. Ks. hankkeesta myös Aalto 2021, joka analysoi ehdotusta sukupuolten binäärisyyden näkökulmasta.

⁹⁴ Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous on suositellut kolmannen sukupuolen käyttöönottoa seuraavissa päätöslauselmissa: päätöslauselma 2048 (2015), kohta 6.2.4; Päätöslauselma 2191 (2017), kohta 7.1.1; Päätöslauselma 2417 (2022).

hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa.

2.2.2 Sukupuolen käsite uudessa koventamisperusteessa

Uuden koventamisperusteen sukupuolen määritelmää on kritisoitu sen binäärisestä lähestymistavasta sekä siitä, ettei sääntely kattanut sukupuolivähemmistöjä omana kohtanaan.⁹⁵ Vaikka lain esitöissä tunnustetaan sukupuolten moninaisuus ja ilmaistaan syrjintäsäännösten lähtökohdat, hallituksen esityksessä päädytään tarkoittamaan sukupuolella vain naisia ja miehiä. Hallituksen esityksessä perustellaan, ettei sukupuoleen liittyvät nimitykset ja niiden määritelmät ole riittävän vakiintuneita. Täten rikoslaki ole oikea instrumentti määrittellä kyseisiä ilmiöitä.⁹⁶

Hallituksen esityksen mukaan lainsoveltamisen keskiössä on rikokseen syyllistyvän tekijän oletus kohteen sukupuolesta miehenä tai naisena.⁹⁷ Jos teon motiivina on uhrin sukupuoli-identiteetti, sukupuolen ilmaisuun tai niin sanottuun intersukupuolisuuteen liittyvä motiivi, sitä ei arvioitaisi uuden koventamisperusteen kautta. Sen sijaan tätä arvioitaisiin koventamisperustesäännöksessä mainittuna muuna rinnasteisena vaikuttimena, kuten ennenkin. Sen sijaan seksuaalinen suuntautuminen mainitaan koventamisperusteessa erikseen. Muutokselle ei nähty olevan tarvetta, sillä oikeuskäytännön valossa lain soveltamisella ei katsottu olevan epäselvyyttä.⁹⁸ Vaihtoehtoina olisi ollut sisällyttää sukupuolivähemmistöt uuden sukupuolivaikuttimen alaan tai mainita sukupuolivähemmistöt erikseen säännöksessä, kuten seksuaalisen suuntautumisen osalta on tehty. Oikeustieteilijöistä *Niemi* katsoi, että sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu olisi tullut mainita lainkohdassa erikseen. Lisäksi *Niemi* esitti hyvän kysymyksen siitä, kuinka sukupuoleen perustuva viha voidaan erottaa sukupuoli-identiteetistä ja sukupuolen ilmaisuun kohdistuvasta vihasta. Esimerkiksi Ruotsin

---

⁹⁵ Hallituksen esitys on saanut kritiikkiä lähestymistavastaan lukuisten asiantuntijalausuntojen osalta. Hallituksen esityksen asiantuntijalausunnoista sisäministeriö, Tuomioistuinvirasto, Amnesty, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Demla ry ja Suomen Psykologiliitto ry ovat huomauttaneet, että sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu tulisi mainita erikseen lainkohdassa. Lakivaliokunnan asiantuntijalausuntojen lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö, syyttäjälaitos, Tasa-arvovaltuutetun toimisto, Naisjärjestöjen Keskusliitto, Seta ry, Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Trasek ry ja Johanna Niemi kannattivat, että sukupuolen lisäksi koventamisperusteisiin lisättäisiin maininta sukupuoli-identiteetistä ja sukupuolen ilmaisusta.

⁹⁶ HE 7/2021 vp, s. 12–14.

⁹⁷ HE 7/2021 vp, s. 13.

⁹⁸ Oikeuskäytännössä rangaistusta on kovennettu ”muusta vaikuttimesta” sukupuolivähemmistöjen kohdalla tapauksessa Helsingin käräjäoikeus 6.5.2019, R 17/3619. Ks. tapauksesta HE 7/2021 vp, s. 9 ja LaVM 16/2022 vp, s. 6.

rikoslaki mahdollistaa rangaistusarvon koventamisen, jos motiivina on ollut seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti tai sen ilmaisu.⁹⁹

Rikosoikeuden tutkijoista *Melander* katsoi asiantuntijalausunnossaan, että ehdotettu uudistus ei ole tarpeellinen, koska voimassa oleva lainsäädäntö oli häneen mukaansa riittävä. Kuitenkin myös *Melander* kritisoi esityksessä käytettyä sukupuolen käsitettä, jonka tulkintatapa on hänen mukaansa ristiriidassa niin perustuslain (731/1999) 6 §:n 4 momentin ja tasa-arvolain 7 §:n kuin korkeimman oikeuden ratkaisujen KKO 2015:41 ja KKO 2018:46 kanssa. *Melanderin* mukaan, vaikka rikoslakia tulkitaan omasta lähtökohdastaan, ei ole perusteltua, että sen tavoitteet olisivat ristiriidassa muun lainsäädännön kanssa. *Melander* totesi myös, ettei ole pitkänäköistä tehdä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asemaa koskevien EU-velvoitteiden kanssa ristiriitaista lainsäädäntöä.¹⁰⁰ *Melander* tuo osuvasti esiin hallituksen esityksen ristiriitaisen lähestymistavan. Hallituksen esityksessä nimittäin väitetään, ettei rikoslaki ole oikea väline sukupuolen määrittelyyn, mutta tämän jälkeen kuitenkin todetaan latteasti sukupuolella tarkoitettavan miehiä ja naisia.¹⁰¹

Jussi Karkkulaisen mukaan koventamisperusteen soveltamisessa olennaista on tekijän oletus uhrin sukupuolesta. Tekijän oletuksen tutkiminen ja sen näyttäminen toteen voi kuitenkin aiheuttaa rikosprosessissa epämukavia tilanteita. Nimittäin vaikutinta arvioitaessa jouduttaisiin määrittelemään, onko rikoksen vihamotiivi liittynyt uhrin syntymässä määriteltyyn sukupuoleen, henkilön kokemaan sukupuoleen vai siihen, että henkilö kuuluu sukupuolivähemmistöön. *Karkkulainen* kiinnittää huomiota siihen, ettei transsukupuolisuus ole sukupuoli, vaan transihminen voi olla sukupuoleltaan mies, nainen tai jotain muuta. Olen yhtä mieltä *Karkkulaisen* kanssa siitä, että sukupuoleen perustuvan vaikuttimen ja siihen rinnastettavan muun vaikuttimen välinen rajanveto voi olla sukupuolivähemmistön edustajan kannalta loukkaavaa. Pahimmassa tapauksessa hän saattaa joutua seuraamaan oikeudenkäynnissä arviointia siitä, olettiko syytetty uhrin olevan mies, nainen vai sukupuolivähemmistön edustaja.¹⁰²

---

⁹⁹ Säännös sisältyy Ruotsin rikoslakiin (Brottsbalk 29:2). Kuitenkaan rangaistuksen koventaminen sukupuolen perusteella ei ole mahdollista Ruotsissa. Ks. HE 7/2021 vp, s. 19.

¹⁰⁰ EU-velvoitteista ks. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle Euroopan demokradiatoinimintasuunnitelmasta 3.12.2020.

¹⁰¹ *Melanderin* lakivaliokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp, s. 8–9. Ks. myös HE 7/2021 vp, s. 12 ja 19.

¹⁰² *Karkkulainen* 2022, s. 56.

Edellä mainituista syistä hallituksen esityksen sukupuolen käsitystä voidaan pitää epäonnistuneena. On valitettavaa, ettei lainsäädäntöhankkeessa, jonka keskiössä on sukupuolen käsite, pyritty täsmällisempään ja kunnianhimoisempaan sukupuolen määrittelyyn. Rikoslakia on viime aikoina muutenkin päivitetty sukupuolisensitiivisempään suuntaan.¹⁰³ Hallituksen esityksen määritelmä sukupuolesta ei huomioi sukupuolten moninaisuutta ja ylläpitää oikeuden binääristä sukupuolen jaottelua. Lainsäädäntötyössä ei ole kauasnäköistä säätää lakeja, jotka eivät vastaa oikeusjärjestelmämme nykyistä käsitystä sukupuolten moninaisuudesta. On sinänsä kummallista, että niin yhdenvertaisuuslaki kuin tasa-arvolaki edellyttävät sukupuolten moninaisuuden huomioimista, mutta rikoslaissa ei oteta tätä sääntelyä riittävästi huomioon. Myös moni kansainvälinen instrumentti, kuten Istanbulin sopimus, sisältää toimivia määritelmiä sukupuolen käsitteestä. Esimerkiksi Istanbulin sopimuksen 3 artiklan mukaan sukupuolella tarkoitetaan yhteiskunnallisesti rakentuneita rooleja, käyttäytymismuotoja, toimintoja ja ominaisuuksia, joita yhteiskunta pitää sopivina naisille ja miehille. Kyseinen määritelmä ottaa paremmin huomioon sukupuolen yhteiskunnallisena diskurssina, joten on valitettavaa, ettei hallituksen esityksessä tukeuduttu siihen.

---

¹⁰³ Ks. HE 189/2022 vp, jossa muutettiin terminologisesti useita rikoslain säännöksiä sukupuolisensitiivisemmäksi.

3 Viharikokset

3.1 Viharikokset ilmiönä

3.1.1 Suvaitsematon viha

Käsittelen tässä pääluvussa viharikoksien ja vihapuheen määritelmiä (luku 3.1) sekä niihin soveltuvia rikostunnusmerkistöjä (luku 3.2). Uuden koventamisperusteen keskeisenä tavoitteena on puuttua nimenomaan sukupuoleen kohdistuvaan vihapuheeseen ja järjestelmälliseen häirintään.¹⁰⁴ Koventamisperusteen soveltamisala on yleinen eli sitä voidaan soveltaa kaikkiin rikoslajeihin.

Viharikos ei ole lainsäädännössä tai oikeustieteessä vakiintunut termi. Viharikoksella ei ole edes kansainvälisesti hyväksyttyä määritelmää, mutta viharikokset ovat räikeässä ristiriidassa perus- ja ihmisoikeusvelvoitteisiin kuuluvan yhdenvertaisuusvaatimuksen ja syrjinnän kiellon kanssa (PL 6 § ja 7 §, EIS 14 artikla, EU:n perusoikeuskirja artikla 21).¹⁰⁵ Euroopan komissio on tehnyt vuonna 2021 aloitteen, että EU-rikoslistaa laajennettaisiin kattamaan myös vihapuhe ja viharikokset. Asia on vielä lainsäädäntövaiheessa, mutta toteutuessaan se mahdollistaisi yhtenäisen viharikosten sääntelyn EU-alueella.¹⁰⁶

Viharikosta käytetään sanana kuvaamaan ilmiötä tai toimintaa, jonka taustalla on suvaitsemattomuuteen perustuva viha. Viharikoksilla ei yksinkertaisesti tarkoiteta sitä, että rikos on tehty vihan motivoimana. Tällä logiikalla varmaan suurin osa henkirikoksista voitaisiin lukea viharikoksiksi. Rikosoikeuden yleisten oppien uudistusta koskevan hallituksen esityksen mukaan hallitsemattomat tunnereaktiot ja niistä aiheutuvat seuraukset eivät lähtökohtaisesti poista rikosvastuuta. Kaikilta vaaditaan määrättyä kykyä itsehillintään ja voimankäyttö, jonka takana on aggressiiviset tuntemukset, eivät tee tekoa anteeksiannettavaksi.¹⁰⁷

Jotta teko voidaan luokitella viharikokseksi, on sen oltava olemukseltaan poikkeuksellisen paheksuttavaa ja tuomittavaa vihaa. Perinteisesti yhdistämme tällaiset rikokset rasistisiin vaikuttimiin, jotka perustuvat syrjiville asenteille tiettyjä ihmisryhmiä kohtaan syntyperän,

---

¹⁰⁴ HE 7/2021 vp, s. 11.

¹⁰⁵ Syrjinnän kieltö on vakiintunut kansainvälisen oikeuden periaate, joka sisältyy niin YK:n KP-sopimukseen (artikla 26) ja TSS-sopimukseen, Euroopan ihmisoikeussopimukseen (artikla 14) ja CEDAW-sopimukseen ja Euroopan unionin perusoikeuskirjaan (artikla 21).

¹⁰⁶ Ks. komission tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle: Osallistavampi ja suojelevampi Eurooppa EU-rikosten luettelon laajentaminen kattamaan vihapuheen ja viharikokset COM(2021) 777 final.

¹⁰⁷ HE 44/2002 vp, s. 118; Ks. Hyttinen – Tapani 2018, s. 16–19.

kansallisuuden tai etnisen alkuperän vuoksi.¹⁰⁸ Poliisiammattikorkeakoulu määrittelee viharikoksen seuraavasti:

”Viharikos on henkilöä, ryhmää, jonkun omaisuutta, instituutiota tai näiden edustajaa kohtaan tehty rikos, jonka motiivina ovat ennakkoluulot tai vihamielisyys uhrin oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa, uskonnollista vakaumusta tai elämänkatsomusta, seksuaalista suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä, sukupuolen ilmaisua tai vammaisuutta kohtaan.”¹⁰⁹

Poliisiammattikorkeakoulun määritelmä on onnistunut, koska siinä viharikokset ymmärretään laajasti. Viharikoksien erityispiirteenä on juuri tekijän pyrkimys vaikuttaa uhriin pelottelemalla ja valitsemalla hänet rikoksen uhriksi juuri siksi, että uhrilla on jokin tietty tekijässä vihaa aiheuttava ominaisuus.¹¹⁰ Suvaitsemattomuudesta kumpuvaan vihaan suhtaudutaan ankarammin, koska tällainen toiminta uhkaa koko ryhmän turvallisuuden tunnetta.¹¹¹ Käytännössä uuden koventamisperusteen soveltamisala on naisviha, vaikka koventamisperuste on muotoiltu sukupuolineutraaliksi. Luonnollisesti koventamisperustetta voidaan soveltaa myös miehiin kohdistuvaan vihaan, mutta tämä ei ole todellisuudessa yhtä yleinen ilmiö (ks. luku 3.1.3 sukupuolistunut vihapuhe).

3.1.2 Vihapuhe

Naisviha ilmenee usein vihapuheena. Arkikeskustelussa on tyypillistä rinnastaa viharikokset ja vihapuhe samaksi. Käsitteitä voidaan jäsentää oikeudellisesti siten, että viharikos on kattokäsite, johon myös rangaistava vihapuhe lukeutuu. Tällöin keskustelu vihapuheesta kytkeytyy keskeisesti sananvapauden ja rikoslain välisten jännitteiden varaan,¹¹² vaikka samalla voidaan kritisoida sitä, onko rikoslaki aina paras keino puuttua vihapuheeseen.¹¹³ *Riku*

¹⁰⁸ HE 317/2010 vp, s. 6.

¹⁰⁹ Poliisiammattikorkeakoulu käyttää kyseistä käsitettä viharikosselvityksessään. Ks. Rauta 2023, s. 11.

¹¹⁰ Neuvonen 2015, s. 21. Rikoslaille on keskeinen merkitys vihapuheeseen puuttumisessa, mutta myös muilla keinoilla on merkitystä ilmiöön puuttumisessa. Viime aikoina on esimerkiksi puhuttu verkkoalustojen vastuusta moderoida alustoilta löytyvää vihapuhetta.

¹¹¹ Nuotio 2015, s. 145.

¹¹² Sananvapaus on yhdenvertaisuusvaatimuksen ja syrjinnänkiellon ohella keskeinen ihmisoikeus, jota turvaa muun muassa PL 12 §, EIS 10 artikla ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan 11 artikla. Perusoikeudet voivat kuitenkin olla keskenään ristiriidassa, jolloin niiden välinen kollisio ratkaistaan punninnalla. Tulkintatilanteissa apua voidaan etsiä perusoikeuksien rajoitusedellytyksiä. Ks. tarkemmin Viljanen 2011; PeVM 25/1994 vp, s. 4–5.

¹¹³ Hyttinen ja Tapani ovat käsitelleet vihapuheen määritelmään liittyviä ongelmakohtia. Rikosoikeudellisessa keskustelussa on tarpeellista pohtia, onko vihapuheesta kyse ennemminkin ihmisoikeusrikkomuksesta kuin sananvapausrikkomuksesta. Vihapuheen sisältyminen sananvapaudensuojan piiriin ei ole yksiselitteistä, jolloin vihapuheen määritelmä on keskeinen. Hyttinen ja Tapani kuitenkin kritisoivat julkista keskustelua siitä, jossa vihapuheen määrittelyä koetaan lähes mahdottomaksi. Tästä on hyvänä esimerkkinä se, että alioikeuksissa vihapuhetuomioita annetaan useammin eikä korkeimpaan oikeuteen siirry vihapuhetapauksia lähes ollenkaan.

Neuvonen kuvaa, että vihapuheen määritelmässä on pohjimmiltaan kyse vallasta ja kamppailusta siitä, kuka saa määrittää rikosoikeudellisesti rangaistavan käytöksen. Tällöin käsitteistä tulee poliittisia pelinappuloita.¹¹⁴ Kun vihapuheen määrittelystä tehdään poliittinen kiistakapula, varsinaisen päämäärä eli vähemmistöjen suojeleminen voi jäädä taka-alalle. Tämä voi olla myös tietoinen keino ohjata keskustelua sivuraiteille.¹¹⁵

Rikosoikeudellisesti ei ole aina selvää, minkälaiset puheet lukeutuvat syrjivän tai rasistisen kielen alaan. Pohdittavana onkin, voiko esimerkiksi poliittiseen ideologiaan kohdistuva viha täyttää rasistisen puheen.¹¹⁶ *Päivi Korpisaari* myös huomauttaa, että vihapuheen määritelmä ei edellytä, että se sisältäisi syrjintä- tai suvaitsemattomuuselementin, vaan vihapuhe voi myös kohdistua henkilön työtehtävien hoitamiseen tai mielipiteen ilmaisuun.¹¹⁷ Vihapuhe ei välttämättä ole näkyvästi aggressiivista, vaan sen viesti voi olla myös hyvinkin syrjivä, vaikka se ilmaistaisiinkin hyvin rauhalliseen sävyyn.¹¹⁸ Tahallisesti ja ”taitavasti” vihapuhetta tuottavat henkilöt voivat olla hyvinkin tietoisia lain sallimista keinoista vihapuheen tuotossa ja esimerkiksi suvaitsemattomuuteen perustuva kieli osataan piilottaa rauhallisuuden tai kaksoismerkityksien taakse.

Rikoslaki ei sisällä vihapuheen tarkkarajaista määritelmää, mutta useat kotimaiset rangaistussäännökset voivat soveltua vihapuheen arviointiin.¹¹⁹ Suomen vihapuhesääntelyn on kuitenkin katsottu olevan riittämätöntä. Suomi sai vuonna 2014 YK:lta suosituksen tehostaa toimia erityisesti naisiin ja vähemmistöihin kohdistuvaan vihapuheeseen puuttumiseksi.¹²⁰ Suomessa perustuslakivaliokunta on viitannut vihapuheen osalta Euroopan neuvoston ministerikomitean määritelmään.¹²¹ Kyseisen määritelmän mukaan vihapuheella tarkoitetaan ilmaisumuotoja, jolla levitetään, ylläpidetään, edistetään tai oikeutetaan rotuvihaa,

---

Hyttisen ja Tapanin mukaan vihapuheen sääntely voi olla lainsäädännöllisesti paljon selvempi kuin julkisessa keskustelussa annetaan olettaa. Toisaalta tämä voi myös viestiä, vihapuheen poikkeuksellisen vaikeasta luonteesta. Ks. Hyttinen – Tapani 2018, s. 41–44.

¹¹⁴ Neuvonen 2015, s. 267.

¹¹⁵ Saresma – Pöyhtäri – Kosonen – Haara – Knuutila 2020, s. 19.

¹¹⁶ Ks. esimerkiksi Hyttinen – Tapani 2018, s. 16–17; Neuvonen 2015, s. 72–74; Hannonen – Hyttinen 2023, s. 310–313.

¹¹⁷ Tällöin sovellettavaksi voi tulla rikoslain laiton uhkaus (RL 25:7). Ks. Korpisaari 2019, s. 929.

¹¹⁸ Pöyhtäri 2015, s. 248.

¹¹⁹ Tällaisia tunnusmerkistöjä ovat esimerkiksi kiihottaminen kansanryhmää vastaan (RL 11:10–11) kunnianloukkaus (RL 24:9–10), julkinen kehottaminen rikokseen (RL 17:1), uskonrauhan rikkominen (RL 17:10), laiton uhkaus (RL 25:7) ja yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen (RL 24:8).

¹²⁰ Ks. CEDAW Committee 2014. Tämän lisäksi vuonna 2019 ECRI esitti Suomelle useita huomautuksia vihapuheeseen puuttumiseksi. Ks. ECRI 2019.

¹²¹ Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus 1997.

muukalaisvihaa, antisemitismiä tai muunlaista suvaitsemattomuuteen perustuvaa vihaa.¹²² Lisäksi korkein oikeus on kiihottamisrikosta koskevassa tapauksessa KKO 2012:58 määritellyt vihapuheeksi panettelevat ja herjaavat lausumat, jotka ovat omiaan herättämään suvaitsemattomuutta, halveksuntaa ja mahdollisesti jopa vihaa niiden kohteena olevaa kansanryhmää kohtaan. Tällaiset lausumat eivät siten nauti sananvapauden suojaa.¹²³

Euroopan neuvoston rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komitea (ECRI) määrittelee vihapuheen vihan tai panettelun tukemisena. Tähän voi sisältyä esimerkiksi ahdistelua, solvaamista, kielteistä stereotyyppittelyä, leimaamista tai uhkailua, joka perustuu perusteettomalle oletukselle siitä, että vihapuheen tuottaja on jollakin tavalla ylempiarvoinen vihapuheen kohteeseen nähden. Määritelmä kattaa myös vihapuheella pyrkimisen yllyttämään muita väkivaltaan, uhkailuun, vihamielisyyteen tai syrjintään vihapuheen kohteita kohtaan.¹²⁴

Vihapuheen arvioimisessa juuri pelottelu-, vaientamistarkoitus on olennainen elementti. On myös huomioitava, että kaikki vihapuhe ei täytä rikoslain tunnusmerkistöjä rangaistavasta vihapuheesta ja tällöin on kyse niin sanotusta sallitusta vihapuheesta. Myös sallittu vihapuhe voi olla hyvinkin loukkaavaa ja vahingoittavaa.¹²⁵ Sallitun vihapuheen raja nousee mielenkiintoiseksi erityisesti julkisessa keskustelussa, jossa poliittiset ulostulot voivat sisältää hyvinkin kriittistä arvostelua. Vihapuheella voidaan myös pyrkiä vaikuttamaan päätöksentekijöihin, jolloin kyseessä voi olla esimerkiksi järjestelmällisen häirinnän, kuten maalittamisen elementtejä.¹²⁶

3.1.3 Sukupuolistunut vihapuhe

Naisiin kohdistuvaa vihapuhetta voidaan arvioida osana sukupuolistuneen väkivallan perinnettä. Yleisesti sukupuolistuneella väkivallalla tarkoitetaan tilannetta, jossa väkivallan muoto ja merkitys on erilaista kohdistuessa eri sukupuoliin. On myös hyvä tiedostaa, ettei rikoslaki ole ainoa keino puuttua naisiin kohdistuvaan vihapuheeseen ja häirintään. Niin tasa-

---

¹²² PeVL 52/2014 vp, s. 4.

¹²³ Kyseessä on ensimmäinen vihapuhetta käsittelevä korkeimman oikeuden ratkaisu. Tapaus kuvastaa hyvin vihapuheen määrittelyn hankaluutta, sillä korkein oikeus päätyi tuomiossaan vastakkaiseen tulokseen alioikeuksien kanssa. Ks. KKO 2012:58, kohta 39.

¹²⁴ ECRI 2015.

¹²⁵ Neuvonen 2015, s. 24. Ks. myös HE 7/2021 vp, s. 5.

¹²⁶ Poliittisessa keskustelussa päättäjiin voi kunnianloukkaussäännöksen (RL 24:9) mukaan kohdistua kovaakin arvostelua, jos arvostelu kohdistuu esimerkiksi henkilön menettelyyn politiikassa, julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Tämä kuitenkin edellyttää, että kritiikki kohdistuu henkilön tekemään työhön eikä häneen yksilönä.

arvolain (609/1986) 7 § kuin yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 8 § ja 14 § kieltävät häirinnän osana syrjintää.

Tutkimuksien mukaan naisiin ja miehiin kohdistuva vihapuhe on erilaista.¹²⁷ *Natalia Olluksen, Maiju Tanskanen, Päivi Honkatukian ja Heini Kainulaisen* vuoden 2017 tasa-arvobarometria koskevan analyysin mukaan naisiin kohdistuu enemmän häirintää sekä sukupuolistunutta vihapuhetta. Tutkimuksissa on havaittu, että vihapuheen, rasismin ja antifeminiismin välillä on yhteyksiä. Toisin sanoen rasismi ja naisviha ovat kietoutuneet yhteen ja analyysin tuloksien mukaan vähemmistöihin kuuluvat naiset kokevat enemmän sukupuolistunutta vihapuhetta. Usein sukupuolistunut viha on siis osa moniperusteista syrjintää.¹²⁸ Vihapuheen tuottajat ovat useimmiten valtaväestöön kuuluvia miehiä.¹²⁹

Koventamisperusteen hallituksen esityksessä todetaan, että naisiin kohdistuva vihapuhe sisältää usein huorittelua, nöyryyttämistä, pilkkaamista, sukupuolirooleihin liittyviä uhkaavia kommentteja ja kehon kritisoimista. Tämän lisäksi kyse voi olla bruttaaleista ja seksuaalisoiduista uhkauksista kuolemasta, raiskauksesta tai väkivallasta.¹³⁰ Naisten linjan toteuttaman kyselytutkimuksen mukaan yleisimpiä häirinnän muotoja olivat seksuaalinen ahdistelu verkossa. Ahdistelu ilmeni muun muassa ei-toivottujen sukuelimestä otettujen kuvien lähettämisenä, kuvien pyytämisenä uhrilta, ja toistuvina seksiehdotuksina. Yleisimpinä alustoina verkkohäirinnälle olivat keskustelupalstat (kuten Ylilauta), Facebook, Instagram, Jodel ja Twitter.¹³¹ Vuoden 2017 tasa-arvobarometria koskevan analyysin mukaan etenkin maahanmuuttoa puolustavat naispuoliset toimittajat, asiantuntijat ja vaikuttajat saavat osakseen seksististä ja aggressiivista vihapuhetta sekä asiatonta vihjailua.¹³² *Bladinin* tutkimuksen mukaan puolestaan miehiin kohdistuvassa vihapuheessa korostuvat ammattiin ja sekä ammattitaidon puutteeseen liittyvät uhkaukset ja solvaukset.¹³³

Naisiin ja miehiin kohdistuvan vihapuheen vaikutukset ovat myös erilaisia. Kuntapäätäjiin ja kansanedustajiin kohdistuvan kyselytutkimuksen mukaan naiset kokivat vihapuheen

---

¹²⁷ Bladini 2017, s. 59; Ollus – Tanskanen – Honkatukia – Kainulainen 2019, s. 40; Saresma – Pöyhtäri – Kosonen – Haara – Knuutila 2020, s. 21.

¹²⁸ Ollus – Tanskanen – Honkatukia – Kainulainen 2019, s. 33, 40 ja 49. Analyysissään tutkijat toteavat, että vihapuheen sukupuolistuneisuutta ei ole tutkittu Suomessa riittävästi.

¹²⁹ Saresma – Pöyhtäri – Knuutila – Kosonen – Juutinen – Haara – Tulonen – Nikunen – Rauta 2022, s. 17.

¹³⁰ HE 7/2021 vp, s. 6.

¹³¹ Naisten linjan turvaverkko-hankkeen kyselyyn osallistui 86 henkilöä ja kysely oli suunnattu verkkohäirintää kokeneille naisille ja sukupuolivähemmistöille. Ks. tuloksista Lakeus – Keskinen 2021, s. 1–11.

¹³² Ollus – Tanskanen – Honkatukia – Kainulainen 2019, s. 40.

¹³³ Bladini 2017, s. 59

vaikutukset voimakkaammin kuin miehet. Syyksi tähän on epäilty, että vihapuhekokemukset ovat toistuvuudeltaan yleisempiä naisilla kuin miehillä ja naisiin kohdistuva vihapuhe on laadultaan vakavampaa.¹³⁴ Naiset saavat esimerkiksi yksityisviesteillä miehiä enemmän epäasiallisia kommentteja.¹³⁵ Osaamisen tai työtehtävien kritisoimista ei välttämättä koeta yhtä voimakkaasti ja kokonaisvaltaisesti kuin esimerkiksi ulkonäön kritisoimista. Tämä voi osaltaan selittää, miksi naiset kokevat heihin kohdistuvan verkkohäirinnän ja vihapuheen voimakkaammin. Etenkin hiljentämään pyrkivä vihapuhe kohdistuu useammin naisiin kuin miehiin.¹³⁶ Mielenkiintoinen havainto on myös se, että verkossa tapahtuva häirintä vaikuttaa naisten käytökseen voimakkaammin kuin miehiin.¹³⁷ Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan lähes puolet naisista oli välttänyt keskusteluun osallistumista verkossa, kun taas miesten osalta vastaava luku oli hieman yli neljännes (28 %). Naiset ovat myös miehiä voimakkaammin rajoittaneet keskusteluun osallistumista verkossa, muuttaneet omien viestiensä tyyliä tai lopettaneet tiettyjen alustojen käytön kokonaan.¹³⁸

3.2 Viharikoksiin soveltuvat tunnusmerkit

3.2.1 Kaksoiskvalifioinnin kieltö viharikoksissa

Seuraavaksi käsittelemme viharikoksiin soveltuvia rikoslain tunnusmerkistöjä. Lainsäätäjällä olisi uuden koventamisperusteen lisäksi ollut muitakin rikosoikeudellisia vaihtoehtoja puuttua sukupuoleen perustuvaan vihaan. Rikosoikeudellisesti viharikokset on ollut tapana jakaa kahteen ryhmään. Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat rikokset, joissa vihamotiivi on sisällytetty jo itsessään rikoksen tunnusmerkistöön (esim. kiihottaminen kansanryhmää vastaan RL 11:10). Toiseen kategoriaan kuuluu rangaistuksen koventaminen vihamotiivin vaikuttimesta (RL 6:5.1 kohta 4).¹³⁹

Viharikoksissa kaksoiskvalifioinnin kieltö on keskeisessä roolissa, koska vihamotiivi voidaan huomioida vain kerran joko tunnusmerkistössä tai koventamisperusteen soveltamisessa.¹⁴⁰

¹³⁴ Viha vallassa -tutkimus koski kuntapäätäjien ja kansanedustajien kohtaamaa vihapuhetta ja sen luonnetta. Ks. Knuutila – Kosonen – Saresma – Haara – Pöyhtäri 2019, s. 48.

¹³⁵ Attila – Keski-Petäjä – Pietiläinen – Lipasti – Saari – Haapakangas 2023, s. 10 ja 94.

¹³⁶ Saresma – Pöyhtäri – Kosonen – Haara – Knuutila 2020, s. 19 ja tutkimuksessa viitatus lähteet.

¹³⁷ Ks. Attila – Keski-Petäjä – Pietiläinen – Lipasti – Saari – Haapakangas 2023, s. 96–97.

¹³⁸ Sen sijaan miesten osalta 28 % on välttänyt keskusteluun osallistumista verkossa. Ks. Attila – Keski-Petäjä – Pietiläinen – Lipasti – Saari – Haapakangas 2023, s. 96–97.

¹³⁹ Neuvonen 2015, s. 23; Hyttinen – Tapani 2018, s. 24–25; Juutinen 2021, s. 10–11.

¹⁴⁰ Kaksoiskvalifioinnin kieltö on ollut osana rangaistuksen mittaamisperiaatteita 1970-luvulta lähtien. Ks. HE 125/1975 II vp s. 10. Suomessa kaksinkertaisen kvalifioinnin kieltöä ei ole kirjoitettu auki rikoslakiin, mutta sen merkitys on vakiintunut. Ks. Saarinen 2021, s. 3.

Kaksoiskvalifioinnin kiellolla tarkoitetaan, ettei tunnusmerkistöön sisältyvää tekijää tule arvioida uudelleen rangaistuksen mittaamisvaiheessa, jos se on arvioitu jo kertaalleen osana tunnusmerkistöä.¹⁴¹ Kaksinkertaisen kvalifioinnin kiello otetaan huomioon rangaistuksen määräämisen yhteydessä osana törkeys-porrastuksen arviointia. Periaate ei ole kuitenkaan ehdoton ja lain esitöissä on esitetty, että rangaistusta voidaan ankaroittaa esimerkiksi poikkeuksellisen suuren suunnitelmallisuuden vuoksi.¹⁴²

Kaksoiskvalifioinnin kielloa arvioitiin tuoreessa korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 2021:20, jossa vastaaja oli lyönyt ja potkinut raskaana ollutta kumppaniaan aiheuttaakseen hänelle keskenmenon tai pakottaakseen hänet suostumaan raskauden keskeyttämiseen. Korkeimman oikeuden ratkaisu on olennainen koskien lähisuhdeväkivallan merkitystä rangaistuksen mittaamisessa.¹⁴³ Hovioikeus katsoi vastaajan syyllistyneen törkeään pahoinpitelyyn ja tuomitsi hänelle rangaistukseksi 2 vuotta ja 10 kuukautta vankeutta. Vastaaja valitti asiasta korkeimpaan oikeuteen, sillä hänen mukaansa hovioikeus oli huomionnut teon julmuuden sekä törkeysarvostelussa että rangaistuksen mittaamisessa. Korkein oikeus katsoi teon olleen erityisen tuomittava, kun huomioitiin tekijän motiivi ja uhrin erityisen haavoittuva asema. Rangaistusta kuitenkin alennettiin 2 vuoteen ja 4 kuukauteen vankeutta ja korkein oikeus perusteli rangaistuksen alentamista kaksinkertaisen kvalifioinnin kiellolla, sillä teon julmuus oli otettu huomioon jo pahoinpitelyn törkeysarvioinnissa.¹⁴⁴

3.2.2 Vihamotiivin sisältävät tunnusmerkistöt

Vihamotiivin sisältäviä tunnusmerkistöjä ovat kiihottaminen kansanryhmää vastaan (RL 11:10), joukkotuhonta (RL 11:1), rikos ihmisyyttä vastaan (RL 11:3), kidutus (RL 11:9a), syrjäntärikos (RL 11:11), työsyryntä (RL 47:3) ja kiskonnantapainen työsyryntä (RL 47:3a). Näistä keskeisimpänä voidaan pitää kiihottamista kansanryhmää vastaan.

---

¹⁴¹ HE 44/2002 vp, s. 190.

¹⁴² Hallituksen esityksessä annetaan esimerkiksi veropetos. Mikäli veropetos katsotaan törkeäksi, rangaistusta voidaan koventaa suunnitelmallisuuserusteen vuoksi ainoastaan, jos suunnitelmallisuus on ollut poikkeuksellisen suurta. Ks. HE 44/2002 vp, s. 190.

¹⁴³ Lähisuhdeväkivalta ei ole Suomessa rikoslain koventamisperuste, vaikka Istanbulin sopimus on suosittelut lähisuhdeväkivallan huomioimista raskauttavana tekijänä. Lain esityöt kuitenkin velvoittavat, että tekijän ja uhrin väliset riippuvuussuhteet, kuten uhrin alistainen suhde tekijään, tulee arvioida rangaistuksen mittaamisperusteissa. Ks. tarkemmin HE 78/2010 vp, s. 7–10; HE 155/2014 vp, s. 59–60. Korkeimman oikeuden ratkaisun merkityksestä ks. myös Koskela 2020, s. 177–179.

¹⁴⁴ KKO 2021:20, kohta 21.

Kiihottamisrikoksesta tuomitaan rikoslain 11 luvun 10 § mukaan rangaistukseen se, joka asettaa yleisön saataville tai muutoin yleisön keskuuteen levittää tai pitää yleisön saatavilla tiedon, mielipiteen tai muun viestin, jossa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin ryhmää rodun, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella taikka niihin rinnastettavalla muulla perusteella. Vaikka kiihottamisrikoksiin liittyy usein paljon mediahuomiota, sovelletaan säännöstä oikeuskäytännössä kuitenkin harvoin.¹⁴⁵

Jotta teko täyttäisi kiihottamisrikoksen tunnusmerkistön, tulee sen kohdistua laissa suojeltuihin ihmisryhmiin.¹⁴⁶ Alun perin kiihottamisrikoksen soveltamisala koski nimenomaan etnisen alkuperän ja uskontojen suojaa, mutta sen soveltamisalaa laajennettiin vuonna 2011 koskemaan myös vakaumusta, seksuaalista suuntautumista ja vammaisuutta.¹⁴⁷ Hallituksen esityksen mukaan kiihottamisrikoksen täytyminen edellyttää myös, että teon tulee kohdistua suojeltuun ihmisryhmään eikä vain yksittäiseen henkilöön. Vaikka kiihottamisrikos säännöksen kansanryhmän määritelmää ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi, on sen tarkoitus kuitenkin suojata vähemmistöön kuuluvia henkilöitä, joiden asema yhteiskunnassa on sosiaalisesti heikompi.¹⁴⁸ Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että esimerkiksi maahanmuuttajat, ulkomaiset opiskelijat, ateistit ja seksuaalivähemmistöt kuuluvat näihin ryhmiin.¹⁴⁹ Kansanryhmän käsitteen sisällön tarkkarajaisuutta perustellaan rikosoikeuden legaaliperiaatteella eikä kansanryhmän käsitettä ole haluttu laajentaa uusiin ryhmiin, sillä on pelätty, että se muuttaisi kiihottamisrikoksen periaatteellista luonnetta.¹⁵⁰

Tästä syystä kiihottaminen kansanryhmää vastaan ei kata naissukupuolta, vaan ainoastaan sukupuolivähemmistöt. Sukupuolen sisällyttämistä kiihottamisrikoksen soveltamisalaan pohdittiin koventamisperusteiden uudistamisen yhteydessä mahdollisena vaihtoehtoisena toteuttamistapana. Ratkaisuehdotus joutui kuitenkin ongelmiin kiihottamisrikosten perusolemuksen suhteen, sillä naisten ei voida valtaväestöön kuuluvina katsoa kuuluvan

---

¹⁴⁵ Korkein oikeus on antanut kiihottamisrikoksista ainoastaan kaksi tapausta KKO 2012:58 ja KKO 2022:63. Alioikeuskäytännöstä ks. Hannonen – Hyttinen 2023.

¹⁴⁶ HE 317/2010 vp, s. 1.

¹⁴⁷ Säännöksen laajennusta perusteltiin yhdenmukaisuudella ja sen selkeyttä luovalla merkityksellä. Uskonnon lisäksi säännökseen lisättiin maininta vakaumuksesta, joka on herättänyt keskustelua kiihottamisrikosten soveltuvuudesta esimerkiksi poliittiseen vakaumukseen ja ideologiaan. HE 317/2010 vp, s. 1. Ks. myös Neuvonen 2015, s. 72–74; Hyttinen – Tapani 2018, s. 16; Hannonen – Hyttinen 2023, s. 310–313.

¹⁴⁸ HE 317/2010 vp, s. 1.

¹⁴⁹ Neuvonen 2015, s. 50–51.

¹⁵⁰ HE 7/2021 vp, s. 17. Hyttinen on erityisesti suhtautunut kielteisesti kansanryhmän käsitteen laajentamiseen, sillä se voi rikkoa lain ydinidentiteettiä. Ks. tarkemmin Hyttinen – Tapani 2018, s. 20–21.

vähemmistöryhmään. Lain sananmuoto ei suoraan kiellä lain soveltamista valtaväestöön kuuluville henkilöille, mutta tällöin säännös joutuisi sisällölliseen ristiriitaan vähemmistöjen suojelun suhteen. Hallituksen esityksessä huomautetaan, ettei edes vakavimmissakaan tapauksissa sukupuoleen kohdistuvien kiihottamisrikosten tarkoituksena ole tuhota tiettyä sukupuolta ryhmänä kokonaan tai osittain.¹⁵¹ *Jasmin Hannonen* ja *Tatu Hyttinen* kuvaavat artikkelissaan sukupuolen lisäämistä kiihottamisrikoksen soveltamisalaan tiettyinä doktriinisena muutoksena säännöksen luonteelle.¹⁵²

Koska naiset eivät ole vähemmistö kiihottamisrikoksien tulkinnan mukaan, tarkoittaa se sitä, että nykyisellään yleisesti naisiin kohdistuva vihapuhe ei täytä minkään rikoksen tunnusmerkistöä (ks. koventamisperusteen kontekstissa luku 4.2.). Naisiin kohdistuva vihapuhe on siis nykylainsäädännön mukaisesti sallittua vihapuhetta, jos se kohdistuu yleisesti naisiin ryhmänä eikä yksittäiseen henkilöön. Luonnollisesti yksittäiseen henkilöön kohdistuvat herjaukset voivat täyttää esimerkiksi kunnianloukkauksen tunnusmerkistön (RL 24:9) tai se voi olla julkista kehottamista rikokseen (RL 17:1). Julkinen kehottaminen rikokseen edellyttää tilannetta, jossa levitettäisiin tietoa, mielipidettä tai muuta viestiä, joissa sukupuoleen kohdistuvaa väkivaltaa tai syrjintää pidetään hyväksyttävänä tai toivottavana.¹⁵³ Julkinen kehottaminen rikokseen poikkeaa kuitenkin kiihottamisrikoksesta siten, ettei siihen sisälly panettelua ja solvaamista. Tällöin tunnusmerkistö soveltuisi ainoastaan tilanteisiin, joissa kehoitetaan väkivaltaan tai syrjintään, kuten raiskauksella uhkaamiseen. Näissä tapauksissa uusi koventamisperuste voi tulla kyseeseen.

3.2.3 Rangaistuksen koventaminen vihamotiivin perusteella

Todellisuudessa suvaitsematon vihamotiivi voi näyttäytyä muissakin tunnusmerkistöissä kuin niissä, joihin se on kirjoitettu tunnusmerkistön sisään. Tämän takia lainsäätäjä on lisännyt rikoslakiin tuomioistuimelle mahdollisuuden koventaa rangaistusta vihamotiivin perusteella (RL 6:5.1 kohta 4). Säännös on tekotavaltaan yleinen, joka mahdollistaa koventamisperusteen soveltamisen mihin tahansa rikosnimikkeeseen. Koventamisperustetta on sovellettu esimerkiksi omaisuusrikokseen¹⁵⁴, mutta yleisimpiä vihamotiivin sisältämiä tekemuotoja ovat

¹⁵¹ HE 7/2021 vp, s. 17.

¹⁵² Hannonen – Hyttinen 2023, s. 312.

¹⁵³ HE 7/2021 vp, s. 21.

¹⁵⁴ Esimerkiksi Kouvolan hovioikeuden ratkaisussa 11.12.2008 nro 1335 vastaajien katsottiin syyllistyneen törkeään vahingontekoon hyökkäämällä venäläissyntyisen asianomistajan grillikioskille. Esitutkinnassa vastaajat olivat myöntäneet tehneensä teon, koska asianomistaja oli venäläissyntyinen. Näyttöä tuki myös vastaajien kotoa

pahoinpitely (RL 21:5), kunnianloukkaus (RL 24:9) ja laiton uhkaus (RL 25:7).¹⁵⁵ Sukupuoleen kohdistuvien viharikoksien osalta tekemuodoissa korostuvat etenkin kunnianloukkaus ja yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen (RL 24:8), laiton uhkaus ja julkinen kehottaminen rikokseen (RL 17:1).¹⁵⁶ Viharikoksien koventaminen ei välttämättä edellytä, että rikoksen uhri on luonnollinen henkilö. Koventamisperusteen soveltamiselle ei nimittäin ole estettä esimerkiksi rikoslain 35 luvun mukaisiin vahingontekorikoksiin, jotka kohdistuisivat esimerkiksi naisjärjestön toimitiloihin vihamotiivin johdosta.

Sukupuoli koventamisperusteena soveltuu tilanteisiin, joissa rikos on tehty esimerkiksi naisvihan takia. Lähtökohtaisesti naisiin kohdistuvat rikokset eivät ole ankarammin rangaistavia kuin miehiin kohdistuvat rikokset. Tyypillisimmin nimenomaan naisiin kohdistuvat rikokset voivat olla lajiltaan hyvin moitittavaa rikollisuutta, kuten seksuaalirikoksia. Seksuaalirikokset kohdistuvat huomattavasti useammin naisiin kuin miehiin.¹⁵⁷ *Karkkulainen* pohtii artikkelissaan seksuaalirikosten liitöntää sukupuoleen perustuvaan vihaan. *Karkkulainen* huomauttaa, että seksuaalirikoksen uhrin voivat valikoitua sukupuolen perusteella, mutta motiivina ei välttämättä ole sukupuoleen perustuva viha.¹⁵⁸ Koventamisperusteella ei voida yleisesti ankaroittaa seksuaalirikoksia, vaan tällainen perustavanlaatuinen linjaus tulisi säätää erikseen rangaistusasteikossa. Seksuaalirikosten osalta motiivin erittely ei ole yksinkertaista, koska sukupuolittunut väkivalta kertoo valta-asetelmista. Seksuaalirikosten osalta on pohdittava, sisältyykö sukupuolivaikutin tunnusmerkistöön vai ei. Kuitenkin on kuviteltavissa tilanne, jossa nimenomaan naisviha motivoi seksuaalirikollisuutta eli koventamisperusteella voi periaatteessa olla soveltamisalaa myös seksuaalirikollisuudesta.¹⁵⁹ Motiivin näyttäminen lienee kuitenkin hyvin vaikeaa seksuaalirikosten kontekstissa.

Tämän tematiikan osalta erityisen mielenkiintoinen tunnusmerkistö on seksuaalinen ahdistelu (RL 20:6), joka on ollut rikoslaissa rangaistava teko vuodesta 2014 lähtien. Vuoden 2022

---

löytyneet natsiaiheiset esineet ja teon yhteydessä lausutut rasistiset solvaukset. Ks. tapauksesta Jyrkkiö-Shamsi 2019, s. 57.

¹⁵⁵ Rauta 2023, s. 27.

¹⁵⁶ HE 7/2021 vp, s. 21.

¹⁵⁷ Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan 16–74-vuotiaista naisista 43 % on kokenut seksuaaliväkivaltaa joskus elämänsä aikana. Miehistä 12 %:lla on kokemuksia seksuaaliväkivallasta. Seksuaaliväkivallan naisuhreista 91 % on kokenut seksuaaliväkivaltaa vain miestekijöiden taholta. Ks. Attila – Keski-Petäjä – Pietiläinen – Lipasti – Saari – Haapakangas 2023, s. 8 ja 65–66.

¹⁵⁸ *Karkkulainen* 2022, s. 53.

¹⁵⁹ Koventamisperuste voi poikkeuksellisesti soveltua seksuaalirikokseen myös hallituksen esityksen mukaan. Ks. HE 7/2021 vp, s. 22.

seksuaalirikoslain uudistamisen yhteydessä seksuaalinen ahdistelu ulotettiin myös sanallisiin tekoihin, jos niiden voidaan katsoa rinnastuvan vakavuudeltaan seksuaaliseen kosketteluun.¹⁶⁰ Seksuaalisten solvausten luonteesta ja kontekstista riippuen arvioitavaksi tulee, soveltuuko tilanteeseen kunnianloukkaus vai seksuaalinen ahdistelu. Vakavissa tapauksissa solvaukset voidaan katsoa seksuaaliseksi ahdisteluksi, jos ne kohdistuvat nimenomaan toisen seksuaalisuuteen. Rajanvedossa olennaista on, että nimittely kohdistuisi seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen yleisesti kunnian sijasta.¹⁶¹

Leskinen huomauttaakin, että seksuaalista häirintää ei riittävästi arvioida vallankäytön näkökulmasta. Sen sijaan rikosoikeus arvioi häirintää enemmän pistemäisenä tekona irti kontekstistaan. *Leskinen* antaa tästä vallankäytöstä esimerkiksi tilanteen, jossa häirinnän tarkoituksena on ammatillisen asiantuntijuuden mitätöiminen. Tällöin uhri valikoituu kohteeksi juuri sukupuoleen perustuvan vaikuttimen vuoksi.¹⁶² Koventamisperusteen soveltaminen seksuaaliseen ahdisteluun on mielenkiintoista kaksinkertaisen kvalifioinnin kiellon näkökulmasta, koska ei ole selvää, sisältykö sukupuolivaikutin seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöön. Rajanvedossa kunnianloukkaukseen seksuaalinen ahdistelu sisältää paljon elementtejä nimenomaan sukupuolivaikuttimesta. Lainsäätäjän valinta uuden koventamisperusteen säätämisestä aiheuttaa tulkintaongelmia, koska näitä kysymyksiä ei käsitelty perusteellisesti esitöissä.¹⁶³ Rajoittavana tekijänä on kaksoiskvalifioinnin kieltö, joka on sisällöltään tulkinnanvarainen.

---

¹⁶⁰ Sanallista seksuaalista ahdistelua voivat olla esimerkiksi työpaikalla tai muutoin julkisella paikalla toisen taivuttelu seksuaaliseen tekoon, perusteettomat kyselyt toisen seksuaalielämästä tai henkilön ruumiinosien asiaton kommentointi julkisella paikalla. Ks. määrittelystä HE 13/2022 vp, s. 117.

¹⁶¹ HE 13/2022 vp s. 117 ja HE 216/2013 vp s. 62. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2005:137 kunnianloukkaussäännöksen katsottiin soveltuvan seksuaalissävyyseen nimittelyyn.

¹⁶² Leskinen 2022, s. 149.

¹⁶³ Ks. HE 7/2021 vp, s. 22.

4 Rangaistuksen koventaminen

4.1 Rangaistuksen koventamisperusteet

Rikoslain 6 luku sääntelee rangaistuksen määräämistä.¹⁶⁴ Rangaistuksen koventaminen on osa seuraamusharkintaa, jolloin teko on jo luettu vastaajan syyksi. Prosessioikeudessa syyllisyys ymmärretään eri tavalla kuin rikosoikeudessa. Prosessuaalisella syyllisyydellä tarkoitetaan, että henkilö on tehnyt rikoksen ja täyttää kaikki rikosoikeudellisen vastuun yleiset ja erityiset edellytykset, jolloin hänelle voidaan tuomita rangaistus teostaan. Prosessuaalinen syyllisyys on luonteeltaan joko tai -tyylistä (syytön tai syyllinen), kun taas seuraamusharkinnan puolella syyllisyys on liukuvampi enemmän tai vähemmän -tyylinen käsite.¹⁶⁵

Seuraamusharkinnassa tuomioistuin arvioi, mikä on oikeudenmukainen rangaistus kyseisestä teosta. Tuomioistuin ei voi kuitenkaan soveltaa koventamisperustetta omasta aloitteestaan, vaan sen käyttäminen edellyttää syyttäjän vaatimusta.¹⁶⁶ *Tapio Lappi-Seppälän* jaottelun mukaan rangaistuksen mittaaminen voidaan ymmärtää oikeustieteessä sekä laajassa että suppeassa merkityksessä. Suppeassa merkityksessä rangaistuksen mittaamisella tarkoitetaan rangaistuksen määräämistä rikoksesta säädetyn rangaistusasteikon ja rangaistuslajin sisällä. Sen sijaan laajassa merkityksessä rangaistuksen mittaaminen sisältää osaratkaisuja, joita ovat rangaistusasteikon vahvistaminen, lajinvalinta, mittaaminen, vähennykset ja muut rangaistusta koskevat lausumat.¹⁶⁷

Osaratkaisujen keskinäisellä järjestyksellä ja tiedostamisella on merkitystä, koska se voi vaikuttaa merkittävästi rangaistuksen lopputulemaan. Rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan rangaistuksen koventamisperusteita ovat:

- 1) rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus;
- 2) rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa;
- 3) rikoksen tekeminen palkkiota vastaan;
- 4) rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, *sukupuoleen*, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta; ja

¹⁶⁴ Rangaistuksen mittaamista ja määräämistä käytetään usein oikeuskirjallisuudessa synonyymeinä.

¹⁶⁵ Tapani – Tolvanen – Kemppinen 2022, s. 58.

¹⁶⁶ Virkkala 2004, s. 318; Kuuliala 2017, s. 186–187.

¹⁶⁷ Lappi-Seppälä 2000, s. 310–311. Samaa jaottelua käytetään myös hallituksen esityksessä HE 44/2002 vp, s. 12.

5) tekijän aikaisempi rikollisuus, jos sen ja uuden rikoksen suhde rikosten samankaltaisuuden johdosta tai muuten osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä.

Seuraavaksi käsittelen tarkemmin koventamisperusteen säännöksen 4 kohtaa, eli vihavaikutinta, johon myös sukupuoli uutena rangaistuksen koventamisperusteena sijoittuu.

4.2 Vihavaikuttimen lainsäädäntöhistoria

Koventamisperusteet ovat pääosin pysyneet samanlaisina siitä saakka, kun nykyiset rangaistuksen mittaamisohjeet sisällytettiin rikoslakiin 50 vuotta sitten rangaistuksen mittaamisuudistuksen yhteydessä.¹⁶⁸ Vihavaikutin (RL 6:5.1 kohta 4) on koventamisperusteiden uusiin tulokas, joka lisättiin koventamisperusteisiin rikoslain yleisten oppien kokonaisuudistuksessa 2000-luvun alussa.

Vihavaikuttimen kansallisen sääntelyn taustalla oli kasvava eurooppaoikeudellinen sääntely, joka edellytti rasististen ja suvaitsemattomien tekojen kriminalisointia. Euroopan neuvosto antoi vuonna 2003 tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan, joka edellytti internetissä tehtyjen luonteeltaan rasististen ja muukalaisvihamielisten tekojen kriminalisointia.¹⁶⁹ Tämän lisäksi vuonna 2008 Euroopan unioni antoi puitepäätöksen 2008/913/YOS rasismien torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin.¹⁷⁰ Olennaisimpina säännöksinä voidaan pitää puitepäätöksen 3–4 artikloita. Puitepäätöksen 3 artikla velvoittaa, että jokainen jäsenvaltio varmistaa, että rasismiin syyllistyvistä teoista määrättäisiin tehokkaita, oikeasuhtaisia ja varoittavia rikosoikeudellisia seuraamuksia. Puitepäätöksen 4 artikla edellyttää, että jäsenvaltioiden tulee varmistaa, että rasistisia ja muukalaisvihamielisiä vaikuttimia pidetään raskauttavina asianhaaroina.¹⁷¹ Vihavaikuttimen huomioimatta jättäminen voidaan katsoa myös prosessuaaliseksi loukkaukseksi EIS:n 3 artiklan ja 14 artiklan osalta.¹⁷²

Vuonna 2002 koventamisperusteet laajennettiin kattamaan rikokset, jotka on tehty rasistisesta vaikuttimesta. Rasistisen vaikuttimen lisäämistä perusteltiin lain esitöissä yhteiskunnallisten muutosten seurauksena lisääntyneellä rasismilla ja tarkoituksena oli puuttua erityisesti

---

¹⁶⁸ Rikoslain mittaamisperiaatteita uudistettiin hallituksen esityksessä HE 125/1975 II vp.

¹⁶⁹ Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimus (SopS 60/2007).

¹⁷⁰ Neuvoston puitepäätös rasismien ja muukalaisvihan tiettyjen muotojen ja ilmaisujen torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin (2008/913/YOS). Suomi ratifioi sekä yleissopimuksen että puitepäätöksen samalla kertaa. Ks. HE 317/2010 vp.

¹⁷¹ HE 317/2010 vp, s. 30–31.

¹⁷² Ks. B.S. v. Espanja (24.7.2012), Stoyanova v. Bulgaria (14.6.2022); Heikkilä – Hirvelä 2017, s. 203.

pakolaisiin ja maahanmuuttajiin kohdistuviin väkivaltarikoksiin. Lain suoja saaviin ryhmiin kuuluivat kansalliset, rodulliset ja etniset kansanryhmät sekä näihin rinnastettavat vähemmistöryhmät. Hallituksen esityksessä uskonnolliset ryhmät ja seksuaalivähemmistöt rinnastettiin kuuluviksi suojattuihin ryhmiin, vaikka tätä ei nimenomaisesti kirjoitettu lakiin.¹⁷³ Oikeuskäytännössä koventamisperusteita ei kuitenkaan sovellettu muihin vähemmistöryhmiin, kuten seksuaalivähemmistöihin.¹⁷⁴

Vihamotiivien soveltamisala on kuitenkin laajentunut ajan saatossa. Vihavaikutinta uudistettiin seuraavan kerran vuonna 2010, jolloin koventamisperusteiden soveltamisalaa tarkennettiin. Aiemmin oli epäselvää, ketkä kaikki kuuluivat koventamisperusteiden suojan piiriin ja missä laajuudessa säännöstä voitaisiin soveltaa myös muihin vähemmistöryhmiin. Lain aiempi sanamuoto painottui rasisista vaikuttimista tehtyihin rikoksiin, mutta uusi sanamuoto mahdollisti koventamisperusteen käytön tilanteessa, jossa teko johtui uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta.¹⁷⁵ Täten esimerkiksi ateismi vakaumuksena kuuluu säännöksen piiriin. Olennaista oli lainsäädännön täsmennys, että koventamisperuste on säädetty ennen kaikkea erilaisten vähemmistöryhmien suojaksi. Erityisesti rinnastuslausekkeen ”taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta” lisääminen säännökseen korosti sitä, ettei luetteloinnin ollut tarkoitus olla tyhjentävä. Rinnastuslausekkeella voidaan suojata esimerkiksi sukupuolivähemmistöjä, kuten transihmisiä ja intersukupuolisia henkilöitä, vaikka näitä ryhmiä ei nimenomaisesti laissa mainita.¹⁷⁶

Nykyinen koventamissäännös mahdollistaa siis lain soveltamisen valtaväestöön kuuluvaan henkilöön, jos rikos on tehty vihavaikuttimesta. Lain esityöt ovat ilmaisseet selkeästi, että koventamisperuste voi soveltua tilanteessa, jossa rikos kohdistuu esimerkiksi väkivaltaa vastustavaan henkilöön tai rasisiseksi epäiltyä rikosta selvittävään viranomaiseen.¹⁷⁷ Myös Helsingin hovioikeus on antanut tätä näkemystä tukevan ratkaisun HO 26.1.2018 nro

¹⁷³ HE 44/2002 vp, s. 192–193.

¹⁷⁴ Jyrkkiö-Shamsi 2019, s. 52.

¹⁷⁵ Kesti kuitenkin kauan, että myös oikeuskäytännössä seksuaalivähemmistöjen katsottiin lukeutuvan koventamisperusteen soveltamisalaan. Tästä vanhan ja uuden lain murroskaudesta on hyvänä esimerkkinä hovioikeuden ratkaisu Helsingin HO 4.5.2012 nro 1169, jossa hovioikeus ei soveltanut koventamisperustetta seksuaalivähemmistöihin kohdistuvassa viharikoksessa, koska katsoi, etteivät koventamisperusteen aiemmat esityöt tätä mahdollistaneet. Ks. tapauksesta Jyrkkiö-Shamsi 2019, s. 52.

¹⁷⁶ HE 317/2010 vp, s. 37–39.

¹⁷⁷ Lain esityöt ovat ilmaisseet selkeästi, että koventamisperuste voi soveltua tilanteessa, jossa rikos kohdistuu esimerkiksi väkivaltaa vastustavaan henkilöön tai rasisiseksi epäiltyä rikosta selvittävään viranomaiseen. Ks. HE 317/2010 vp, s. 38; HE 44/2002 vp, s. 192–193; Sisäministeriö 2019, s. 16–17; Hyttinen – Tapani 2018, s. 20–21.

103510.¹⁷⁸ Poliisi määrittelee viharikoksen laajasti, koska viharikoksilla ei tarkoiteta ainoastaan valtaväestön tekoa vähemmistöä kohtaan, vaan suojan piiriin voi kuulua myös kohteen läheiset ihmiset, kuten ystävät ja puoliso. Tämän lisäksi viharikokseksi voidaan luokitella vähemmistöryhmän teko enemmistöä kohtaan.¹⁷⁹ Rajanveto koventamisperusteen soveltamisessa valtaväestöön on kuitenkin oikeustieteessä epäselvä.¹⁸⁰ Esimerkiksi rikosoikeuden asiantuntijoista *Tatu Hyttinen* suhtautuu varauksella viharikoksien kansanryhmän käsitteelliseen laajentamiseen ja kannattaa uhrin määritelmässä suppeaa tulkintaa.¹⁸¹

Sukupuolivaikutin asettaa soveltamisvaikeudet uuteen valoon. Kysymys on siitä, voidaanko naiset valtaväestönä katsoa kuuluvan koventamisperusteen soveltamisalaan. Kansainvälisessä mittakaavassa naiset sisältyvät vain harvoin viharikoksien soveltamisalaan.¹⁸² Siksi Suomen uutta koventamisperustetta voidaan pitää poikkeuksellisena. Suojan kattamattomuuden syyksi on esitetty, ettei naisia voida samalla tavalla pitää vähemmistöryhmänä kuin viharikoksien ydinluonne usein edellyttää.¹⁸³ Naisiin kohdistuvaa vihapuhetta ei myöskään tunnisteta yhtä hyvin kuin esimerkiksi selkeästi rasistista vihapuhetta.¹⁸⁴ Yleisesti naisiin kohdistuvaa vihapuhetta ei myöskään nähdä samalla tavalla haavoittavana.¹⁸⁵

---

¹⁷⁸ Pohjoismaisen vastarintaliikkeen tapahtuman yhteydessä asianomistaja ilmaisi halveksuntaansa tapahtumaa kohtaan ja sylkäisi maahan. Vastaaaja kaatoi asianomistajan ns. hyppypotkulla, jonka seurauksena asianomistaja kaatui ja kuoli vammoihin muutamaa päivää myöhemmin. Käräjäoikeudessa syyttäjä oli vaatinut rangaistuksen koventamista rasistisen vihamotiivin perusteella. Käräjäoikeus ei kuitenkaan soveltanut koventamisperustetta, koska se katsoi, ettei asianomistaja kuulunut koventamisperusteen edellyttämän suojan piiriin. Asiasta valitettiin hovioikeuteen ja hovioikeus kovensi rangaistusta vihamotiivin perusteella. Hovioikeus piti asiassa merkityksellisenä sitä, etteivät asianomistaja ja vastaaja ollut tunteneet toisiaan ennestään ja vastaajan motiivina pahoinpitelylle oli toiminut asianomistajan halveksunta mielenosoitusta kohtaan. Hovioikeuden mukaan Pohjoismaisen vastarintaliike edustaa avoimesti kansallissosialistista aatetta ja sen arvoja puolustaneella vastaajalla oli ollut teossaan rasistinen motiivi. Tapauksesta lisää ks. Jyrkkiö-Shamsi 2019, s. 53–56 ja Hyttinen – Tapani 2018, s. 20–21.

¹⁷⁹ Poliisiammattikorkeakoulun julkaisun mukaan viharikoksilla ei tarkoiteta ainoastaan valtaväestön tekoa vähemmistöä kohtaan. Ks. Peutere 2010, s. 15 ja Peutere 2008, s. 13–14. Vihavaikuttimen selvittäminen ulottuu myös henkilöihin, jotka ovat olleet teon kohteena olleen henkilön seurassa. Vihavaikuttimen tutkimisen laiminlyöminen voi johtaa EIS:n 14 ja 3 rikkomukseen. Ks. EIT:n ratkaisu Škorjanec v. Kroatia (28.3.2017).

¹⁸⁰ Valtaväestön käsitteen laajuus ei ole yksiselitteistä. On esimerkiksi epäselvää, voiko poliittiseen ideologiaan kohdistuva viha täyttää rasistisen puheen. Ks. Hyttinen – Tapani 2018; HE 317/2010 vp, s. 38; HE 44/2002 vp, s. 192–193.

¹⁸¹ Hyttinen – Tapani 2018, s. 20–21. HE 44/2002 vp, s. 192–193.

¹⁸² Ks. blogikirjoitus Hyttinen 2021. Ks. myös Hyttinen – Tapani 2018, s. 16; Hannonen – Hyttinen 2023, s. 310–313.

¹⁸³ Svensson – Bladini – Fejös – Igareda Gonzales – Pascale – Schultz – Sette – Tuzza – Wilhelm – Zentai 2021, s. 58–59.

¹⁸⁴ Yleisesti naisiin kohdistuva vihapuhe ei täytä kiihottamisrikoksen tunnusmerkistöä, koska kiihottamisrikoksien soveltamisala ei kata naisia (luku 3.2.2).

¹⁸⁵ Weston-Scheuber 2012, s. 142–143; Ollus – Tanskanen – Honkatukia – Kainulainen 2019, s. 36.

¹⁸⁶ Svensson – Bladini – Fejös – Igareda Gonzales – Pascale – Schultz – Sette – Tuzza – Wilhelm – Zentai 2021, s. 58–59.

Keskustelu siitä kuuluvatko naiset vähemmistösuojan piiriin vai eivät, on kokonaisuudessaan epäolennainen kysymys. Tämä lähestymistapa sivuuttaa täysin naisten haavoittuvuuden tietyille rikoksille ja sen, että naisiin kohdistetaan vihapuhetta juuri heidän sukupuolensa vuoksi.¹⁸⁶ Myös sukupuoleen perustuvat viharikokset vaikuttavat teon kohteena ollutta yksilöä laajemmin koko ryhmän turvallisuudentunteeseen, koska tekijä lähettää ”viestin” teolla.¹⁸⁷ *Catharine Mackinnon* on kiinnittänyt huomiota jo kauan sitten siihen, ettei oikeusjärjestelmä tunnista riittävästi sukupuolten välisiä valtasuhteita. Tällöin neutraali suhtautuminen ja ajatus ”naisista valtaväestönä” sivuuttaa täysin sen, että esimerkiksi seksuaalirikokset ovat hyvin sukupuolittuneita väkivallan muotoja, eikä yhden naisen häirintä koske vain yksilöitä.¹⁸⁸ Silti sukupuoli kategoriana puuttuu usein viharikoksien sääntelystä juuri valtaväestönäkökulman vuoksi.¹⁸⁹ Uuden sukupuoleen perustuvan vihamotiivin soveltaminen ei edellytä, että sukupuoli olisi rikoksen ainoa motiivi.¹⁹⁰ Sukupuoli voi näyttäytyä vihamotiivin arvioimisessa myös risteävästi eli osana moniperusteista syrjintää. Tällöin sukupuolen lisäksi syrjintäperusteina voi vaikuttaa esimerkiksi uhrin alkuperä.¹⁹¹

4.3 Rangaistuksen mittaaminen

4.3.1 Tekorikosoikeus rangaistuksen mittaamisen lähtökohtana

Rikosoikeudessa ajatuksista ei voida rangaista. Ainoastaan tekojen ilmentävillä motiiveilla voi olla rikosoikeudellista merkitystä.¹⁹² Toisin sanoen rikosoikeus ei pysty puuttumaan naisvihamieliseen ajatusmaailmaan, mutta vihaa ilmentävien tekojen moitittavuuden arvioinnissa motiiveilla on merkitystä. Suomessa rikosoikeus perustuu siis tekorikosoikeuteen eikä tekijärikosoikeuteen. Tekorikosoikeus lähtee olettamasta, että jokaisen rationaalisen toimijan tulee pystyä arvioimaan etukäteen tekojensa vaikuttimet ja seuraukset, jolloin tekijä

---

¹⁸⁶ Svensson – Bladini – Fejös – Igareda Gonzales – Pascale – Schultz – Sette – Tuzza – Wilhelm – Zentai 2021, s. 58–59. Fineman on tarkastellut esimerkiksi sukupuolen ja etnisen taustan merkitystä haavoittuvuuden kontekstissa, sekä valtion velvollisuudesta tunnistaa näitä tekijöitä. Finemanin ajattelun mukaan jokainen ihminen on jossain vaiheessa elämäänsä haavoittuvainen (esimerkiksi lapsena), mutta haavoittuvuus näkyy myös luokassa ja etnisessä taustassa. Ks. esimerkiksi Fineman 2008, s. 9–24; Fineman 2013, s. 26. Ks. haavoittuvuudesta myös Leskinen 2022, s. 208–209.

¹⁸⁷ Iganski 2001, s. 630; Nuotio 2015, s. 145.

¹⁸⁸ Esimerkiksi Mackinnon 1979, s. 6–7 ja MacKinnon 1987, s. 50–53.

¹⁸⁹ Weston-Scheuber 2012, s. 142–143; Ollus – Tanskanen – Honkatukia – Kainulainen 2019, s. 36.

¹⁹⁰ Usean vihamotiivin vaikutus voidaan tarvittaessa huomioida rangaistusta mitattaessa. Ks. HE 317/2010 vp, s. 38.

¹⁹¹ Moniperusteista syrjintää tunnustetaan oikeuskäytännössä edelleen huonosti. EIT on ottanut moniperusteisen syrjinnän huomioon tapauksessa B.S. v. Espanja. Tuomioistuinin piti nigerialaisen naisen taustaa erityisen haavoittavana ottaen huomioon hänen alkuperänsä, sukupuolensa ja ammatin seksityöntekijänä. Ks. perustelut B.S. v. Espanja (24.7.2012), kohta 62. Tapauksen arvioinnista myös Nieminen – Jauhola 2022, s. 180.

¹⁹² Ks. esim. Nuutila 1997, s. 67–69.

pystyy päättelemään kannattaako tekoon ryhtyä vai ei. Tekijärikosoikeudessa rikoksentekijää moititaan hänen paheksuttavasta elämäntavastaan ennemmin kuin itse teosta, jolloin rangaistus perustuu henkilön persoonallisuuteen.¹⁹³

Rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä motiivien sisällyttämistä rikoslakiin perusteltiin sillä, että motiivit ovat tekojen yleisessä arvottamisessa tärkeitä, koska ne kertovat jotakin tekijästä itsestään. Motiivit ilmentävät sitä, millainen ihminen rikoksentekijä on ja mihin hän on teollaan pyrkinyt. Esitöissä kuitenkin korostettiin, että moraalit ja rangaistuksien määrääminen tulee erottaa toisistaan. Yleinen moraalikeskustelu voi operoida paheksunnan eri vivahteilla, mutta kaikkia niitä ei voida sisällyttää rikosoikeudellisiin käytäntöihin. Koska rikoslaki ei ole moralisoinnin väline, vaan keino yhteiskunnallisten ja yksilöllisten intressien suojaamiseksi, tulee persoonallisuuspiirteisiin nojautuviin koventamisperusteisiin oikeuspoliittisista syistä suhtautua pidättyvästi. Esitöissä mainitaan hylättäviksi motiiveiksi kateus, ilkeys, ahneus, egoismi ja mustasukkaisuus.¹⁹⁴

Seuraamusharkinnassa voi kuitenkin erottaa tiettyjä tekijärikosoikeuden piirteitä.¹⁹⁵ *Ari-Matti Nuutila* korostaa, ettei tekorikosoikeuden periaate estä tekijän persoonan arvioimista. Oikeusjärjestelmämme mahdollistaa lieventävien elementtien, kuten nuoren iän, huomioimisen rangaistuksen määräämisessä. *Nuutila* kuitenkin huomauttaa, että tilanne on eri, jos rangaistus ankaroituu tekijästä riippuvista syistä.¹⁹⁶ Tekorikosoikeus mahdollistaa tekijän luonteen tarkastelun seuraamusharkinnassa myös koventamisperusteiden osalta, sillä tekijän aiempi rikostausta voidaan ottaa huomioon rangaistusta määrätessä, jos tekijä osoittaa rikosten toistuvuuden ja samankaltaisuuden johdosta piittaamattomuutta lain kieltoa kohtaan.¹⁹⁷

Myös rangaistuksen koventaminen vihamotiivin perusteella liittyy tekijän ajatusmaailmaan. Vihamotiivi kertoo nimenomaan tekijän moitittavasta asennoitumisesta teon kohteeseen. Tällöin myös vihamotiivin arvioiminen paljastaa tiettyä asennoitumista ja tekijän arvomaailmaa.¹⁹⁸ Tekorikosoikeuden lähtökohta kuitenkin edellyttää, että sukupuoleen kohdistuvan vihan tulee ilmetä teon kautta.¹⁹⁹ *Alaattinoğlu* ja *Niemi* kiinnittävät huomiota

¹⁹³ Teko- ja tekijärikosoikeudesta *Vatjus-Anttila* 2022, s. 91–93; HE 44/2002 vp, s. 188.

¹⁹⁴ HE 44/2002 vp, s. 188.

¹⁹⁵ *Yli-Hemminki* 2022, s. 216.

¹⁹⁶ *Nuutila* 1997, s. 67–69. Lain esitöissä motiivien vaikutus on etenkin rangaistusarvoa pienentävä. Esimerkiksi epäitsekäät motiivit, kuten kansalaistottelemattomuusliikkeet, voivat johtaa lievempään rangaistukseen. Ks. tarkemmin HE 44/2002 vp, s. 188.

¹⁹⁷ *Kuuliala* 2017 s. 172; *Yli-Hemminki* 2022 s. 234–235; *Matikkala* 2021 s. 236–238.

¹⁹⁸ HE 7/2021 vp, s. 8.

¹⁹⁹ *Tapani – Tolvanen – Kemppinen* 2022, s. 73.

siihen, että vaikka suomalainen rikosoikeus perustuu tekorikosoikeuteen, tapahtuvat teot aina jossakin kontekstissa.²⁰⁰ Niemen mukaan teon arvioinnissa tulisi kiinnittää tiukan pistemäisen tarkastelun sijasta huomiota teon sosiaaliseen kontekstiin.²⁰¹

Rangaistuksen koventamisen lisäksi motiiveja arvioidaan osana rangaistuksen mittaamista yleissäännöksen nojalla (RL 6:4). Seuraavaksi käsittelen mittaamisperiaatteita, jotka tuomioistuimen on huomioitava rangaistusta määrätessä. Oikeuskirjallisuudessa mittaamisperiaatteet on jaoteltu oikeudenmukaisuus- ja tarkoituksenmukaisuusperiaatteisiin.²⁰² Tarkastelen seuraavaksi oikeudenmukaisuusperiaatteisiin kuuluvia suhteellisuusperiaatetta ja yhdenvertaisuusperiaatetta.²⁰³

4.3.2 Suhteellisuusperiaate

Suhteellisuusperiaate ilmenee rikoslain 6 luvun 4 §:stä, jonka mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Suhteellisuusperiaate mainitaan myös Euroopan unionin perusoikeuskirjassa, jonka mukaan rangaistus ei saa olla epäsuhteessa rikoksen vakavuuteen nähden.²⁰⁴

Suhteellisuusperiaate näkyy rikoslaissa rangaistuksien jakona lievään, normaaliin ja törkeään tekomuotoon.²⁰⁵ Sisällöltään suhteellisuusperiaatteen ajatus on helppoa hyväksyä: rangaistusseuraamuksen tulee olla oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vakavuuteen. Rikoksen vakavuus arvioidaan teosta aiheutuneen vahingollisuuden ja vaarallisuuden seurauksena, joka tapahtuu tunnusmerkistön mukaisten seurausten arvottamisessa.²⁰⁶ *Lappi-Seppälä* jaottelee suhteellisuusperiaatteen sekä relatiiviseen näkökulmaan että absoluuttiseen näkökulmaan.²⁰⁷ Relatiivisen näkökulman mukaan suhteellisuusperiaate turvaa, ettei törkeistä rikoksista tuomita ankarampia rangaistuksia kuin lievistä rikoksista. Absoluuttinen näkökulma

---

²⁰⁰ Alaattinoğlu – Niemi 2022, s. 319–322.

²⁰¹ Niemi-Kiesiläinen 2004, s. 96–100. Niemi käsittelee teon sosiaalista kontekstia naisiin kohdistuvan väkivallan yhteydessä. Ks. teon sosiaalisesta kontekstista vaarantamisrikosten yhteydessä Nuotio 1998 s. 409. Nuotion mukaan kokonaisarvostelussa ei tule kiinnittyä hyvin tiukkaan pistemäiseen teonkäsitykseen.

²⁰² Tarkoituksenmukaisuusperiaatteilla tarkoitetaan rikosoikeuden yleis- ja erityisestävän vaikutuksen vahvistamista. Ks. lisää jaottelusta Lappi-Seppälä 2000, s. 312.

²⁰³ Kemppinen 2021, s. 19.

²⁰⁴ Euroopan unionin perusoikeuskirja artikla 49 kohta 3.

²⁰⁵ Yli-Hemminki – Melander – Nuotio 2022, s. 22.

²⁰⁶ HE 44/2002 vp, s. 187.

²⁰⁷ Matikkala puhuu sen sijaan termeistä ”kardinaalinen” ja ”ordinaalinen” suhteellisuusperiaate. Ks. Matikkala 2021, s. 218–219.

taas huomioi, että rangaistukset ovat oikeassa suhteessa rikoslajien keskinäisessä törkeysjärjestyksessä.²⁰⁸ Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset arvioidaan tuomittavimpina kuin omaisuuteen kohdistuvat rikokset.²⁰⁹

Suhteellisuusperiaatteen ytimessä on ajatus, ettei rikoksentekijälle tule antaa ankarampaa rangaistusta kuin hänen tekonsa vakavuus antaa aihetta.²¹⁰ Moitearvostelun keskiössä on tekijän syyllisyyden arvioiminen, sillä rangaistuksen määräämisen tulee vastata teon törkeyttä ja moitittavuutta eli rangaistusarvoa.²¹¹ Syyllisyys on rikosoikeudessa hankala ja monitulkintainen käsite, sillä termillä voidaan tarkoittaa eri yhteyksissä eri asioita.²¹² Syyllisyyden arvioimiseen liittyy olennaisesti myös teon vaikuttimien arviointi.²¹³

Rangaistuksen koventamisperuste ei ole ainoa tilanne, jossa teon vaikuttimia arvioidaan, koska ne tulee ottaa huomioon myös rangaistuksen mittaamisessa yleissäännöksen nojalla. Rangaistuksen mittaamiseen vaikuttaa olennaisesti myös kaksoiskvalifioinnin kielto, jonka *Ville Saarinen* luokittelee lukeutuvan suhteellisuusperiaatteen alaan.²¹⁴ Teon motiivien huomioiminen lisättiin teon mittaamisarvosteluun rikoslain (RL 6:4) vuoden 2004 uudistuksessa, jolloin se eroteltiin omaksi arvioinnin kohteeksi rikoksesta ilmenevästä muusta tekijän syyllisyyden arvioimisesta. Lakiteknisesti motiivien lisääminen ei kuitenkaan muuttanut merkittävästi oikeustilaa, sillä teon motiivit oli huomioitu moitittavuusarvioinnissa jo aiemmin osana syyllisyysarvostelua.²¹⁵ Teon vaikuttimien ja syyllisyyden eriyttämistä lain tasolla on kyseenalaistanut esimerkiksi *Jussi Matikkala*.²¹⁶ Myös *Jussi Tapani*, *Matti Tolvanen* ja *Heikki Kemppinen* huomauttavat, että syyllisyyden arvioiminen rangaistuksen mittaamisessa on hyvin hankala mittaamisperuste, sillä sen sisältö on erilainen puhuttaessa rikosoikeuden yleisten oppien syyllisyydestä. Siinä missä tahallisuuden ja tuottamuksen arvioiminen on

---

²⁰⁸ Lappi-Seppälä 2000, s. 312–313.

²⁰⁹ Lappi-Seppälä 2000, s. 312–313. Myös Yli-Hemminki – Melander – Nuotio 2022, s. 22.

²¹⁰ PeVL 56/2014 vp, s. 2–3; PeVL 16/2013 vp, s. 2; PeVL 23/1997 vp, s. 2.

²¹¹ Kaskenmäki 2005, s. 341.

²¹² Ks. esimerkiksi Hyttisen väitöskirja aiheesta, joka perustuu käsitteen monitulkintaisuuteen. Hyttinen 2015, s. 55 ja Tapani – Tolvanen 2016 s. 62.

²¹³ HE 44/2002 vp, s. 181 ja KKO 2008:85, kohta 4.

²¹⁴ Saarinen 2021, s. 2.

²¹⁵ HE 44/2002 vp, s. 181. Ks. myös Tapani – Tolvanen – Kemppinen 2022, s. 48.

²¹⁶ Matikkala 2021, s. 221.

olennaista vastuuedellytysten arvioimisessa, ei rangaistuksen mittaamisessa asialla ole niin suurta merkitystä.²¹⁷

4.3.3 Yhdenvertaisuusperiaate

Seuraamusharkinnan osalta koventamisperusteiden käyttöön liittyy paljon epämääräisyyttä, koska rikoslaki ei sisällä selkeää ohjetta, kuinka koventamisperusteen soveltaminen vaikuttaa konkreettisesti rangaistuksen määrään.²¹⁸ Yleisesti tiedetään, että koventamisperusteen käyttö vaikuttaa niin rangaistuksen pituuteen kuin rangaistuslajin valintaan, mutta tuomioistuimet eivät usein avaa ratkaisun perusteluissa rangaistuksen mittaamisen vaikutusta.²¹⁹ Esimerkiksi koventamisperusteiden osalta tuomioistuimen tehtävänä on ensiksi arvioida, minkälainen rangaistus teosta seuraa ilman koventamisperustetta, jonka jälkeen voidaan arvioida koventamisperusteen vaikutusta rangaistukseen.²²⁰ Hallituksen esityksen mukaan uusi koventamisperuste voi vaikuttaa vankeusrangaistuksen määrään korkeintaan muutaman kuukauden korotuksella ja sakkorangaistuksen osalta päiväsakkojen määrään. Vaikutusta voi olla myös rangaistuslajin valintaan.²²¹

Yhdenvertaisuusperiaatteesta säädetään rikoslain 6 luvun 3 §:ssä jonka mukaan rangaistusta määrättäessä on otettava huomioon kaikki rangaistuksen määrään ja lajiin vaikuttavat perusteet sekä rangaistuskäytännön yhtenäisyys. Rangaistuskäytännön yhtenäisyyden taustalla on perustuslain yhdenvertaisuudenvaatimus.²²² Käytännössä yhdenvertaisuus rangaistuksen määräämisessä edellyttää, että samasta teosta on annettava samanlainen tuomio riippumatta siitä, missä paikkakunnassa rikos on tehty ja kuka on rikoksen tekijä.²²³

Yhtenäisellä rangaistuskäytännöllä on katsottu olevan luottamusta lisäävä vaikutus oikeusjärjestelmää kohtaan, sillä ratkaisukäytännön ennakoitavuus ylläpitää ihmisten turvallisuudentunnetta.²²⁴ Suomessa ei ole muodostunut rangaistuksen mittaamista koskevia

---

²¹⁷ Sen sijaan rangaistuksen mittaamisessa tahallisuuden ja tuottamuksen arviointi ovat mittaamissyällisyyden kategorioita, jossa arvioidaan moitittavuuden määrittelyä, ks. tarkemmin Tapani – Tolvanen – Kemppinen 2022, s. 59.

²¹⁸ Kuuliala 2017, s. 192; Kemppinen 2021, s. 177–180.

²¹⁹ Virkkala 2004, s. 309; Kuuliala 2017, s. 177.

²²⁰ Kemppinen 2021, s. 7–8. Esimerkiksi, varkausrikoksien osalta koventamisperusteen käyttö uusimistilanteissa on katsottu vaikuttavan rangaistuksen määrää korottavasti noin 30–50 prosenttia. Virkkala 2004, s. 309; Kuuliala 2017, s. 177.

²²¹ HE 7/2021 vp, s. 16.

²²² Matikkala 2021, s. 211.

²²³ Melander jaottelee yhdenvertaisuusperiaatteen kattavan henkilöllisen ja alueellisen ulottuvuuden rangaistuksen määräämisessä. Ks. tarkemmin Melander 2011, s. 188.

²²⁴ Matikkala 2021, s. 116.

suosituksia, jotka sitoisivat tuomioistuimia. Tietyvästi ainoastaan huumausainerikoksien osalta on käytössä vakiintuneet rangaistustaulukot, joiden avulla voidaan arvioida huumausainerikoksen törkeyden aste.²²⁵ Tällaisten epävirallisten taulukoiden käyttöä on kuitenkin kritisoitu, sillä laillisuusperiaate edellyttää rangaistusseuraamuksen kirjaamisen lakiin.²²⁶

Lainkäytön yhtenäisyyttä ja yhdenvertaisuutta on pyritty edistämään normaalirangaistusajattelulla.²²⁷ Normaalirangaistuksella tarkoitetaan sitä, että tuomioistuinikäytännössä muodostuu rikoksia varten normaalirangaistusvyöhyke, jolloin käsillä olevaa tapausta tulisi aina verrata rikoksen keskimääräiseen tekotapaan. Rangaistus tuomitaan siten sillä perusteella, miten kyseinen tapaus poikkeaa tekotavaltaan joko lievempään tai törkeämpään suuntaan.²²⁸ Periaatteella pyritään luomaan rangaistuksen mittaamiselle aina tietty lähtökohta ja kiintopiste, joka haetaan oikeuskäytännöstä.²²⁹ Normaalirangaistusajattelun hyödyntäminen edellyttää tuomioistuimilta ymmärrystä rikoksien törkeysarvostelusta. Erityisesti tuomarin tulee itse kokemuksen perusteella arvioida mikä on tyypillinen rangaistusvyöhyke ja rikoksen törkeysarvostelu kussakin tilanteessa.²³⁰ Rangaistuskäytännön seurannoissa on huomattu, että rangaistusasteikon käytetyin osa on asteikon alkupää.²³¹

Tuomioistuimien tuleekin virkavelvollisuuden nojalla noudattaa rangaistuskäytännön yhtenäisyyttä.²³² Todellisuudessa yhdenvertaisuusperiaatteen täydellinen noudattaminen on lähes mahdotonta, sillä harvoin tapaukset ja olosuhteet muistuttavat lähes identtisesti toisiaan. Periaatetta onkin lähestytty nopeasti siten, että riittää, että tapaukset muistuttavat toisiaan olennaisilta osiltaan.²³³ Rangaistuskäytännön yhtenäisyydestä poiketessa tuomarin on

---

²²⁵ Myös poliisilla on käytössä sakkorikoksien kohdalla ohjemuotoisia käsikirjoja. Ks. Melander 2011, s. 190–191; Kemppinen 2021, s. 26.

²²⁶ Melander 2011, s. 190–191.

²²⁷ Oikeuskirjallisuudessa normaalirangaistuksesta käytetään myös nimitystä tyyppirangaistusajattelu ks. esimerkiksi Tapani – Tolvanen 2016, s. 22–24. Normaalirangaistusajatus luotiin vuoden 1976 rangaistuksen mittaamissäännösten uudistuksessa (HE 125/1975 II vp), jonka tarkoituksena oli lisätä oikeusjärjestelmän ennakoitavuutta sekä yhdenvertaisuutta.

²²⁸ Kemppinen 2021, s. 27.

²²⁹ HE 44/2002 vp, s. 168.

²³⁰ Tapani – Tolvanen – Kemppinen 2022, s. 32.

²³¹ Tämä johtuu siitä, että rikosjakautumissa lievät tekemuodot ovat yleisempiä kuin törkeät. Sen sijaan rangaistusasteikkojen loppuosa eli enimmäisrangaistuksien käyttö on tarkoitettu törkeimmille tekemuodoille, joten on tarkoituksenmukaista, että rangaistusasteikossa on liukumavaraa. Ks. esimerkiksi HE 44/2002 vp, s. 179.

²³² Korkeimman oikeuden KKO 1973 II 73 tapauksessa kahden tuomarin katsottiin syyllistyneen virkarikokseen epäyhtenäisestä rangaistuskäytännöstä. Korkein oikeus on useissa ratkaisuisa todennut, että rangaistuskäytännön yhtenäisyyteen pyrittäessä olennaista on verrata kysymyksessä olevaa tekoa muihin samankaltaisiin tekoihin ja ottaa huomioon niissä mitatut rangaistukset. Ks. esimerkiksi KKO 2014:91, kohta 7 ja KKO 2020:33, kohta 37.

²³³ Lappi-Seppälä 2000, s. 318; Tapani – Tolvanen – Kemppinen 2022, s. 29–30.

punnittava, seuraako poikkeamisesta syytetylle enemmän etua vai haittaa. Etenkin rangaistuskäytännöstä poikkeamiseen syytetyt haitaksi tulisi *Matikkalan* mukaan suhtautua ankarasti. Kyse on kuitenkin aina tilannekohtaisesta harkinnasta, eikä rangaistustason maltillinen korottaminen edellytä lainsäädäntötoimia, mikäli rangaistukset ovat aiemmin olleet hyvin alhaisia.²³⁴

Tuomareille annettu laaja harkintavalta koventamisperusteiden soveltamisessa voi johtaa epäyhtenäiseen oikeuskäytäntöön ja siihen, ettei koventamisperusteita käytetä, vaikka siihen olisi peruste. *Kemppinen* on väitöskirjassaan kritisoinut sitä, etteivät tuomioistuimet perustelee riittävästi koventamisperusteen vaikutusta rangaistuksen määrään.²³⁵ Uuden sukupuoleen perustuvan koventamisperusteen osalta olisi tärkeää perustella huolellisesti, mikä vaikutus koventamisperusteella on rangaistuksen määrään.

4.4 Rangaistuksen koventamisen oikeutus

Tässä luvussa pohdin, onko rangaistuksen koventamisessa ylipäänsä mitään järkeä. Perinteisesti rikosoikeudellisessa keskustelussa rangaistuksen koventamiseen ja ankariin rangaistuksiin suhtaudutaan pidättäytyneesti. Tämä liittyy laajempaan kehitykseen, jossa rangaistuksen sovitusteorioista on siirrytty preventioteorioihin ja kommunikatiivisiin teorioihin. Kommunikatiivisten rangaistusteorioiden mukaan rangaistuksen tehtävänä on ilmaista rikosentekijää kohtaan moite hänen paheksuntaansa aiheuttavastaan teosta.²³⁶ Rangaistuksen ankaroittamista voidaan perustella teon paheksuttavuuden arvioimisella; mitä paheksuttavampi teko sitä ankarampi rangaistus.²³⁷

Rangaistuksen koventamisperusteen laajentamista on vaikea sijoittaa rangaistusteorioihin. Yhtäältä siinä on piirteitä sovitusteorioista, kun rangaistusta ankaroitetaan. Toisaalta koventamisella voidaan nähdä olevan preventiivisiä pyrkimyksiä, sillä ankaramman rangaistuksen tarkoituksena on saada tekijä pidättäytymään vastaavien rikoksien tekemisestä tulevaisuudessa. Tämä perustelu ei tosin täysin vakuuta, sillä rikosoikeudessa ajatellaan, että

---

²³⁴ Matikkala 2021, s. 215.

²³⁵ Kemppinen 2021, s. 177–180.

²³⁶ Melander 2008, s. 184. Rikosoikeudessa kommunikatiivisten teorioiden merkkihenkilönä voidaan pitää Anthony Duffia. Ks. Duff 2001, s. 80–88.

²³⁷ Rangaistusteorioista tarkemmin ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 31–40. Rikosoikeudessa ajatellaan, että rikosoikeuden tehtävänä on vahvistaa, luoda ja ylläpitää moraalialueita sanktioimalla tietynlaisen käyttäytymisen yhteiskunnassa. Tiettyjen tekojen rankaiseminen lähettää viestin teon moitittavuudesta ja näin vahvistaa ihmisten moraalikäsitystä.

rangaistuksen koventaminen harvoin saa tekijän pidättäytymään teosta.²³⁸ Ehkä luontevimmin koventamisperusteen lisääminen istuu yhteen kommunikaatiivisten teorioiden kanssa, jossa tarkoituksena on viestiä teon paheksuttavuudesta tekijälle ja katumuksen kautta tekijä muuttaa käytöstään.

Kriminalisointiperiaatteet asettavat reunaehdot kriminalisoinneille.²³⁹ Sukupuolen koventamisperusteen käyttöä kritisoitiin kriminalisointiperiaatteiden valossa, sillä sen katsottiin sisältävän symbolisen rikoslain elementtejä ja olevan ultima ratio -periaatteen vastainen. *Melanderin* mukaan symbolisella rikoslainsäädännöksellä tarkoitetaan tilannetta, jossa säännöksen tarkoituksena on ”välittää tietynlainen viesti”. Kuitenkin sääntelyn tarpeellisuutta voidaan kritisoida, jos voimassa oleva lainsäädäntö kattaa jo kriminalisoinnin.²⁴⁰ Symbolisen rikoslainsäädännön kiellosta ei säädetä missään, vaan se on saanut sisältönsä perustuslakivaliokunnan lausunnoissa.²⁴¹ Kriminalisointia ei tulisi käyttää, jos tiedetään, ettei kriminalisoinnilla olisi tosiasiasa vaikutusta. Tämän takia symbolisen kriminalisoinnin käyttö edellyttää erityistä syytä ja punnintaa kriminalisointiperiaatteiden osalta.²⁴²

Ultima ratio -periaate edellyttää rikosoikeuden käyttöä viimesijaisena keinona.²⁴³ Periaatteen mukaan rikosoikeutta voidaan käyttää ainoastaan, jos tavoite ei ole saavutettavissa muulla vähemmän rajoittavalla keinolla kuin kriminalisoinnilla.²⁴⁴ Ultima ratio -periaate tulee kyseeseen etenkin erilliskriminalisointien, kuten esimerkiksi sukuelinten silvonnan, kohdalla. Kansainvälistyminen ja sosiaalisen median merkitys ovat johtaneet siihen, että julkinen paine puuttua rikosoikeudellisiin ilmiöihin on kasvanut. Rikosoikeudellisiin ilmiöihin voidaan haluta puuttua nopeasti erilliskriminalisoinnilla, koventamalla rangaistuksia tai muuten lisäämällä sääntelyn määrää. Nämä voivat olla poliitikoille helppoja ja suosittuja ratkaisuja, mutta vaarana on hätiköity lainvalmisteluprosessi, joka johtaa vain julistuksenomaiseen lopputulemaan. Tämä voi näyttäytyä ultima ratio -periaatteen valossa ongelmalliselta.²⁴⁵

---

²³⁸ Yli-Hemminki – Melander – Nuotio 2022, s. 11–17.

²³⁹ Sakari Melanderin väitöskirja on keskeisin tutkimus kriminalisointiperiaatteista, Melander 2008. Ks. myös Melander 2009, s. 1181.

²⁴⁰ Melander on käsitellyt väitöskirjassaan symbolisen kiellon merkitystä osana kriminalisointiperiaatteita. Symbolisesta rikoslainsäädännön kiellosta ei ole mainintaa perustuslaissa tai rikoslaissa eikä sen esitöissä. Melander 2008, s. 364–367.

²⁴¹ Perustuslakivaliokunta on suhtautunut kielteisesti rikoslainkäyttöön symbolisen viestin vuoksi esimerkiksi lausunnoissaan PeVL 29/2001 vp; PeVL 29/2002 vp; PeVL 5/2009 vp.

²⁴² Melander 2008, s. 364–367.

²⁴³ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 103.

²⁴⁴ Nuutila 1997, s. 44–46; Melander 2008, s. 392.

²⁴⁵ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 105.

Myös sukupuolen koventamisperusteen lain esitöissä korostettiin, ettei kriminalisointiperiaatteiden valossa rikoslakia tulisi käyttää symbolisiin lainsäädäntömuutoksiin.²⁴⁶ Teon vaikuttimet sukupuolen osalta on periaatteessa ollut mahdollista huomioida rikoslain 6 luvun 4 §:n syyllisyysarvostelun kautta tai arvioida sukupuolta koventamisperusteiden ”muuna rinnasteisena vaikuttimena”. Tällaisesta oikeuskäytännöstä ei ole kuitenkaan tietoa, eikä kohtia ole tiettävästi koskaan näin sovellettu.²⁴⁷ Rikosoikeuden asiantuntijoista *Hyttinen*, *Tolvanen* ja *Melander* kritisoivat asiantuntijalausunnoissaan sukupuolen koventamisperusteen symbolista vaikutusta, sillä vaikutin olisi jo voitu huomioida lain soveltamisessa. *Hyttinen* ja *Tolvanen* suhtautuvat kielteisesti myös siihen, että rikoslailla pyrittäisiin muokkaamaan ihmisten asenteita ja sitä käytettäisiin kasvatukselliseen tarkoitukseen.²⁴⁸

Tuomas Ojanen antoi valtiosääntöoikeudellisen asiantuntijalausunnon, jossa hän otti kantaa symboliseen rikoslain käyttöön.²⁴⁹ Lausunnossaan *Ojanen* huomauttaa, että uuden koventamisperusteen tavoitteet ovat selvästi hyväksyttäviä ja sallittuja perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaan. *Ojanen* huomauttaa kuitenkin, että rikoslaki mahdollistaa teon vaikuttimen huomioimisen yleissäännöksen mukaisesti, eikä koventamisperuste täten ole välttämätön tavoitteiden pääsemisen kannalta. *Ojanen* ei katsonut uudessa koventamisperusteessa olevan ongelmaa symbolisen lainsäädännön näkökulmasta.²⁵⁰

Lakivaliokunta korosti mietinnössään, ettei uuden koventamisperusteen tarkoituksena ole ainoastaan vaikuttaa asenteisiin vaan myös selkeyttää oikeustilaa. Lisäksi sukupuolen lisääminen koventamisperusteeseen on rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja tarkkarajaisuusperiaatteen vuoksi olennaista.²⁵¹

---

²⁴⁶ HE 7/2021 vp, s. 15.

²⁴⁷ HE 7/2021 vp, s. 12.

²⁴⁸ Ks. Tolvasen ja Hyttisen valiokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp, s. 2.

²⁴⁹ LaVM 16/2022 vp, s. 3. Eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentissa on säädetty siitä, että jos valiokunnassa valmistelevasti käsiteltävän lakiehdotuksen tai muun asian perustuslainmukaisuudesta tai suhteesta ihmisoikeussopimukseen on epäselvyyttä, valiokunnan tulee pyytää asiasta lausunto perustuslakivaliokunnalta. Lausunnoissa nousseen rikoslain symbolisen kiellon näkökulmasta lakivaliokunta pyysi valtiosääntöoikeuden asiantuntijaa arvioimaan tuleeko asiassa pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto. *Ojanen* antoi valtiosääntöoikeudellisen asiantuntijalausunnon ja vastusti asiassa perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytämistä. *Ojasen* mukaan perustuslakivaliokunnan lausuntoja tulee tulkita supistavasti ja tiukasti asiayhteydessään, eikä niistä tule tehdä suurempia johtopäätöksiä perustuslain kielloista kriminalisointiperiaatteiden suhteen.

²⁵⁰ Tuomas Ojasen valiokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE/2021 vp, s. 2–5.

²⁵¹ LaVM 16/2022 vp, s. 4.

Koventamisperusteiden oikeutus kumpuaa lähtökohdasta, että suvaitsemattomuudesta johtuvaan vihamielisyyteen tulisi rikosoikeudellisesti suhtautua keskimääräistä ankarammin. Vihamotiivin takia tehty rikos saattaa herättää uhrissaan vakavia pelkotiloja, koska hän ei ole joutunut rikoksen uhriksi sattumalta.²⁵² Lain esitöissä korostettiin myös väkivallan uhan kasvua yhtenä merkittävänä syynä, joka oikeuttaa viharikoksien ankaramman kohtelun. Viharikokset ovat usein myös hyvin suunniteltuja verrattuna esimerkiksi hetken mielijohteesta tehtyihin rikoksiin.²⁵³

Symboliseen rikoslain kieltoon ja ultima ratio -periaatteeseen voidaan kuitenkin takertua liiaksi. *Matikkala* huomauttaa, että kansainväliset määräykset voivat edellyttää raskauttavien tekijöiden huomioimisen rangaistusta määrättäessä. Tällaisia määräyksiä voi olla esimerkiksi Istanbulin sopimuksessa ja sen 46 artiklan kappaleessa tarkoitettu lähisuhdeväkivalta, jolloin se voi tulla arvioitavaksi rangaistusta korottavana seikkana.²⁵⁴ *Nousiaisen* ja *Pentikäisen* mukaan Suomessa suhtaudutaan penseästi kansainvälisten velvoitteiden kriminalisointivaatimukseen ja naisiin kohdistuvaan väkivaltaan reagoidaan hitaasti. Uusia kriminalisointeja pyritään välttämään mahdollisimman pitkään ultima ratio -periaatteeseen vedoten ja korostetaan näkökulmaa, jonka mukaan rikoslaki jo kattaa sääntelyn.²⁵⁵ Täten kriminalisointiperiaatteisiin vetoaminen näyttäytyy tarpeellisten uudistusten jarruttamisena.²⁵⁶

Olen sitä mieltä, että sukupuolen lisääminen rangaistuksen koventamisperusteisiin oli symbolisen lain kiellon ja ultima ratio -periaatteen näkökulmasta hyväksyttävä toimi. Uusi koventamisperuste ei ole pelkkä viesti, vaan se myös selkeyttää oikeustilaa, sillä vihavaikuttimen soveltaminen valtaväestöön oli tulkinnanvaraista. Rikosoikeuden asiantuntijoiden esittämä kritiikki osuu siinä oikeaan, että uudistuksen vaikutus tulee todennäköisesti olemaan pieni. Uusi koventamisperuste on askel oikeaan suuntaan, mutta se ei ole tehokas keino puuttua sukupuoleen perustuvaan vihaan. Koventamisperuste kattaa ainoastaan sukupuoleen perustuvasta vihasta tehdyn rikoksen, kuten kunnianloukkauksen tai pahoinpitelyn. Sen sijaan rangaistavan toiminnan alaa ei päätetty laajentaa esimerkiksi muuttamalla kiihottamisrikossäännöstä. Koventamisperuste ei myöskään sovellu

---

²⁵² HE 44/2002 vp, s. 192; HE 317/2010 vp, s. 32.

²⁵³ HE 44/2002 vp, s. 190–193.

²⁵⁴ *Matikkala* 2021, s. 221–222. Ks. myös KKO 2020:20 ja KKO 2021:20

²⁵⁵ *Nousiainen – Pentikäinen* 2017, s. 59–60.

²⁵⁶ Ks. myös Niemi seksuaalisen häirinnän kontekstissa. Niemen mukaan on virheellistä vedota kriminalisointiperiaatteisiin ja samalla väittää, että rikosoikeus jo kattaa ilmiön. Niemi 2019, s. 24–25. Ks. myös Leskinen 2022, s. 149–157.

lähisuhdeväkivaltaan, jota voidaan pitää keskeisenä puutteena. Säätelyratkaisu on myös lyhytnäköinen, kun otetaan huomioon EU:ssa vireillä olevat lainsäädäntöhankkeet.²⁵⁷ Rikosoikeuden asiantuntijoiden tulisi uudistusten jarruttamisen sijasta pyrkiä ratkaisukeskeisesti miettimään toimivaa lainsäädäntöä, jolla pystyttäisiin puuttamaan sukupuoleen perustuvaan vihaan.

---

²⁵⁷ Ks. esimerkiksi Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta COM(2022) 105 final; komission tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle: Osallistavampi ja suojelevampi Eurooppa EU-rikosten luettelon laajentaminen kattamaan vihapuheen ja viharikokset COM(2021) 777 final.

5 Vihamotiivin arvioiminen rikosprosessissa

5.1 Vihamotiivin näyttäminen

5.1.1 Yleistä näyttökynnyksestä

Aiemmissa luvuissa olen tarkastellut rangaistuksen koventamista teoriassa. Tässä luvussa käsittelen sitä, miten vihamotiivin voidaan näyttää ja tunnistaa rikosprosessissa. Uudella sukupuoleen perustuvalla koventamisperusteella ei ole merkitystä, jos lainsäädäntöä ei kuitenkaan tosiasiallisesti sovelleta tuomioistuimessa. Tarkoitukseni on kehittää indikaattoreita sukupuoleen perustuvan vihamotiivin tunnistamiseksi, jotta uutta säännöstä voitaisiin soveltaa paremmin käytännössä. Etenkin lain esitöissä ja asiantuntijanlausunnoissa ilmaistiin etukäteen huoli koventamisperusteen soveltamisen näyttökysymyksistä.²⁵⁸

Näytön arvioimisesta säädetään oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 17 luvun 3 §:ssä, jossa määritellään todistustaakan jakautuminen sekä näyttökynnys rikosasioissa. Rikosasioissa todistustaakka jakautuu akkusatorisessa järjestelmässä syyttäjälle, jonka tehtävänä on näyttää toteen ne seikat, joihin hänen rangaistusvaatimuksensa perustuu.²⁵⁹ Sen sijaan syytetyllä itsellään ei ole itsekriminointisuojan perusteella velvollisuutta myötävaikuttaa oman syyllisyytensä selvittämisessä ja epäilyllä on oikeus vaieta asian selvittelyssä.²⁶⁰ Syytetyllä ei ole myöskään velvollisuutta esittää syyttömyyttään tukevaa näyttöä. Hänellä on kuitenkin oikeus esittää rangaistusvaatimuksen torjumiseksi oma kertomuksensa vaihtoehtoisen tapahtumakulun näyttämiseksi ja esittää muita todisteita.²⁶¹ Oikeuskäytännössä on kuitenkin ilmennyt tilanteita, joissa syytetyn voidaan edellyttää selvittävän niitä seikkoja, joihin hän on itse puolustuksessaan vedonnut.²⁶²

Etenkin koventamisperusteiden soveltamistilanteessa syytetyn voidaan odottaa esittävän rasistisen motiivin osalta kannanottoa siitä, ettei teko johtunut rasistisesta motiivista tai että

---

²⁵⁸ HE 7/2021 vp, s. 21; LaVM 16/2022 vp, s. 5. Hallituksen esityksestä annetuista asiantuntijalausunnoista ks. Poliisihallitus, Oulun käräjäoikeus, Valtakunnansyyttäjän toimisto, professori Kimmo Nuotio, professori Matti Tolvanen, Miesten tasa-arvo ry ja Miessakit ry.

²⁵⁹ Fredman – Kanerva – Tolvanen – Viitanen 2020, s. 15; HE 82/1995 vp, s. 83.

²⁶⁰ Kyseessä on keskeinen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus, jota turvaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla sekä perustuslain 21 §:n 1 momentti. Ks myös KKO 2021:73, kohta 11 ja 12.

²⁶¹ KKO 2016:97, kohta 7.

²⁶² KKO 2018:3, kohta 15; KKO 2019:2, kohta 10.

tekoon on vaikuttanut joku toinen motiivi. Korkein oikeus perusteli tätä lähtökohtaa seuraavasti ratkaisussa KKO 2020:32:

”Jos syyttäjän esittämä näyttö viittaa vahvasti siihen, että rikos on tehty rasistisesta vaikuttimesta, tulee näyttöä arvioitaessa näin ollen harkittavaksi myös se, onko vastaaja saattanut uskottavaksi, että rikoksen tekeminen on johtunut yksinomaan jostakin muusta vaikuttimesta. Vastaajan selitysvelvollisuutta harkittaessa on toisaalta otettava huomioon yleinen tieto siitä, että varsinkin lievemmat väkivaltarikokset saavat usein alkunsa hetken mielijohteesta tai objektiivisesti arvioiden vähäpätöiseltä vaikuttavista ärsykkeistä ja ettei rikokselle siis välttämättä aina ole mitään järkevästi selitettävissä olevaa motiivia.”²⁶³

Tarja Koskela ja *Jussi Karkkulainen* ovat kritisoineet ratkaisun seurauksia syytetyn oikeusturvan kannalta. *Koskelan* mukaan vastaajalla on ratkaisun jälkeen korkeampi velvollisuus esittää näyttöä sen puolesta, ettei teko johtunut rasistisesta motiivista. Pelkästään motiivin kiistäminen ei riitä estämään koventamisperusteen käyttöä, jos syyttäjän esittämä näyttö on riittävän vahvaa.²⁶⁴ *Karkkulainen* pohtii ratkaisun vaikutusta tilanteessa, jossa syytetty kiistää teon kokonaan tai vaikenee asiasta. Tällöin syytetty on itsekriminointisuojaan kannalta hyvin hankalassa tilanteessa, sillä hän ei voi antaa tunnustusta teolle tai esittää näyttöä sellaisesta asiasta, jota hän ei ole tehnyt eikä luonnollisesti auttaa teon selvittämisessä.²⁶⁵

Siinä missä todistustaakka määrittää kummalle osapuolelle haitta todisteen näyttämisen jättämisestä koituu, näyttökynnys määrittää kuinka vahvaa näyttöä langettavan tuomion toteen näyttäminen edellyttää.²⁶⁶ Rikosasioissa näyttökynnys edellyttää, ettei vastaajan syyllisyydestä jää varteenotettavaa epäilyä.²⁶⁷ Näyttötaakasta käytetään myös nimitystä tuomitsemiskynnys tai näyttövaatimus.²⁶⁸ Aiemmin rikosasioissa näyttövaatimukseen sovellettiin ”täyden näytön” -vaatimusta, mutta sen käytöstä on siirrytty oikeuskäytännössä vakiintuneen määritelmän kautta varteenotettavan epäilyksen käsitteeseen.²⁶⁹ Nykyinen näyttökynnyksen aste on muotoutunut

---

²⁶³ KKO 2020:32, kohta 13.

²⁶⁴ Koskela 2021, s. 265–266.

²⁶⁵ Karkkulainen 2022, s. 44.

²⁶⁶ Rudanko 2020, s. 156.

²⁶⁷ Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa vastaava ilmaisu on utom rimligt tvivel. Englanniksi ilmaisu on beyond reasonable doubt.

²⁶⁸ Rudanko 2020, s. 156.

²⁶⁹ HE 46/2014 vp, s. 49.

erityisesti korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2002:47, joka kirjattiin myös oikeudenkäymiskaaren uudistamisen yhteydessä lakiin (OK 17:3.2).²⁷⁰

Vaikka oikeudenkäynnin ratkaisussa pyritään pääsemään mahdollisimman lähelle aineellista totuutta, se ei aina ole mahdollista inhimillisten arviointivaikeuksien vuoksi. Tämän vuoksi aineellisen totuuden sijaan oikeudenkäynnissä pyritään prosessuaaliseen totuuteen, jolloin tuomioistuimen on valittava paras mahdollinen ratkaisu, johon näytön perusteella voidaan päätyä.²⁷¹ *Jaakko Jonkan* mukaan rikosprosessin optimointikäskyt edellyttävät, että rikosoikeudellinen vastuu toteutuu tehokkaasti, mutta samalla jokaisen oikeusturvavaatimukset huomioiden.²⁷² Näiden intressien tasapainottelussa rikosoikeudenkäynnissä kulmakivenä on kuitenkin syytetyn edun huomioiminen, sillä syyttömän rankaisemista voidaan pitää yhteiskunnallisesti vaarallisempaa kuin syyllisen vapauttamista.²⁷³ Näin ollen epäselvissä näyttötilanteissa syyte on hylättävä siltä osin kuin se on jäänyt täyttämättä ja asia on ratkaistava syytetyn eduksi (in dubio pro reo -periaate).²⁷⁴

5.1.2 Vihamotiivin näyttökynnys

Oikeustieteessä ei ole yksimielisyyttä siitä, tulisiko rikosoikeudessa näyttökynnystä arvioida muuttumattomana vai tilannesidonnaisena riippuen jutun seikoista.²⁷⁵ Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että lainsäätäjällä on mahdollisuus säätää eri tilanteisiin soveltuvia näyttövaatimuksia, mutta laissa itsessään ei määritellä näyttökynnyksen joustavuudesta eri tilanteissa.²⁷⁶ Oikeudenkäymiskaaren vuoden 2015 uudistamisen yhteydessä ei myöskään otettu kantaa tähän ikuisuusksymykseen.²⁷⁷

Näyttökynnyksen osalta on esitetty, että se voisi vaihdella riippuen siitä missä oikeudenkäynnin vaiheessa ollaan tai minkä laatuista asiasta tapauksessa on kyse. Toisin sanoen syyllisysharkinnassa, jossa määritellään rikosoikeudellisen vastuun täyttymistä, tulee

---

²⁷⁰Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2002:47 vakiinnutti suomalaisen rikosoikeuteen tuomitsemiskynnykseksi ”ei varteenotettavaa epäilystä”, joka on myös oikeudenkäymiskaaren vuoden 2015 uudistuksen myötä kirjattu sananmukaisesti lakiin (OK 17:3.2).

²⁷¹ Ks. varmuusperiaatteesta ja prosessuaalisesta totuudesta Vuorenperä – Virolainen 2021.

²⁷² Jonkka arvioi näiden rikosprosessuaalisten intressien olevan jatkuvassa ristiriidassa. Ks. tarkemmin Jonkka 1991, s. 252–253. Tulkinnasta myös Ylevä 2012, s. 797–807.

²⁷³ HE 82/1995 vp, s. 83.

²⁷⁴ Tarkemmin in dubio pro reo -periaatteesta ks. Jonkka 1991, s. 238–239.

²⁷⁵ Rudanko on väitöskirjassaan syventynyt tuomitsemiskynnyksen joustavuuteen tarkemmin ks. Rudanko 2020, s. 171–198. Ks. myös Pölönen – Tapanila 2015, s. 133–136.

²⁷⁶ Jonkka 1991, s. 74.

²⁷⁷ Pölönen – Tapanila 2015, s. 134.

edellyttää korkeampaa näyttövaatimusta kuin seuraamusharkinnan osalta, jolloin syyllisyyskysymys on jo ratkennut. Oikeustieteessä on esitetty, että seuraamusharkinnan puolella näytöltä ei odoteta yhtä suurta vakuuttavuutta varsinkin, jos näyttöä on erityisen vaikea saada. Tämän lisäksi näyttökynnyksen osalta oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että vähäisissä rikosasioissa on mahdollista soveltaa lievempää tuomitsemiskynnystä asiaan liittyvän vähäisemmän selvittämistäntressin takia.²⁷⁸ Näin ollen tuomitsemiskynnyksen jouston voidaan katsoa olevan mahdollista, mutta jouston käyttämisen rajat ovat hyvin hämärät.

Tilanteessa, jossa pohditaan koventamisperusteen käyttöä on huomioitava, että vastaajan on jo katsottu syyllistyneen tekoon ilman varteenotettavaa epäilyä. Laissa ei kuitenkaan määritellä, mikä on riittävä määrä näyttöä koventamisperusteen soveltamiselle. *Ilkka Rautio* ja *Dan Frände* katsovat, että rangaistuksen määräämisen osaratkaisuisissa ei tarvitse noudattaa varsinaista näyttökynnyksen rajaa. Sen sijaan tuomioistuin voi tehdä ratkaisun harkintansa mukaan tapauksen faktojen perusteella.²⁷⁹ *Jonkka* puoltaa joustavaa näyttökynnystä tilanteissa, joissa näytön saaminen on poikkeuksellisen hankalaa tai jos kyse ei ole ratkaisevista osatekijöistä.²⁸⁰ *Hannu Tapani Klamin* mukaan rikoksen vakavuus on näyttökynnystä korottava tekijä.²⁸¹

Tilanne on kuitenkin selkeytynyt koventamisperusteen osalta, sillä korkein oikeus antoi merkittävän ennakkotapauksen KKO 2020:32, joka puoltaa toisenlaista lähestymistapaa. Tapaus koski rasistisen motiivin koventamista sekä näytön arviointia. Ratkaisussa korkein oikeus on todennut, että koventamisperusteen soveltamisen tulee noudattaa näyttövaatimusta, joka rinnastuu rangaistusvastuun perusteeksi vedottuja seikkoja koskevaan tuomitsemiskynnykseen.²⁸²

KKO 2020:32: Tapauksessa A:n ja B:n syyksi oli luettu C:hen kohdistunut tapon yritys. Tekoja oli edeltänyt rasistinen puhe ja A oli lisäksi sanallisesti uhannut tappaa C:n. Käräjäoikeus katsoi, että asiassa oli jäänyt näyttämättä rasistisen vaikuttimen olemassaolo ja siten hylkäsi syyttäjän vaatimuksen koventamisperusteen soveltamisesta. Hovioikeus katsoi, että todistajan kertomus rasistisesta huutelusta tuki väitettä, että C oli joutunut rikoksen uhriksi ihoväriinsä ja ulkomaalaistaustansa vuoksi. Hovioikeus korotti vastaajien rangaistuksia neljällä kuukaudella.

---

²⁷⁸ Pölönen – Tapanila 2015, s. 134–135.

²⁷⁹ Frände – Rautio 2020, s. 40.

²⁸⁰ Jonkka 1991, s. 120; Ylevä 2012, s. 803.

²⁸¹ Klami 2000, s. 39; ks. myös Ylevä 2012, s. 803.

²⁸² KKO 2020:32, kohta 10.

A:lle ja B:lle myönnettiin valituslupa korkeimpaan oikeuteen koventamisperusteen soveltamisesta ja näytön arvioimisesta. Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden tuomiota, sillä esitetty näyttö tuki vahvasti sitä, että C:n oli valikoitunut uhriksi ihonvärinsä ja etnisen alkuperänsä vuoksi. A ja B eivät myöskään esittäneet menettelylleen uskottavaa vaihtoehtoja selitystä. Korkeimman oikeuden mukaan vihamotiivin osalta koventamisperusteen soveltamisen tulee noudattaa näyttövaatimusta, joka rinnastuu rangaistusvastuun perusteeksi vedottuja seikkoja koskevaan tuomitsemiskynnykseen.

Korkein oikeus arvioi myös tekijöitä, jotka ilmentävät rasistista motiivia. Teon vaikuttimia voi etsiä vastaajan omasta ilmoituksesta tai ulkoisesti havaittavien seikkojen perusteella. Etenkin teon läheisyydessä ilmaistut rasistiset nimitykset voivat viestiä vihavaikuttimesta. Korkein oikeus korosti, että varsinkin jos rasistinen nimittely on kohdistettu vastaajalle entuudestaan tuntemattomaan henkilöön, nimittely ja teko-olosuhteet muodostavat yhdessä vahvan näytön rasistisesta vaikuttimesta.²⁸³

Tuomioistuimen tulee ratkaista koventamisperusteen olemassaolo vihavaikuttimen osalta aina yksittäisten olosuhteiden valossa.²⁸⁴ Tällöin myös sukupuolta koskevassa vihamotiivin arvioinnissa tullaan käyttämään tuomitsemiskynnykseen rinnastuvaa näyttövaatimusta. Näin ollen koventamisperusteiden näyttövaatimus on asetettu vihamotiivien osalta erittäin korkeaksi.

5.2 Vihamotiivin tunnistaminen

5.2.1 Viharikosluokitus ja motiivin tunnistaminen esitutkinnassa

Rikosprosessi voidaan ymmärtää sekä laajassa että suppeassa merkityksessä. Laajan merkityksen mukaan rikosprosessin vaiheita ovat 1) esitutkinta, 2) syyteharkinta, 3) oikeudenkäynti tuomioistuimessa ja 4) rikosoikeudellisten seuraamuksien täytäntöönpano. Sen sijaan suppealla merkityksellä tarkoitetaan rikosasian käsittelyä tuomioistuimessa.²⁸⁵ Esitutkintalain (805/2011, ETL 3:3.1) mukaan poliisin on toimitettava esitutkinta, kun on syytä epäillä, että rikos on tehty.

Poliisi käyttää rikosilmoitusten tekemisessä viharikosluokitusta. Poliisilla on ollut vuodesta 2011 lähtien ohjeistus käyttää viharikosluokitusta tilanteissa, joissa kuka tahansa tilanteessa ollut henkilö pitää vihamotiivia mahdollisena.²⁸⁶ Ohje ei ole kuitenkaan velvoittava, koska rikosilmoituksen voi tehdä myös ilman viharikosluokitusta, eikä virheellisestä käyttämisestä

²⁸³ Olen tiivistänyt ratkaisun olennaisilta osiltaan.

²⁸⁴ LaVM 16/2022 vp, s. 5.

²⁸⁵ Fredman – Kanerva – Tolvanen – Viitanen 2020, s. 15.

²⁸⁶ Juutinen 2021, s. 16.

jättämisestä tule seurauksia.²⁸⁷ Euroopan unionin perusoikeusviraston suosituksen mukaan viharikosmerkintä tulee kirjata selkeästi esitutkimateriaaleihin ja merkinnän tulisi olla pakollinen, jos tapauksessa on aihetta epäillä vihamotiivin mahdollisuudesta.²⁸⁸ Poliisin viharikosluokituksen käytössä on tutkimuksien mukaan ilmennyt vaihtelua esimerkiksi rikoslajien välillä. *Marko Juutinen* on esittänyt viharikosmerkinnän tekemistä pakolliseksi, mikä voi auttaa tunnistamaan vihamotiivia paremmin. Tällöin myös poliisi olisi velvollinen ilmoittamaan mahdollisesta vihamotiivista syyttäjälle ja vihamotiivia voitaisiin etsiä johdonmukaisesti esitutkiminnan alusta asti.²⁸⁹ Vuodesta 2022 lähtien asianomistaja on voinut itse ilmoittaa sähköisessä rikosilmoituksessa oman epäilyksensä mahdollisesta vihamotiivista. Tällöin rikosilmoitus rekisteröityy automaattisesti poliisin järjestelmään viharikosluokituksella.²⁹⁰

Etenkin rikoksissa, joihin tyypillisesti liittyy näyttö- ja selvittämisvaikeuksia, poliisin ja syyttäjän välinen esitutkimintayhteistyö on tärkeää.²⁹¹ Poliisilla on ollut vuodesta 2019 lähtien velvollisuus informoida syyttäjää, jos poliisi epäilee rikoksessa vihamotiivia.²⁹² Vihamotiivin tunnistaminen rikosprosessin alkuvaiheessa mahdollistaa sen, että tarvittavat todisteet vihamotiivista voidaan kerätä esitutkimintavaiheessa. Etenkin syyttäjän informoiminen edesauttaa sitä, että asiaa tutkitaan prosessin alusta asti viharikoksena, jolloin myös koventamisperusteen soveltamista ja riittävän näytön saamista voidaan punnita.²⁹³

Poliisin on esitutkiminnassa selvittävä rikoksen seuraamuksesta päättämiseen tarvittavat olennaiset seikat (ETL 1:2.1). Tämän kannalta keskeisiä selvitettäviä asioita ovat etenkin teon vahingollisuuden ja vaikuttimien arvioiminen osana mittaamisarvostelua (RL 6:4) sekä koventamisperusteisiin liittyvät seikat.²⁹⁴ Näytön oikeudellinen arvioiminen ei kuitenkaan kuulu poliisin tehtäviin, vaan tarkoituksena on, että poliisi kerää riittävästi näyttöä rikosprosessiin.²⁹⁵

---

²⁸⁷ Juutinen 2021, s. 21.

²⁸⁸ FRA 2018, s. 11.

²⁸⁹ Juutinen 2021, s. 102.

²⁹⁰ Ks. Rauta 2023, s. 20.

²⁹¹ Fredman – Kanerva – Tolvanen – Viitanen 2020, s. 164.

²⁹² Ks. valtakunnansyyttäjävirsto 2018 ja Poliisihallitus 2018.

²⁹³ Juutinen 2021, s. 62; Aaltonen – Illman – Mantila 2019, s. 21.

²⁹⁴ HE 222/2010 vp, s. 162.

²⁹⁵ Ks. Alaattinoglu – Kainulainen – Niemi 2020, s. 65 ja viittaukset.

Vaikuttimien selvittäminen ei kuitenkaan sisälly nimenomaisesti poliisin kuulusteluohjeisiin.²⁹⁶ *Juutinen* on suositellut, että poliisien kuulusteluohjeita tulisi täydentää siten, että vaikuttimet tulisi aina selvittää.²⁹⁷ *Vihamotiivin* kohdalla *Karkkulainen* on korostanut avoimien kysymyksen merkitystä asianosaisten kuulustelussa esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. *Karkkulainen* varoittaa johdattelevien kysymysten käytöstä tai esittämästä liian suoria kysymyksiä sukupuoleen perustuvasta vihasta, koska silloin on vaarana, ettei asianosainen kerro oma-aloitteisesti tekoon johtavista taustoista.²⁹⁸

Tilanne on vaikea, jos useat vihamotiivit kietoutuvat yhteen. *Kati Nieminen* ja *Laura Jauhola* tuovat esiin, että risteävää syrjintää ei huomioida suomalaisessa oikeudessa riittävästi ja tilanne on epäselvä lainopillisesti.²⁹⁹ *Vihamotiivia* koskevassa koventamisperusteessa on useita eri vihavaikuttimia, joista kaikki johtavat sinänsä samaan lopputulokseen eli rangaistuksen ankaroitumiseen. Kuitenkin moniperustaisessa syrjinnässä mahdollinen toinen motiivi, kuten rasistinen vaikutin sukupuolen lisäksi, voi jäädä arvioimatta. Jokainen vaikutin tulee kuitenkin näyttää toteen vailla varteenotettavaa epäilystä. Jos useampi motiivi soveltuu samaan tilanteeseen, on oletettavaa, että asiaa arvioitaisiin moitittavammin. Kuitenkin syyttäjän voi olla järkevää kerätä yhdestä vaikuttimesta riittävästi näyttöä kuin heikosti näyttöä useasta vaikuttimesta. Moniperusteisessa syrjintätilanteessa vaikuttimet voidaan kuitenkin huomioida myös mittaamisperusteiden yleissäännöksen nojalla (RL 6:4).

5.2.2 Viharikoksen eteneminen rikosprosessissa

Poliisiammattikorkeakoulu julkaisee vuosittain tilastotietoa viharikosluokituksen käytöstä rikosilmoituksissa.³⁰⁰ Viimeisin viharikosraportti on julkaistu vuotena 2023 johon sisältyy vuoden 2022 viharikosten tilastointia.³⁰¹ Sukupuoleen kohdistuvat viharikokset eivät vielä sisälly tuoreimpaan viharikosraporttiin, sillä uusi koventamisperuste on tullut voimaan 1.1.2023. On kuitenkin tarpeellista, että tulevaisuudessa poliisiammattikorkeakoulu tilastoisi

---

²⁹⁶ Juutinen 2021, s. 28.

²⁹⁷ Esimerkiksi kiihottamisrikosten kohdalla vihamotiivin selvittäminen huomioitiin kuulustelussa aina, mutta tilanteissa, joissa vihamotiivi ei sisälly tunnusmerkistöön vaikuttimia ei huomioitu riittävästi. Ks. Juutinen 2021, s. 63 ja 102.

²⁹⁸ Karkkulainen 2022, s. 48–49.

²⁹⁹ Nieminen – Jauhola 2022, s. 179.

³⁰⁰ Poliisi on vuodesta 1998 asti tilastoinut rasististen rikosten yleisyyttä Suomessa vuosiseurannan avulla. Vuonna 2009 vuosiseurantaa laajennettiin yleisesti viharikoksiin. Ks. Rauta 2023, s. 1.

³⁰¹ Rauta 2023.

myös omana kohtanaan sukupuoleen kohdistuvista viharikoksista, sekä uuden lainsäädännön soveltamisesta käytännössä.

Poliisiammattikorkeakoulun vuosiraportin mukaan vuonna 2022 poliisi on kirjannut kokonaisuudessaan 1245 rikosilmoitukseen maininnan viharikoksesta. Luku on kasvanut 21 % edeltävään vuoteen 2021 verrattuna, jolloin viharikoksista mainittiin 1026 tapauksessa.³⁰² Raportin laatineen *Jenita Raudan* havainnon mukaan vihamotiivien osuudet ovat pysyneet samoissa lukemissa vuodesta 2008 lähtien, mutta tiettyjen motiivien osalta on nähtävissä selkeää kasvua.³⁰³ Vuonna 2022 suurin osa epäillyistä vihamotiiveista kohdistui etniseen tai kansalliseen taustaan muodostaen 74,7 %:n kokonaisuuden tehdyistä rikosilmoituksista. Tämän jälkeen tulivat uskonto tai vakaumus 9,7 %:n osuudella, seksuaalinen suuntautuminen 8,7 %:n osuudella, vammaisuus 4,3 %:n osuudella ja sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu 2,6 %:n osuudella.³⁰⁴ Viharikoksissa etenkin kunnialoukkauksien ja häirinnän osuus on kasvanut merkittävästi viime vuosina. Kasvu oli suurta etenkin vuonna 2021, jolloin kunnianloukkaus nousi ensimmäistä kertaa yleisimmäksi rikoslajiksi 30 %:n osuudella ohittaen pahoinpitelyn (28 %).³⁰⁵ Vuonna 2022 pahoinpitelyn ja kunnianloukkauksien osuudet olivat yhtä suuret eli 30 %. Sen sijaan kiihottamisrikosepäilyjen kohdalla on näkynyt selkeää laskua vuodesta 2020 lähtien.³⁰⁶

Viharikosloukkauksen käyttö kuitenkin johtaa harvoin tuomioon. *Juutisen* laatiman raportin tilastotiedot käsittelevät vuonna 2017 poliisin tietoon tulleita tapauksia ja niiden etenemistä rikosprosessissa. Raportin mukaan poliisin tietoon tuli 1165 viharikosepäilyä. Syyteharkintaan eteni 547 tapausta, joista syyte nostettiin 368 tapauksessa. Syyttäjän yleisin syy jättää viharikossyyte nostamatta oli näytön puute. Näistä käräjäoikeus antoi langettavan tuomion 92 tapauksessa, mutta vihamotiivin vuoksi rangaistusta korotettiin ainoastaan 12 tapauksessa. Muissa tapauksissa vihamotiivi saattoi sisältyä rikoksen tunnusmerkistöön.³⁰⁷ Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että rangaistuksia kovennetaan vihamotiivin perusteella vain

---

³⁰² Vuonna 2020 viharikoksia oli 852. Rauta 2023, s. 18; Rauta 2022, s. 18; Rauta 2021, s. 10.

³⁰³ Vaihtelua on kuitenkin ollut esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvissa rikoksissa. Vuonna 2021 nämä rikokset lisääntyivät edeltävään vuoteen 2020 verrattuna 85 %. Ks. tarkemmin Rauta 2022, s. 71.

³⁰⁴ Rauta 2023, s. 19.

³⁰⁵ Kunnialoukkauksien määrä kasvoi noin 40 %, mikä on merkittävä muutos edelliseen vuoteen 2020 verrattuna. Rauta 2022, s. 26.

³⁰⁶ Vuonna 2020 rikosepäilyt kiihottamisesta kansanryhmää vastaan vähenivät noin 30 % vuoteen 2019 verrattuna. Myös vuonna 2021 laskua on havaittavissa 42 %. Ks. Rauta, 2023, s. 27; Rauta 2022, s. 4; Rauta 2021, s. 16.

³⁰⁷ Tilastotiedot käsittelevät vuonna 2017 poliisin tietoon tulleita tapauksia ja niiden etenemistä rikosprosessissa. Ks. Juutinen 2021, s. 90.

harvoin.³⁰⁸ Tämän lisäksi käräjäoikeuksien ratkaisut eivät ole yhdenmukaisia lain soveltamisen eivätkä näytön vaatimuksien suhteen. Mielenkiintoista oli, että poliisi oli käyttänyt viharikosrikosluokitusta ainoastaan puolista tapauksista, joissa käräjäoikeus sovelsi koventamisperustetta. Tutkimuksen perusteella voi todeta, että poliisi ei tunnista riittävän hyvin vihamotiivia.³⁰⁹

Todellisuudessa viharikollisuus on paljon laajempi ilmiö. Ensinnäkin viharikoksiin liittyy suurta aliraportointia ja tutkimuksien perusteella on epäilty, että suurin osa viharikollisuudesta jää kokonaan poliisille ilmoittamatta.³¹⁰ Suomessa on toteutettu kaksi laajempaa varjoraportointia, jotka ovat kartoittaneet sitä määrää, joka viharikoksista jää vuosittain ilmoittamatta.³¹¹ Vuoden 2022 ”Yhdessä vihaa vastaan” -varjoraportin mukaan noin 92 % jätti ilmoittamatta viranomaiselle kokemastaan tai todistamastaan vihatapauksesta.³¹² Oikeusministeriön vihapuhetutkimuksen mukaan vihapuhetta tai häirintää kohdanneista vain 30 % ilmoitti siitä jollekin.³¹³ Tutkimuksien mukaan keskeisimpiä syitä jättää viharikoksista ilmoittamatta on epäluottamus viranomaisia kohtaan ja kokemus siitä, ettei poliisille ilmoittamisesta ole hyötyä.³¹⁴ Epäluottamuksen taustalla vaikuttaa olevan uskomukset, ettei poliisi suojele riittävästi vähemmistöjä tai viharikoksesta ei tule seurauksia tekijälle. Tämän lisäksi poliisien puutteelliset resurssit nähdään keskeisimpänä ongelmana.³¹⁵

5.3 Sukupuoleen perustuvan vihamotiivin indikaattorit

5.3.1 Yleiset vihamotiivin indikaattorit

Kuten edellä todettiin, rangaistuksia kovennetaan vihamotiivin perusteella vain poikkeuksellisesti.³¹⁶ Myös uuden koventamisperusteen ennustetaan tulevan sovellettavaksi

---

³⁰⁸ Juutisen raportin lisäksi Milla Aaltonen on tutkinut viharikoksien etenemistä käräjäoikeuksissa vuonna 2018. Raportin mukaan vuonna 2018 käräjäoikeus antoi neljä tuomiota, joissa tuomiota kovennettiin vihamotiivin perusteella ja joihin oli sisältynyt poliisin käyttämä viharikosluokitus. Ks. Aaltonen 2018. Sen sijaan Jyrkkiö-Shamsi on perehtynyt rangaistuksen koventamiseen vihamotiivin perusteella hovioikeuskäytännössä. Aineistossa oli kaikki hovioikeusratkaisut vuoteen 2018 mennessä ja tapauksia, joissa rangaistusta oli kovennettu vihamotiivin perusteella, löytyi kaiken kaikkiaan 20 kappaletta. Ks. Jyrkkiö-Shamsi 2019, s. 50.

³⁰⁹ Juutinen 2021, s. 100–101.

³¹⁰ Uskot foorumi ry – Rikosuhripäivystys 2019, s. 14; Juutinen 2021, s. 14

³¹¹ Vuonna 2018 Rikosuhripäivystys ja Uskot foorumi ry toteuttivat varjoraportoinnin. Ks. Uskot foorumi ry – Rikosuhripäivystys 2019. Vuosina 2021 ja 2022 Anti-Racist Forum on myös tehnyt varjoraportointia. Anti-Racist Forumin toteuttama varjoraportti mahdollisti anonyymien ilmoittamisen verkkoalustan kautta. Anti-Racist Forum 2021; Anti-Racist Forum 2022.

³¹² Anti-Racist Forum 2022, s. 16.

³¹³ Jauhola – Siltala – Nieminen 2022, s. 43.

³¹⁴ Uskot foorumi ry – Rikosuhripäivystys 2019, s. 14; Jauhola – Siltala – Nieminen 2022, s. 43–44.

³¹⁵ Uskot foorumi ry – Rikosuhripäivystys 2019, s. 15.

³¹⁶ Juutinen 2021, s. 101; Aaltonen 2019; Jyrkkiö-Shamsi 2019, s. 50.

vain harvoin eli alle 10 kertaa vuodessa.³¹⁷ Syyksi tähän on esitetty etenkin näyttövaikeuksia.³¹⁸ Uuden koventamisperusteen soveltamistilanteissa keskeisenä pulmana onkin, kuinka vihamotiivi tulisi näyttää rikosprosessissa toteen.

Oikeusministeriö on koonnut lainkäyttäjille suunnatun käsikirjan ”Tietoa ja tapausesimerkkejä vihapuheesta ja viharikoksista” (jatkossa viharikoskäsikirja), jonka tarkoituksena on tarjota työkaluja vihamotiivin tunnistamiseen ja näyttämiseen rikosprosessissa.³¹⁹ Viharikoskäsikirjassa ehdotetaan keskeiseksi apuvälineeksi indikaattorien käyttöä. Viharikoskäsikirjassa korostetaan, että indikaattorit antavat vain yhden mahdollisen välineen vihamotiivien tunnistamiseen, mutta kaikki esitutkinnassa ilmenevät seikat ovat olennaisia kokonaisarvostelussa. Indikaattoreita voidaan kuitenkin hyödyntää rikosprosessin kaikissa vaiheissa esitutkinnasta syyttäjän ja tuomarin työhön.³²⁰

Näitä yleisiä indikaattoreita voidaan soveltaa myös sukupuoleen perustuvan vihamotiivin tunnistamiseen. Tätä tulkintaa kannattaa myös uuden koventamisperusteen hallituksen esitys, jonka mukaan apua vihamotiivin tunnistamiseen voidaan etsiä aiemmasta oikeuskäytännöstä, oikeuskirjallisuudesta ja etenkin viharikoskäsikirjasta.³²¹ Yleisten indikaattorien soveltuminen sukupuolen tunnistamiseen on kuitenkin kyseenalaistettu.³²² Seuraavaksi kehitän yleisiä vihairindikaattoreita sukupuoleen perustuvan vihamotiivin tunnistamiseksi, jotta uutta säännöstä voitaisiin soveltaa paremmin käytännössä.

5.3.2 Uhriin liittyvät tekijät

Viharikoskäsikirjassa luetelluista indikaattoreista kolme käsittelee uhriin liittyviä tekijöitä. Indikaattoreiden yhteydessä on esitetty apukysymyksiä, jotka voivat auttaa lainsoveltajaa tunnistamaan vihamotiivin. *Epäileekö uhri tai todistaja, että rikoksen motiivina oli viha tiettyä ryhmää kohtaan? Kuuluko uhri vähemmistöryhmään? Onko uhri aktiivinen vähemmistöjen*

---

³¹⁷ HE 7/2021 vp, s. 16.

³¹⁸ HE 7/2021 vp, s. 20.

³¹⁹ Aaltonen – Illman – Mantila 2019, s. 22. Käsikirja on kehitetty osana oikeusministeriön Agains hate -hanketta (OM005:00/2018).

³²⁰ Aaltonen – Illman – Mantila 2019, s. 22.

³²¹ Sukupuoli rangaistuksen koventamisperusteena on uusi, joten vaikuttimen soveltamiskäytännöstä ei ole vielä oikeustapauksia. Tukea vihamotiivin arvioimiseen voi hakea myös korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2020:32.

³²² Sakari Melander kritisoi lakivaliokuntaan toimittamassaan asiantuntijalausunnossa sitä, etteivät käsikirjan indikaattorit sovellu luontevasti sukupuolen perustuvan vaikuttimen tutkintaan. Ks. Melanderin lakivaliokunnan asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 7/2021 vp, s. 6.

*oikeuksien edistäjä? Kuuluvatko epäilty ja uhri eri uskonnolliseen tai etniseen ryhmään? Onko ryhmien välillä aiemmin ollut vihamielisyyttä?*³²³

Rikosprosessissa olennaista on selvittää, mikä on uhrin oma näkemys rikoksen motiivista ja epäileekö uhri itse, että motiivina on ollut sukupuoleen perustuva viha.³²⁴ Tekijä on voinut pyrkiä lähettämään teollaan viestin, jolla on voinut olla esimerkiksi uhriin hiljentävä vaikutus.³²⁵ Uhrin omalla kokemuksella on merkittävä rooli, ja tutkimuksien mukaan esimerkiksi nuoret naiset tunnistavat seksuaalista väkivaltaa nykyään paremmin.³²⁶ Motiivin ilmituloa voisi helpottaa se, että sähköisessä rikosilmoituksessa olisi mahdollisuus ilmoittaa epäily sukupuoleen perustuvasta vihasta. Täten viharikosmerkintä rekisteröityisi poliisin järjestelmään automaattisesti ja poliisilla olisi velvollisuus selvittää vihamotiivia.

Luonnollisesti uhrin ja tekijän sukupuoli ei yksin kerro vaikuttimesta. Sukupuoleen perustuva vaikutin voi ilmetä uhrin alttiista asemasta sukupuolittuneelle väkivallalle. Tutkimuksien mukaan journalistit, poliitikot, tutkijat ja asiantuntijat ovat ammattinsa julkisuuden seurauksena alttiita vihapuheelle ja häiriökäyttäytymiselle etenkin tiettyjen aihepiirien osalta. Tällaisia aihepiirejä voivat olla esimerkiksi maahanmuutto, rasismi tai ihmisoikeuksien edistäminen.³²⁷ Etenkin naispuoliset toimittajat ja asiantuntijat, jotka työskentelevät rasismin parissa saavat osakseen hyvin sukupuolittunutta nimittelyä ja väkivallalla uhkailua.³²⁸ On myös mahdollista, että nämä ammatit saavat osakseen enemmän myös muuta rikollisuutta.

Huomioitavana tekijänä voi olla myös uhrin kuuluminen sukupuolten tasa-arvoa edistävään ryhmään, kuten nais- ja miesjärjestöihin.³²⁹ Muita tekijöitä voi olla myös uhrin aktiivisuus sosiaalisessa mediassa tai vaikuttaminen politiikassa esimerkiksi feministisessä puolueessa. Se, että henkilö vaikuttaa esimerkiksi politiikassa aktiivisesti sukupuolten tasa-arvoa edistävästi ei

---

³²³ Aaltonen – Illman – Mantila 2019, s. 22.

³²⁴ Myös lain esityöt korostavat uhrin omaa näkemystä mahdollisen vihamotiivin tunnistamisessa. Ks. HE 7/2021 vp, s. 13–14.

³²⁵ Signaalirikoksella tarkoitetaan ilmiötä, jossa teko vaikuttaa uhria laajemmin myös hänen edustamaansa viiteryhmään. Ks. Iganski 2001, s. 630.

³²⁶ Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan naiset esimerkiksi havaitsevat miehiä useammin väkivaltaa. Ks. Attila – Keski-Petäjä – Pietiläinen – Lipasti – Saari – Haapakangas 2023, s. 9 ja 56.

³²⁷ Vepsä on koonnut tutkimustietoa eri ammattiryhmiin kohdistuvasta häiriökäyttäytymisestä ks. Vepsä 2021, s. 10–24. Ks. myös Pöyhtäri – Haara – Laittila 2013, s. 119.

³²⁸ Pöyhtäri – Haara – Laittila 2013, s. 119–120.

³²⁹ HE 7/2021 vp, s. 13; Karkkulainen 2022, s. 49. Naisten yhdenvertaisuutta ajavia järjestöjä ovat esimerkiksi Naisjärjestöt Yhteistyössä – NYTKIS ry ja siihen kuuluvat järjestöt kuten Naisasialiitto Unioni ry, Naisjärjestöjen Keskusliitto ry ja Sukupuolentutkimuksen seura. Miesten osalta vastaavia järjestöjä ovat esimerkiksi Miesjärjestöjen keskusliitto ry ja Miehet ry.

yksinään kerro rikoksen johtuvan sukupuoleen perustuvasta vaikuttimesta. Asialla voi olla vaikutusta kokonaisuuden kannalta, jos tekoon liittyy myös muita tekijöitä.

5.3.3 Epäiltyyn liittyvät tekijät

Viharikoskäsikirjan mukaan epäillyn käytös, viestintä ja muut epäiltyyn liittyvät tekijät voivat viestiä vihavaikuttimesta. *Esittikö epäilty kommentteja, julkaisiko kirjoituksia tai tekikö eleitä, jotka liittyvät vihamotiiviin? Oliko rikospaikalla piirroksia, symboleja, graffiteja tai kirjoitusta? Onko hän aiemmin syyllistynyt vastaaviin tekoihin tai onko häntä epäilty niistä?*³³⁰

Selvä indikaattori on, että tekijällä on aiempaa rikoshistoriaa vastaavanlaisesta teosta tai häntä on epäilty niistä.³³¹ Esimerkiksi painoarvoa voidaan antaa sille, että koventamisperustetta on aiemmin sovellettu samankaltaisessa yhteydessä tai henkilöllä on rikostaustaa naisiin kohdistuvasta vihapuheesta.

Viharikoksen tekijä voi myös omalla käytöksellään, kommentteillaan tai kirjoituksillaan ilmentää sukupuoleen perustuvaa vihamotiiviaan. Tekijä on voinut kertoa esimerkiksi ulkopuoliselle henkilölle teon motiivin johtuneen vihavaikuttimesta.³³² Myös tekohetken läheisyydessä ilmaistut lausumat tai esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, viesteillä ja sähköpostilla lähetetyt solvaukset voivat viestiä vihamotiivista. *Karkkulainen* arvioi, että vihamielinen puhe ja nimittely tulisivat olemaan sukupuoleen perustuvan vihan keskeisimpiä ilmenemismuotoja.³³³ Väittämää tukee myös se, että naisiin kohdistuvista viharikoksista yleisin rikoslaji on kunnianloukkaus ja suuri osa viharikoksista tapahtuu sosiaalisessa mediassa.³³⁴

Rikosoikeuden tekokeskeisyys edellyttää kuitenkin sitä, että vihamielisten lausumien tulee olla riittävässä yhteydessä tekoon. Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2020:32 painotti rasistisen motiivin osalta näyttönä erityisesti tekoa edeltänyttä suullista nimittelyä.³³⁵ Tällöin juuri nimittelyn ajallisella yhteydellä on olennainen merkitys sukupuoleen perustuvan vihamotiivin arvioinnissa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tekijän sukupuoleen kohdistuvia vihamielisiä lausumia ei voi käyttää motiivin arvioinnissa, jos niillä ei katsota olevan riittävän

---

³³⁰ Aaltonen – Illman – Mantila 2019, s. 22.

³³¹ HE 7/2021 vp, s. 13.

³³² KKO 2020:32, kohta 11.

³³³ Karkkulainen 2022, s. 49.

³³⁴ Rauta 2022, s. 5.

³³⁵ KKO 2020:32 kohta, 12.

läheistä yhteyttä tekoon.³³⁶ Yhteys voi olla ajallinen tai tekijä on voinut kohdistaa tekojaan toistuvasti samaan henkilöön tai kohteeseen.

Yleisesti naisvihamieliset kommentit eivät välttämättä kerro vihamotiivista. Pelkästään solvaava nimittely ei itsessään riitä kertomaan vaikuttimesta, vaan nimittelyä tulee arvioida teon kontekstissa kokonaisuutena.³³⁷ Lain esitöiden mukaan koventamisperusteen soveltamiskynnys nimittelytilanteessa tulee olemaan korkea, sillä nimittely voi johtua myös jostain muusta syystä kuin itse sukupuoleen perustuvasta vihasta.³³⁸ Vastaja voi nimittäin esittää jonkin muun uskottavan selityksen. Tämä tulee kuitenkin näyttää toteen.³³⁹ Ajattelemattomuudesta johtuneet ilmaukset, jotka ovat sisällöltään lieviä, eivät lähtökohtaisesti voi johtaa rangaistuksen koventamiseen. Sen sijaan väkivallalla uhkaamista tai yllyttämistä ei voida pitää lievänä.³⁴⁰

Hallituksen esityksen tavoitteena on, että sukupuoleen kohdistuvaan rikollisuuteen suhtauduttaisiin jatkossa kielteisemmin, oli sitten kyseessä nais- tai miesviha.³⁴¹ Voisi myös olettaa, että sukupuoleen kohdistuvaan nimittelyyn suhtauduttaisiin tulevaisuudessa kielteisemmin. Nimittelyn tarkoituksena on usein viestiä kohteen alhaisemmasta asemasta ja aiheuttaa kohteelle häpeää. Tästä on esimerkkinä kehon kritisoiminen. Nimittelyn arvioiminen etukäteen on kuitenkin hankalaa, koska meillä ei ole olemassa valmista listaa sanoista, jotka voisivat johtaa koventamisperusteen käyttöön. Tämän lisäksi monet haukkumasanat ovat monimerkityksellisiä tai yleisessä käytössä, eikä niitä välttämättä käytetä niiden alkuperäisessä tarkoituksenyhteydessä. Naisiin kohdistuu etenkin seksuaalissävytteistä nimittelyä.³⁴² Nimittelyn vahvan seksuaalissävytteisen tausta voi kertoa sukupuolivaikuttimesta. Vastaavasti myös nimittely ja ilmaisut, jotka vahvistavat ja korostavat stereotyyppisiä sukupuolirooleja, voivat viestiä sukupuolivaikuttimesta.³⁴³

---

³³⁶ Karkkulainen 2022, s. 58.

³³⁷ KKO 2020:32, kohta 12. Ks. myös Alaattinoğlu ja Niemi, jotka kiinnittävät huomiota kontekstiin laajemmin kuin vain pistemäisenä tekona, Alaattinoğlu – Niemi 2022, s. 323–326.

³³⁸ HE 7/2021 vp, s. 13.

³³⁹ Jyrkkiö-Shamsi 2019, s. 61–62.

³⁴⁰ Aaltonen – Illman – Mantila 2019, s. 25–26.

³⁴¹ HE 7/2021 vp, s. 16.

³⁴² HE 7/2021 vp, s. 6; Bladini 2017, s. 59; Ollus – Tanskanen – Honkatukia – Kainulainen 2019, s. 40; Lakeus – Keskinen 2021, s. 1–11.

³⁴³ Stereotyyppien kitkeminen sisältyy EU:n uuteen direktiiviehdotukseen. Ks. tarkemmin ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta COM(2022) 105 final, s. 24. Stereotyyppien kitkeminen on myös osa Istanbulin sopimusta (artikla 12) sekä CEDAW-sopimusta (artikla 5).

Karkkulainen arvioi sukupuolittunutta nimittelyä ja koventamisperusteen täyttymistä ”huora”-sanana kautta. Huorittelu on hyvin tyypillistä sukupuolittunutta haukkumista, jossa huora-sanaa voidaan käyttää tilanteessa ilman sen alkuperäistä merkitystä.³⁴⁴ Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2005:137 huoraksi nimittely täytti kunnialoukkauksen tunnusmerkistön, sillä sen katsottiin kohdistuvan henkilöön ja hänen sukupuolensa arvosteluun.³⁴⁵ Vastaavasti ”homo”-sanana käyttäminen nimittelynä sisältää samanlaisen ongelman. Ensinnäkään ei ole selvää onko kyseessä sukupuoli- vai seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvaa nimittelyä. Homottelemalla tekijä ei välttämättä tarkoita sitä, että uhri olisi todellisuudessa homoseksuaali. Sen sijaan tarkoituksena voi olla vähätellä henkilön miehisyttä. Teon konteksti on tärkeä, koska nimittely voi yhdistyä esimerkiksi laittomaan uhkukseen tai väkivaltaan.

5.3.4 Järjestäytyneet viharyhmät

Viharikoskäsikirjan mukaan lainsoveltajan tulee kiinnittää huomiota järjestäytyneisiin viharyhmiin. *Toimiiko epäilty aktiivisesti ”viharyhmässä”? Onko todisteita, että tällainen ryhmä on aktiivinen alueella? Käyttäytyikö epäilty viharyhmiin yhdistetyllä tavalla (esimerkiksi käytti natsitervehdystä)? Oliko epäillyllä viharyhmiin liittyviä tatuointeja tai merkkejä vaatteissaan? Tapahuiko teko viharyhmän kokoontumisen tai mielenosoituksen aikana tai pian sen jälkeen? Ukkasiko viharyhmä julkisesti jotain ryhmää?*³⁴⁶

Tutkimuksien mukaan viharikoksille on tyypillistä, että tuntemattomat henkilöt toimivat verkon eri alustojen viharyhmissä. Tietyissä verkon alustoissa vihapuhe on hyvin runsasta ja alustat lietsovat vihan ylläpitoa. Suomessa tällaisia verkkoalustoja ovat esimerkiksi Ylilauta ja Hommaforum.³⁴⁷ Tutkimuksien mukaan viharyhmiin kuuluminen muodostaa viharikoksien tekijöistä yllättävän pienen osan.³⁴⁸

Verkkoalustoilta löytyy naisvihamielisiä ryhmiä, jotka levittävät naisvihaa ja täten hiljentävät naisia.³⁴⁹ Naisvihamielisten ryhmien taustalla on esimerkiksi incel-liikehdintään kuuluvia

³⁴⁴ Karkkulainen 2022, s. 52.

³⁴⁵ Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2005:137 tuomittiin kunnianloukkauksesta miesohjastaja, joka oli syyllistynyt kunnianloukkaukseen nimittelmällä hevoskilpailussa naisohjastajaa sukupuoleen liittyvällä halventavalla ilmaisulla. Ks. KKO 2005:137.

³⁴⁶ Aaltonen – Illman – Mantila 2019, s. 22.

³⁴⁷ Ryhmässä toimimisesta seuraa usein myös, että viharikokset ovat sitä vakavampia, mitä useampi henkilö siihen osallistuu. Ks. Saresma – Pöyhtäri – Knuutila – Kosonen – Juutinen – Haara – Tulonen – Nikunen – Rauta 2022, s. 61; Vepsäläinen – Kaakinen – Vauhkonen – Näsi – Kirjonen 2023, s. 11.

³⁴⁸ Vepsäläinen – Kaakinen – Vauhkonen – Näsi – Kirjonen 2023, s. 11.

³⁴⁹ Vainikka 2019, s. 7.

henkilöitä, jotka voivat jopa kannustaa naisiin kohdistuvaan väkivaltaan ja pitää sitä sankarillisena tekona.³⁵⁰ Vuonna 2020 julkaistun tutkimuksen mukaan Pohjoismaissa vaikuttaa noin 850 nuorta miestä, jotka toimivat aktiivisesti naisvihamielisessä verkkoyhteisössä.³⁵¹ Verkkoalustojen vihamielinen keskustelu näyttyy juuri vihapuheena ja tutkimuksen mukaan Pohjoismaissa ei olisi viitteitä, että naisvihamielisissä viharyhmissä suunniteltaisiin esimerkiksi fyysistä väkivaltaa.³⁵² Tämä ei ole kuitenkaan ennenkuulumatonta Pohjoismaisessa kontekstissa. Esimerkiksi Norjassa vuonna 2012 Anders Breivikin terrori-iskujen motiivit olivat yhdistelmä rasismia, islamofobiaa ja naisvihaa.³⁵³

Suomessa *Eliisa Vainikka* on tutkinut Ylilauta-foorumilla esiintyvää naisvihaa. Tutkimuksen mukaan Ylilauta sisältää runsaasti naisvihaa ilmentäviä keskusteluja, joiden tarkoituksena on luoda vastakkainasettelua sukupuolten välille.³⁵⁴ Suomesta tuskin löytyy selkeästi järjestäytyneitä naisvihamielisiä, vaan kyse on enemmän löyhemmistä keskusteluryhmistä. Tämä ei kuitenkaan poista ryhmien vahingollisuutta. Tekijän vihamotiivista voi kertoa hänen aktiivinen toimimisensa naisvihamielisessä ryhmässä etenkin, jos tekijä antaa itse painoarvoa ryhmään kuulumiselle teon selittämisessä. Maalittamisilmiö liittyy olennaisesti myös viharyhmiin. Esimerkiksi naispolitiikon joukkoistettu maalittaminen voi viestiä sukupuolivaikuttimesta.³⁵⁵ Sukupuolivaikuttimeen voi myös viitata se, että teko tehdään osana viharyhmän kokoontumista tai sen välittömässä läheisyydessä. Myös viharyhmän tekemät uhkaukset tai ”kovat puheet” esimerkiksi väkivallanteon läheisyydessä voivat olla näyttöä sukupuolivaikuttimesta.

5.3.5 Teon olosuhteet

Viharikoskäsikirjan mukaan merkitystä voidaan antaa vihatekojen yleisyydelle alueella tai rikospaikalle ja -ajalle. *Tapahtuiko teko päivänä, jolla on erityistä merkitystä (kuten uskonnollinen pyhäpäivä, kansallispäivä, pride, kansainvälinen transihmisten muistopäivä, romanien kansallispäivä)? Onko samassa paikassa aiemmin tapahtunut vihatekoja? Oliko uhri*

---

³⁵⁰ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta COM(2022) 105 final, s. 2.

³⁵¹ Mogensen – Helling Rand 2020, s. 8.

³⁵² Mogensen – Helling Rand 2020, s. 21. Vrt. esimerkiksi Yhdysvalloissa vuonna 2014 tapahtunut Isla Vistan hyökkäys, jossa incel-liikkeessä vaikuttanut nuori mies tappoi useita ihmisiä naisvihan vuoksi.

³⁵³ Breivikistä ks. Mogensen – Helling Rand 2020, s. 39.

³⁵⁴ Vainikka 2019, s. 22.

³⁵⁵ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta COM(2022) 105 final, s. 2.

*lähellä paikkaa, joka liittyy tietyn ryhmän toimintaan (esimerkiksi moskeija, vastaanottokeskus)?*³⁵⁶

Teon tekeminen julkisella paikalla voi ilmentää tekijän tarkoitusta aiheuttaa pelkoa myös muille uhrin viiteryhmään kuuluville henkilöille.³⁵⁷ Olosuhteisiin kuten ajankohtaan ja paikkaan liittyvinä indikaattoreina voi olla teon tapahtuminen esimerkiksi sukupuolikysymyksiin liittyvien tapahtumien tai merkkipäivien läheisyydessä. Esimerkiksi mielenosoituksen, jonka tarkoituksena on edistää tai keskustella sukupuolten tasa-arvosta, valikoituminen tekopaikaksi voi viestiä sukupuoleen perustuvasta vihasta. Tällaisia merkkipäiviä voi olla esimerkiksi naisten- tai miestenpäivä.³⁵⁸

YK:n kansainvälinen naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen päivä on keskeinen merkkipäivä, jolloin useita merkittäviä rakennuksia valaistaan kampanjan tunnusvärillä oranssiksi. Myös sosiaalisessa mediassa kampanjan tunnusväritys on näkynyt vahvasti. Sukupuoleen perustuvaa vihaa voi ilmentää se, että teko tapahtuisi merkkipäivän läheisyydessä tai tekoon voisi liittyä oranssin värin käyttäminen tai valaistujen rakennusten töhriminen.³⁵⁹ Vihamotiivista voi myös kertoa se, että teko kohdistuu henkilöön, joka julkaisee tapahtuman aikana sosiaalisessa mediassa kantaottavan tekstin.

Etenkin vahingontekojen ja omaisuusrikoksien kohdalla valikoitu kohde voi viestiä sukupuoleen perustuvasta vihavaikuttimesta. Tällaisia tiloja voivat olla esimerkiksi naisjärjestöjen toimitilat, tyttöjen talot, turvakodit ja maahanmuuttajataustaisten naisten järjestöjen tilat tai tapahtumat (esimerkiksi Monika-Naiset liitto tai Lähi-idän naisten yhdistys ry).

5.3.6 Tekijän ja uhrin välinen suhde

Viharikoskäsikirja ei käsittele tekijän ja uhrin välistä suhdetta, mutta se voi olla keskeinen tekijä sukupuoleen perustuvan vihan tunnistamisessa. Yleisesti viharikoksissa tekijän ja uhrin välisissä suhteissa on paljon hajontaa riippuen rikostyyppistä, joka voi hankaloittaa osapuolten välisen suhteen arvioimista. Rasistisissa rikoksissa tekijä on tutkimustiedon valossa useammin uhrille tuntematon, kun taas seksuaalivähemmistöihin kohdistuvissa viharikoksissa uhri tuntee

³⁵⁶ Aaltonen – Illman – Mantila 2019, s. 22.

³⁵⁷ Vepsäläinen – Kaakinen – Vauhkonen – Näsi – Kirjonen 2023, s. 11.

³⁵⁸ HE 7/2021 vp, s. 13–14. Vrt. Karkkulainen 2022, s. 49.

³⁵⁹ Kansainvälistä naisiin kohdistuvaa väkivallan vastaista päivää vietetään 25.11. Merkkipäivään kuuluu myös ”16 Days of Activism” -niminen kansainvälinen vaikuttamiskampanja.

suuremmalla todennäköisyydellä tekijän.³⁶⁰ Kehitysvammaisiin kohdistuvissa rikoksissa tekijä on poikkeuksellisen usein uhrin tuttu.³⁶¹ Poliisiammattikorkeakoulun tilastojen mukaan vuonna 2022 rikoksesta epäilty oli uhrille tuntematon 30 %:ssa kaikista viharikostapauksista. Sen sijaan 60 %:ssa tapauksista uhri tunsi epäillyn jotakin kautta. Esimerkiksi 30 % tapauksista kyseessä oli henkilön tuttu, 13 % tapauksista kyseessä oli asiakassuhde ja 15 % tapauksista kyseessä oli uhrin naapuri.³⁶² Naiset kokevat myös verkossa tapahtuvaa väkivaltaa ja häirintää useammin läheistensä taholta kuin miehet.³⁶³

Etenkin se, että tekijä ei tunne entuudestaan uhria, voi kertoa sukupuoleen perustuvasta motiivista. Korkein oikeus katsoi tapauksessa KKO 2020:32, että rasistinen nimittely yhdistettynä tekijälle entuudestaan tuntemattomaan henkilöön voi muodostaa vahvan näytön rikoksen rasistisesta vaikuttimesta.³⁶⁴ Myös Helsingin kärjäoikeuden ratkaisussa 22.10.2018 (R 18/1093) annettiin merkitystä rangaistuksen koventamisessa sille, että epäilty ja uhrin eivät tunteneet toisiaan entuudestaan. Epäilty oli tehnyt yllättäen ruumiillista väkivaltaa A:lle ja B:lle. Kärjäoikeus katsoi, ettei teolle ollut muuta selitystä kuin asianomistajien seksuaalinen suuntautuminen.³⁶⁵ Vastaajan ja asianomistajan tuntemattomuutta toisilleen ei itsessään voida katsoa riittävän koventamisperusteeksi, mutta sillä on vaikutusta kokonaisarvostelussa.³⁶⁶

Sukupuoli rangaistuksen koventamisperusteena ei hallituksen esityksen mukaan sovellu lähisuhdeväkivaltilanteisiin.³⁶⁷ Koventamisperusteen osalta motiivina tulisi kuitenkin huomioida tilanteet, joissa on kyse uhrin ja tekijän välisestä valtasuhteesta ja kontrollista esimerkiksi työpaikalla tai julkisessa keskustelussa. Sukupuolimotiivina tämä voi näkyä esimerkiksi pyrkimyksenä hiljentää uhri tai saada hänet käyttäytymään tietyllä tavalla.

5.3.7 Väkivallan luonne ja muun motiivin puute

Viharikoskäsikirjan mukaan näkyvän motiivin puute voi olla merkityksellinen vihamotiivin arvioinnissa varsinkin yhdistettynä muuten vakavaan väkivaltaan. *Liittyikö epäiltyyn rikokseen*

³⁶⁰ Vuonna 2022 seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvissä tapauksissa uhri tunsi tekijän 46 %:ssa tapauksista. Rauta 2023, s. 82.

³⁶¹ Vepsäläinen – Kaakinen – Vauhkonen – Näsi – Kirjonen 2023, s. 11.

³⁶² Rauta 2023, s. 32.

³⁶³ Ks. Attila – Keski-Petäjä – Pietiläinen – Lipasti – Saari – Haapakangas 2023, s. 95.

³⁶⁴ KKO 2020:32, kohta 12.

³⁶⁵ Aaltonen 2019, s. 5.

³⁶⁶ Jyrkkiö-Shamsi 2019, s. 67.

³⁶⁷ Lain esityöt perustelivat tätä lähtökohtaa, koska lähisuhdeväkivalta voidaan huomioida raskauttavana seikkana rangaistuksen mittaamista koskevien rikoslain 6 luvun 4 §:n yleisten periaatteiden nojalla. HE 7/2021 vp, s. 22. Lähestymistapaa on kritisoitu, sillä etenkin naisiin kohdistuva väkivalta on usein lähisuhdeväkivaltaa.

*poikkeuksellisen vakavaa väkivaltaa tai halventavaa kohtelua? Oliko väkivalta provosoimatonta? Liittykö väkivaltaan rasististen symbolien merkitsemistä uhriin?*³⁶⁸

Sukupuoleen perustuvasta vihavaikutuksesta voi viestiä poikkeuksellisen vakava ja raaka väkivalta tai muu tieto väkivallan luonteesta. Myös lain esityöt mainitsevat teon luonteen mahdollisena indikaattorina.³⁶⁹ Vihamotiivien arvioinnissa rikoksen raakuus voi viitata vihamotiivin, varsinkin mikäli teosta on muutoin vaikea löytää muuta selkeää motiivia.³⁷⁰ Arvioinnissa voidaan kiinnittää myös huomiota siihen, mikäli teko on muutoin provosoimaton.³⁷¹

Muun motiivin puute on merkityksellinen myös muutoin kuin väkivallan yhteydessä. Muun motiivin puuttuessa sukupuolivaikutinta voi myös arvioida hypoteettisesti kuvittelemalla teon uhrin sukupuoli toiseksi esimerkiksi naisesta mieheksi. Arvioinnissa apuna voi käyttää seuraavia kysymyksiä: *Olisiko teko todennäköisesti tehty samalla tavalla, jos kyseessä olisi ollut mies? Miltä loukkaus kuulostaisi, jos se kohdistuisi mieheen (esimerkiksi seksuaalissävyytteiset nimittely tai stereotypiat)?* Kyseessä on tietenkin hypoteettinen ajatuskoe, eikä se yksin riitä näyttämään sukupuolivaikutinta. Se voi kuitenkin auttaa tiettyjen ilmiöiden sukupuolistuneen luonteen hahmottamisessa. Jos selkeää motiivia teolle ei löydy, voidaan arvioida hiljentämistä mahdollisena motiivina. Tutkimuksien mukaan myös hiljentämään pyrkivä puhe kohdistuu useammin naisiin kuin miehiin. Verkkohäirintä myös vaikuttaa naisten käyttäytymiseen voimakkaammin kuin miesten.³⁷²

---

³⁶⁸ Aaltonen – Illman – Mantila 2019, s. 22.

³⁶⁹ HE 7/2021 vp, s. 13.

³⁷⁰ Aaltonen – Illman – Mantila 2019, s. 22.

³⁷¹ Aaltonen – Illman – Mantila 2019, s. 22.

³⁷² Ks. Attila – Keski-Petäjä – Pietiläinen – Lipasti – Saari – Haapakangas 2023, s. 96–97.

6 Johtopäätökset

Sukupuolen lisääminen rangaistuksen koventamisperusteisiin on mielestäni ajatuksen tasolla tarpeellinen, sillä sen tarkoituksena on puuttua naisiin kohdistuvaan väkivaltaan ja korostaa tekojen moitittavuutta silloin kuin teon vaikuttimena on sukupuoleen kohdistuva viha. Mielestäni lainsäädäntömuutos ei ole itsessään riittävä toimenpide, koska sen soveltamisala on hyvin kapea. Sukupuolen määrittelyn osalta hallituksen esityksen perusteluja voidaan pitää epäonnistuneena, koska esityksessä omaksuttu sukupuolen määritelmä ei huomioi riittävästi sukupuolten moninaisuutta. Koventamisperuste ei myöskään sovellu lähisuhdeväkivaltaan, jota voidaan pitää juuri sukupuolistuneeseen väkivaltaan puuttumisen osalta keskeisenä ongelmana.

Tällä hetkellä sukupuoli ei sisälly kiihottamisrikoksen kansanryhmän käsitteeseen, koska naiset eivät ole vähemmistö. Naisiin kohdistuva vihapuhe on siis nykyllä lainsäädännön mukaisesti sallittua vihapuhetta, jos se kohdistuu yleisesti naisiin eikä yksittäiseen henkilöön. On tärkeää pohtia, onko rangaistuksen koventaminen oikea tapa puuttua naisiin kohdistuvaan väkivaltaan ja vähentääkö se todellisuudessa sukupuolittunutta viharikollisuutta. Naisiin kohdistuvaa vihapuhetta ei pidetä yhtä haavoittavana kuin esimerkiksi rasistista vihapuhetta. On olennainen kysymys, että voiko niiden vahingoittavuutta edes täysin rinnastaa toisiinsa. Uskon kuitenkin, että tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää, että kaikki vihamotiivit huomioidaan riittävästi. Esimerkiksi musliminaisten kohtaamassa syrjinnässä on hankalaa erottaa, onko kyseessä naisviha, uskonto vai etninen tausta. Usein nämä kaikki tekijät vaikuttavat juuri yhdessä, eikä tosiasiallista tasa-arvoa voi edistää vain yhden tekijän kautta. On selvää, että rikosoikeutta tulee käyttää harkiten, mutta samalla puuttuminen naisiin kohdistuvaan väkivaltaan edellyttää aktiivisia toimenpiteitä. Rikosoikeuden asiantuntijoiden tulisi uudistusten jarruttamisen sijasta pyrkiä ratkaisukeskeisesti kehittämään toimivaa lainsäädäntöä, jolla pystyttäisiin puuttumaan paremmin sukupuoleen perustuvaan vihaan.

Koventamisperusteen soveltaminen edellyttää tuomioistuimelta rangaistuksen mittaamisen osaratkaisujen tuntemista. Koventamisperuste tulee arvioitavaksi vasta kun tekijän katsotaan syyllistyneen rikokseen. Oikeustieteessä oli pitkään epäselvää, mikä on riittävä määrä näyttöä rangaistuksen koventamisperusteen soveltamiseksi. Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2020:32 on kuitenkin selkeyttänyt oikeustilaa. Koventamisperusteen soveltamisessa tulee noudattaa näyttövaatimusta, joka rinnastuu tuomitsemiskynnykseen (ei varteenotettavaa epäilystä). Näyttökynnys koventamisperusteen soveltamistilanteessa on siis asetettu hyvin korkealle, joka todennäköisesti johtaa siihen, että rangaistuksia tullaan koventamaan hyvin

harvoin sukupuolen perusteella. Tällä hetkellä tuomioistuimet eivät perustele riittävän hyvin koventamisperusteen vaikutusta rangaistuksen määrään. Uuden koventamisperusteen osalta olisi tärkeää perustella huolellisesti, mikä vaikutus sukupuolivaikuttimella on rangaistuksen määrään. Oikeustilan selkeyttämiseksi on myös tärkeää perustella ratkaisuja siten, että saataisiin enemmän tietoa tekijöistä, jotka osoittavat sukupuoleen perustuvaa vihaa. Vaikka koventamisperusteen vaatimukset eivät täytyisi, teon vaikuttimia voidaan huomioida rangaistuksen mittaamisen yleissäännöksen (RL 6:4) kautta.

Koventamisperusteen kannalta on olennaista hankkia näyttöä vihamotiivista mahdollisimman varhaisessa rikosprosessin vaiheessa ja huomioida teon sukupuolistunut konteksti. Poliisin tulisi kerätä näyttöä ja tunnistaa vihamotiivi jo esitutkintavaiheessa, jotta syyttäjällä olisi riittävästi materiaalia ajaakseen syytettä viharikoksena. Tämä tarkoittaa myös sitä, että poliisin ja syyttäjän tulisi tehdä mahdollisimman paljon yhteistyötä esitutkintavaiheessa. Yhtenä keinona voisi olla, että sähköisen rikosilmoituksen kohdalla uhri voisi itse esimerkiksi kunnianloukkausrikoksissa ilmoittaa, jos epäilee viharikoksen johtuneen sukupuoleen perustuvasta vaikuttimesta. Tällöin rikosilmoitus kirjautuisi automaattisesti viharikoksena poliisin tietokantaan. *Juutisen* suosituksen mukaan viharikokset voitaisiin tunnistaa paremmin rikosprosessissa, jos viharikosmerkinnän tekeminen muutettaisiin pakolliseksi. Poliisi olisi tämän jälkeen velvollinen ilmoittamaan mahdollisesta vihamotiivista syyttäjälle. Toisena keskeisenä uudistuksena tulisi lisätä poliisin kuulusteluohjeisiin velvollisuus selvittää vihamotiivin vaikuttimia kuulustelutilanteissa.³⁷³ Vihamotiivin selvittämisessä erityisesti sukupuolta silmällä pitäen tehdyistä vihamotiiviin indikaattoreista voi olla hyötyä.

---

³⁷³ Juutinen 2021, s. 102.